

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Finanční a administrativní nástroje pro zvýšení hodnoty
veřejného prostoru

Financial and administrative tools for increasing the value of
public space

STUDIJNÍ PROGRAM

Řízení rozvojových projektů

STUDIJNÍ OBOR

Řízení regionálních projektů

VEDOUCÍ PRÁCE

Ing. arch. Petr Štěpánek, Ph.D.

ČERNÝ

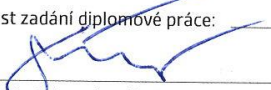

LUKÁŠ

2018

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení:	Černý	Jméno:	Lukáš	Osobní číslo:	397393
Fakulta/ústav:	Masarykův ústav vyšších studií (MÚVS)				
Zadávací katedra/ústav:	Masarykův ústav vyšších studií / oddělení veřejné správy a regionálních studií				
Studijní program:	Řízení rozvojových projektů				
Studijní obor:	Řízení regionálních projektů				

II. ÚDAJE K DIPLOMOVÉ PRÁCI

Název diplomové práce:	Finanční a administrativní nástroje pro zvýšení hodnoty veřejného prostoru		
Název diplomové práce anglicky:	Financial and administrative tools for increasing the value of public space		
Pokyny pro vypracování:	Cíl práce: Diplomová práce hodnotí postupy (především prizmatem veřejné správy) využitelné k žádoucímu zvyšování ekonomické i sociální (ale také estetické) hodnoty veřejného fyzického prostoru (tzv. veřejných prostranství) s ohledem na paradigma ekonomické, sociální a environmentální udržitelnosti sídel. Přínos: Přínosem práce je - s ohledem na aktuálnost diskursu zabývajícího se kvalitou života ve městech a např. jejich konkurenceschopnosti - integrovaný souhrn provázaností využívaných v praxi v porovnání s průběžně aktualizovanými přístupy k této problematice. Osnova: 1. Úvod, 2. Teoret. popis použit. nástrojů a aspektů, zahr. aktualizace 3. Doporučení pro municipální řídicí praxi 4. Závěry a doporučení aplikovatelná v praxi.		
Seznam doporučené literatury:	Gehl, J. & Gemzoe, L. 2002. Nové městské prostory. Brno: ERA. Gehl, J. 1999. Život mezi budovami: Užívání veřejných prostranství, Brno: Nadace Partnerství. Giddens, A. 2000. Unikající svět: jak globalizace mění náš život. Praha: Sociologické nakladatelství. Jacobsová, J. 1975. Smrt a život amerických velkoměst. Praha: Odeon.		
Jméno a pracoviště vedoucí(ho) diplomové práce:	Ing. arch. Ing. Petr Štěpánek, Ph.D., MÚVS ČVUT v Praze, oddělení veřejné správy a regionálních studií		
Jméno a pracoviště konzultanta(ky) diplomové práce:			
Datum zadání diplomové práce:	20. 1. 2017	Termín odevzdání diplomové práce:	12. 1. 2018
Platnost zadání diplomové práce:	30. 9. 2018		
Podpis vedoucí(ho) práce	Podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry	Podpis děkana(ky)	

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Datum převzetí zadání	Podpis studenta(ky)

ČERNÝ, Lukáš. *Finanční a administrativní nástroje pro zvýšení hodnoty veřejného prostoru*. Praha: ČVUT 2018. Diplomová práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií.

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracoval samostatně. Dále prohlašuji, že jsem všechny použité zdroje správně a úplně citoval a uvádím je v příloženém seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne: 12. 01. 2018

Podpis:

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce, panu Ing. arch. Petru Štěpánkovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky, podporu a vstřícnost při tvorbě mé diplomové práce.

Toto poděkování patří i mé rodině a nejbližším za jejich podporu.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem veřejného prostoru a jeho socioekonomickými hodnotami. Práce se zaměřuje na veřejný prostor, typy veřejných prostranství a jejich význam v oblasti kvality života ve městě. Z tohoto pohledu je zkoumána fyzická kvalita veřejného prostoru, proces jeho tvorby, společenský význam a následná udržitelnost, která přispívá ke kvalitě městského života a rozvoji města jako celku. Cílem práce je vytvoření celistvé analýzy této problematiky a vytvoření strategických doporučení pro zvyšování kvality života ve městě skrze veřejný prostor.

Klíčová slova

Veřejný prostor, veřejná prostranství, udržitelnost, strategický rozvoj, kvalita života, samospráva, participace

Abstract

The diploma thesis deals with the topic of public space and its socio-economic values. The thesis focuses on the public space, types of open spaces and their importance in terms of quality of life in the city. From this perspective, the physical quality of the public space, the process of its creation, the social significance and the subsequent sustainability that contributes to the quality of urban life and the development of the city as a whole is examined. The aim of the thesis is to create a comprehensive analysis of this problematics and to create strategic recommendations for improving the quality of life in the city through the public space.

Key words

Public space, open spaces, sustainability, strategic development, quality of life, self-government, participation

Obsah

Úvod	5
1 Veřejný prostor	6
1.1 Veřejné vs. soukromé	6
1.2 Pojem veřejný prostor	6
1.3 Pojem veřejné prostranství	7
2 Druhy veřejných prostor	9
2.1.1 Veřejné prostory	9
2.1.2 Poloveřejné prostory.....	9
2.1.3 Soukromé prostory.....	10
2.1.4 Polosoukromé prostory.....	10
2.1.5 „Gated communities“	10
2.2 Typologie veřejných prostranství	11
2.2.1 Ulice.....	12
2.2.2 Náměstí	13
2.2.3 Nábřeží	13
2.2.4 Park.....	13
2.2.5 Specifické formy veřejných prostranství.....	14
3 Aktivity ve veřejném prostoru	17
3.1.1 Nezbytné aktivity (za všech podmínek).....	17
3.1.2 Volitelné aktivity (jen za příznivých vnějších podmínek)	17
3.1.3 Společenské aktivity	17
4 Východiska tvorby veřejného prostoru	19
4.1 Účel a úlohy veřejného prostoru	19
4.1.1 Ekonomická hodnota veřejného prostoru města	21
4.2 Kvalita veřejných prostranství	21
4.2.1 Rámce kvality veřejných prostranství	22
4.2.2 Aspekty kvalitních veřejných prostranství	23
4.2.3 Lidské měřítko	25
4.2.4 Výchozí požadavky pro úspěšný veřejný prostor – pozitivní principy.....	26
4.3 Význam veřejného prostoru / veřejného prostranství.....	28

4.4	Klíčové faktory ovlivňující úspěšnost veřejného prostoru.....	30
4.4.1	Faktory urbanistické	30
4.4.2	Faktory sociální.....	31
4.4.3	Faktory ekonomické	31
4.4.4	Vybavení veřejných prostor	32
4.5	Kvalita života ve městě	32
4.6	Kritéria kvality veřejného prostoru.....	35
4.6.1	Faktory kvality veřejného prostoru dle Project for Public Spaces	35
4.6.2	Kritéria kvality veřejného prostoru dle Jana Gehla	36
4.7	Veřejné prostranství v 21. století	37
4.8	Nástroje plánování veřejného prostoru	37
4.9	Principy	38
4.10	Plánování prostřednictvím veřejného prostranství?	39
4.11	Role samosprávy.....	39
4.12	Komentář Romana Kouckého	40
5	Udržitelný rozvoj	41
5.1	Enviromentální pilíř	41
5.2	Sociální pilíř.....	42
5.3	Ekonomický pilíř.....	42
5.4	Význam udržitelnosti v prostoru	43
5.5	Udržitelnost měst	44
5.5.1	Principy udržitelnosti v rozhodovacím procesu města	45
6	Participace na veřejném prostoru.....	47
6.1	Kdy je vhodné participaci využít	48
6.2	Výhody a nevýhody participace.....	48
6.3	Obecné principy.....	50
6.4	Metody participace.....	51
6.4.1	Komunitní plánovací kancelář	52
6.4.2	Dotazníkové šetření.....	52
6.4.3	Konzultační stánek	52
6.4.4	Online platforma	53
6.4.5	Plánovací víkend.....	53

6.4.6	Sousedské setkání nad mapou	53
6.4.7	Jako metodu participace zvolit.....	54
6.5	Účastníci procesu participace a míra zapojení	54
7	Analýza principů tvorby veřejného prostoru	57
7.1	Akteři v procesu tvorby veřejného prostoru	57
7.1.1	Správní složky města	57
7.1.2	Výkonné složky města	57
7.1.3	Soukromé subjekty	58
7.1.4	Veřejnost	58
7.2	Aspekty tvorby a obnovy veřejných prostranství	59
7.3	Proces utváření veřejného prostoru města.....	59
7.4	Subjekty v procesu utváření města	61
7.5	Legislativní východiska pro proces změn veřejných prostranství.....	62
7.5.1	Základní legislativní východiska jako nástroj plánování a realizace.....	63
7.6	Využití územní studie pro rozvoj veřejného prostoru	63
7.6.1	Výhody a důvody využití územní studie veřejných prostranství.....	64
7.6.2	Příklad financování územní studie	64
7.7	Zdroje financování	64
8	Strategická doporučení pro kvalitní veřejné prostory	66
8.1	Strategie pro kvalitní veřejné prostory	66
8.1.1	Vize veřejných prostor	66
8.1.2	Cíle strategie.....	66
8.1.3	Realizace strategie.....	67
8.1.4	Zásady při tvorbě veřejného prostoru	67
8.1.5	Dílčí, sektorová opatření pro veřejné prostory	71
8.1.6	Návrh kompetentního orgánu samosprávy	75
8.2	Strategie participace při procesu tvorby veřejného prostoru	76
8.2.1	Navrhovaná doporučení pro komunikaci s veřejností v rámci participace na procesu tvorby a úprav veřejného prostoru	79
8.3	Kritéria pro hodnocení kvality veřejného prostoru a jeho tvorbu	80
8.4	Souhrn závěrečných doporučení	81
	Závěr	83

Seznam použitých zdrojů.....	84
Literatura	84
Elektronické zdroje	85
Seznam obrázků.....	87
Seznam tabulek	88

Úvod

Téma veřejného prostoru se v různých směrech dostává do celospolečenské debaty čím dál častěji a je bezesporu aktuální. Velmi často slyšíme o investicích do veřejných prostranství s cílem zlepšení životního prostředí či zkvalitnění života ve městě. Proto je celospolečenským cílem vést odpovědnou a demokratickou diskuzi o těchto investicích a záměrech samosprávy ve veřejném prostoru, které ovlivňují život nás všech. Jelikož veřejný prostor není pouze urbanistickou problematikou, ale je především významným tématem v oblasti sociální, ekonomické, enviromentální a kulturní.

Předložený text se zaměřuje na analýzu základních poznatků, jako je definice veřejného prostoru a veřejných prostranství pro potřeby této práce. Dále popisuje typologii jednotlivých veřejných prostranství a zkoumá faktory a východiska pro tvorbu veřejného prostoru, tak aby byl dlouhodobě udržitelný a přispíval k rozvoji municipalit. Možnost rozvoje veřejného prostoru je v textu zkoumána významně s podporou zapojení veřejnosti a je analyzována další řada principů a podmínek pro tvorbu kvalitních veřejných prostranství.

Cílem práce je celková analýza problematiky veřejného prostoru a hodnocení jeho významnosti v oblasti ekonomické a sociální s ohledem na udržitelnost sídel. A představení dílčích strategických postupů, které by měly být uplatňovány pro komplexní rozvoj měst.

1 Veřejný prostor

Pro pochopení problematiky této práce je nutné vysvětlit pojmy veřejný prostor a pojem veřejného prostranství. Okolní prostředí nás ovlivňuje v nejrůznějších formách v průběhu běžného života, proto je veřejný prostor nedílnou součástí prostředí, ve kterém žijeme. Z toho důvodu nelze problematika a témata veřejných prostor bagatelizovat, ani nelze opomíjet jeho kvalitu, význam, účel či hodnoty.

1.1 Veřejné vs. soukromé

Kolektiv autorů (Kvalitní veřejné prostory, 2011, s. 10-11) zmiňuje očekávaný předpoklad, že veřejné prostranství je obvykle ve veřejném majetku nebo správě, ovšem majetkové poměry nemusí být vždy určující, zda se jedná o veřejné prostranství. Ku příkladu světovým trendem je, že soukromí majitelé a investoři si jsou vědomi společenského a ekonomického přínosu veřejného prostoru, a jeho vytvoření tak zahrnují do svých projektů. A na druhé straně existuje předpoklad, že veřejné vlastnictví je spojeno s veřejnou přístupností a neomezeným používáním, což neplatí zdaleka ve všech případech. Je mnoho typů prostranství ve veřejném vlastnictví, ovšem s omezenou přístupností. A právě přístupnost a možnost prostor využívat, či s ním být kontaktu, je rozhodující, pokud mluvíme o veřejném prostranství (prostoru), nikoliv druh vlastnictví. Typickým příkladem může být venkov, který je charakteristický společnými událostmi, kde existuje sledovaný veřejný prostor, kde se odehrávají i soukromé události. Naproti tomu město ctí více anonymitu a soukromý prostor. A právě pro městský život je typické rozdělení mezi prostorem soukromým – nepřístupným a veřejným – přístupným, a mezi takovými prostory existuje celá řada přechodů.

1.2 Pojem veřejný prostor

Pojem veřejný prostor je dle (Melková, 2014a, s. 16) používán pro veřejně přístupnou komplexní fyzickou část prostředí, kterou je kromě veřejných prostranství také například veřejně přístupný prostor exteriéru města, vnitrobloků i vnitřního prostoru budov. Veřejná přístupnost (tj. přístupnost pro všechny bez omezení, bez ohledu na formu vlastnictví) rovněž vylučuje omezený režim užívání vyjma režimu časového. Zároveň je pojem veřejný prostor používán pro nehmotnou rovinu prostředí, zahrnující vztahy, myšlenky, děje, média apod. Pojem veřejný prostor lze současně vnímat jako celek i kontinuum.

„Veřejný prostor“ jako termín vychází z anglického termínu „public space“. Doslovně bychom tento termín mohli chápat zejména ve smyslu jakéhokoliv prostoru, který není privátní (není součástí sféry soukromého života). Veřejný prostor potom slouží jako místo, kde dochází k setkávání a komunikaci na všech úrovních, od sociální, politicko-právní až fyzické podstatě tohoto prostoru. V tomto širokém pojetí koresponduje výklad „veřejného prostoru“ i s tím, jak je chápán v politologii, sociální a politické geografii či oblasti komunitní. Veřejný prostor pak představuje

jakousi prostorovou metaforu, která ukazuje něco otevřeného, vymezeného pro vše, co je spojeno s veřejností (Kvalitní veřejné prostory, 2011, s. 10).

Šířeji veřejný prostor definuje docentka Šilhánková (2003, s. 9). Ta uvádí, že veřejný prostor představuje všechny nezastavěné prostory ve městě, které jsou volně a bezplatně přístupné všem obyvatelům, a to buď nepřetržitě, nebo s odůvodněným časovým omezením. Základní charakteristikou veřejného prostoru je jeho obyvatelnost spojená s užitností pro obyvatele. Tedy že slouží obyvatelům města k provozování různorodých činností, především pohybových a pobytových.

Vymezení veřejného prostoru podle Perlína a Klečkové (2015, s. 8) spočívá ve významu veřejného prostoru v kontextu moderní společnosti, kdy je veřejný prostor možné vnímat ve dvojitě slova smyslu. Za prvé jako fyzicky existující prostor, který je vymezen konkrétními budovami. Zpravidla se jedná o prostory jako náměstí, parky a ulice. Za druhé také jako prostor veřejné komunikace, diskuze, či jako virtuálně mediální prostor. Tento dvojitě pohled lze vnímat jako hmotnou vybavenost a zařízení (hmotu), které přecházejí do interakce s aktivitami (ději).

Z výše uvedených definic lze usuzovat, že jednotnou formu definice veřejného prostoru lze najít velmi obtížně. Avšak obecně, a napříč odlišnostmi v literatuře, lze za veřejné prostory považovat veškeré nezastavěné prostory mezi budovami (i vně těchto budov), které jsou veřejně přístupné.

1.3 Pojem veřejné prostranství

Pojem, který nás vzhledem k obsahu zajímá také, se v architektonickém a urbanistickém pojetí zmiňuje ekvivalentem anglického termínu jako „open space“, volně přeloženo „otevřený prostor“, který je chápán jako termín označující veškeré užití prostoru, který není zastavěn budovami. V praxi se tedy jedná o náměstí, parky, hřiště, hřbitovy apod. Tento termín je tedy velmi blízko českému termínu „veřejné prostranství“, které vyjadřuje právě pouze prostorovou podstavu (Kvalitní veřejné prostory, 2011, s. 10).

Pojem v tomto úhlu pohledu zmiňuje i Melková (2014a, s. 16), která uvádí, že veřejné prostranství je podmnožinou veřejného prostoru a jedná se o „podlahu“ exteriéru města, jehož součástí jsou i veškeré prvky veřejného vybavení. Tedy fyzickou část prostředí, které je veřejně přístupné.

Výše zmíněné podporuje i Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích a jeho §34, který vymezuje veřejná prostranství jako všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejnou zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, sloužící obecnému užívání, bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

Zatímco veřejné prostranství je pojem čistě topografický, označující vždy konkrétní oblast na zemském povrchu, termín veřejný prostor označuje i prostor virtuální, tedy prostor sdílených informací – prostor myšlenkový, stejně jako mocenský či politický. Veřejné prostranství je z toho pohledu platformou pro některé projevy veřejného prostoru, samo o sobě je však jen jednou z jeho součástí. To z veřejného prostranství dělá podlahu veřejného prostoru (Ulice a náměstí, 2014, s. 5).

Obrázek č. 1 - Veřejný prostor/veřejná prostranství

Zdroj: Vlastní zpracování

Z těchto specifikací a definic je patrné, že na tvorbě veřejného prostoru se podílí celá společnost (občané, město, investoři atd.), a o jeho péči a tvorbu se stará převážně samospráva města. Kvalitu veřejného prostoru tedy utváří všichni aktéři vstupující do veřejného prostoru, a to ať už více či méně. Jedná se především o péči a způsob užívání veřejného prostoru a o celkově sdílenou společenskou hodnotu.

„Veřejné prostory jsou po staletí místy pro setkávání lidí. Po období stagnace zájmu o ně, které souviselo především s rozvojem automobilismu, se od 90. let minulého století problematikou veřejných prostorů zabývají architekti a urbanisté, geografové a sociologové. Také veřejnost a politici k nim upírají stále více pozornosti“ (Svobodová a Špačková, 2015, s.6).

Veřejný prostor z výše uvedených předpokladů je nutné chápat nejen jako fyzický prostor, ale musí se na něj hledět i jako na prostor, kde se odehrávají různé mezilidské vztahy a další sociální interakce mezi občany/uživateli. Z tohoto pohledu jej můžeme popsat jako otevřená, volně přístupná místa a územní celky, která slouží jako místa setkávání a uskutečňování rutinních i mimořádných činností občanů. Tedy veškeré prostory ve městě, do nichž je dovolen vstup všem jeho obyvatelům a jejich funkcí a povahou je primárně obyvatelnost a využitelnost.

2 Druhy veřejných prostor

Dle Svobodové a Špačkové (2015, s. 6) lze na město pohlížet jako na živý a heterogenní organismus vyvíjející se po staletí v různých historických obdobích, ve kterých byly podmínky vytváření fyzické struktury města velmi odlišné. Proto v něm nalezneme kromě zástavby různorodého charakteru i veřejné prostory mnoha podob. Můžeme tak veřejné prostory členit do několika kategorií. V obecné rovině veřejné prostory dělíme dle jejich polohy a vlastnictví. Na jedné straně tak rozlišujeme prostory venkovní a vnitřní, a prostory veřejné, poloveřejné, polosoukromé a soukromé na straně druhé. Je zajímavé, že mezi veřejné prostory můžeme zařadit soukromě vlastněné prostory, pokud ovšem splní podmínku veřejné přístupnosti. Příkladem veřejných prostor vnitřního charakteru se soukromým vlastníkem jsou nákupní centra nebo nádražní haly. Dále lze veřejné prostory diferencovat na základě jejich fyzické formy. Ve městě se vyskytují veřejné prostory nejen ve formě náměstí a ulic, ale také zeleně (parky, lesoparky, sady), tržišť, vnitrobloků, nábřeží či náplavek. A každý z těchto typů prostorů vybízí k jiným druhům aktivit.

2.1.1 Veřejné prostory

Pod veřejnými prostory si nejčastěji představíme právě prostory ve veřejném vlastnictví, kam má přístup každý bez omezení (náměstí, ulice). Ovšem mezi veřejné prostory lze řadit i některé prostory, které jsou v soukromém vlastnictví. Obecná definice veřejného prostoru pak rozšiřuje jeho pojetí na neomezené užívání veřejnosti bez ohledu na věkové, rasové, sociální i kulturní rozdíly. Někdy je přístupnost veřejného prostranství omezena, např. zahrady nebo hřiště s omezenou dobou přístupnosti pro veřejnost. Takové omezení může vést k větší bezpečnosti, kvalitnější správě nebo omezení vandalismu. Veřejný prostor je místem, kde se odehrává život města. Nabídka typů veřejných prostor a dostupných aktivit musí být co nejširší. Tehdy si každý dokáže najít to, co jej láká a město může ožít a přitáhnout další uživatele (Kvalitní veřejné prostory, 2011, s. 11).

2.1.2 Poloveřejné prostory

Jedná se prostory jako menší obytné ulice či průchozí vnitrobloky, které jsou veřejně přístupné, ale přesto jsou vnímány okolními obyvateli jako jakési „vlastní teritorium“. Tyto prostory jsou často pod dohledem místních, což zajišťuje přirozenou sociální kontrolu místa. Tato místa bývají využívána místními například k výsadbě květin, či posezení na soukromě umístěné lavičce i přesto, že jim tyto prostory nepatří. V dnešní době však tyto prostory spíše upadají, jelikož ubývá lidí, kteří by měli čas je využívat a vytrácí se tak ochota přispět k rozvoji v podstatě veřejného prostoru a jeho péči. Jedním z důvodů mohou být normy kladené na prvky umístěné ve veřejném prostoru, které vedou k demotivaci a omezení iniciativy občanů (Kvalitní veřejné prostory, 2011, s. 12).

2.1.3 Soukromé prostory

Existují čistě soukromé plochy jako jsou například soukromé předzahrádky domů, které mohou mít význam z hlediska veřejného života. Zvláště pokud tyto prostory přiléhají k veřejným plochám a nejsou pohledově odděleny (Kvalitní veřejné prostory, 2011, s. 12).

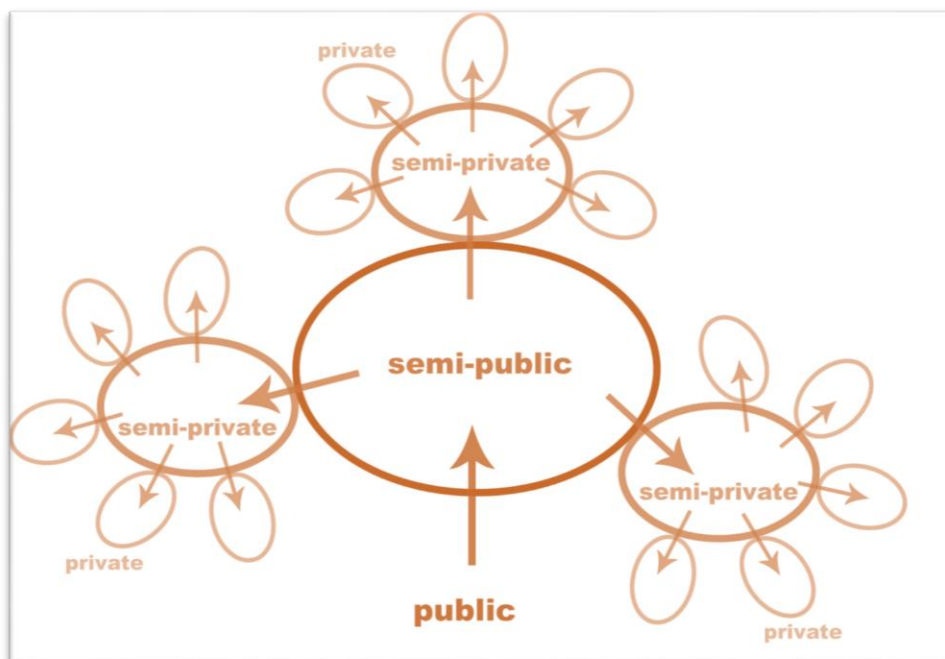
2.1.4 Polosoukromé prostory

Dle kolektivu autorů (Kvalitní veřejné prostory, 2011, s. 12-13) lze za polosoukromé označit prostory, které patří do soukromého majetku, ale za určitých podmínek je může využívat veřejnost. Jejich přístupnost a využívání je zpravidla určitým způsobem regulována. Existuje rostoucí kategorie soukromých prostor, které však plní důležitou funkci veřejných prostorů. Jedná se ku příkladu o velká atria a nákupní galerie. Jsou významné ve funkci spojnice mezi dalšími druhy veřejných prostranství, přestože vykazují uzavřený a interiérový charakter. Tato místa mají veřejný charakter pouze ve smyslu počtu lidí, které přitahují, avšak nedochází zde k žádnému rozvoji komunity, sociálních kontaktů a škála aktivit zde je velmi omezená. Tyto prostory bývají někdy označovány také jako pseudoveřejné, jelikož je s nimi spojena řada negativních ekonomických a sociologických vlivů, které mají dopad na skutečné městské prostory a na město jako celek. Tyto prostory z pohledu města představují rozptýlení a účinné uzavření lidí a aktivit, které vede k vyprázdnění skutečných veřejných prostor od lidí a financí. Centra měst se pak vylidňují a stávají se monotónnějšími. Nákupní galerie často vytvářejí iluzi fungujícího veřejného prostoru, přesto tak skutečně nefungují.

2.1.5 „Gated communities“

Tato specifická kategorie prostorů se objevuje od devadesátých let 20. století. Tyto prostory vznikají především v zástavbě rodinných domů, kde jsou majitelé nuceni přikoupit i plochy pro společné užívání a komunikace. Díky tomu vznikají plochy s omezeným přístupem „cizích“ lidí. Většinou se jedná o fyzické vymezení prostoru, které určuje fyzický prvek, například plot. Tyto specifické plochy tak mají i velmi specifické „užívání“, jelikož je zabráněno přístupnosti místa okolním obyvatelům, vytvářejí prostorovou bariéru. Za další taková území neumožňují vytvoření přirozených sousedských sociálních vazeb a chybí zde přirozená sociální kontrola, protože jej nemůže využívat veřejnost a lidé z interiéru takové prostředí neláká a postupně tak vzniká „mrtvé místo“ (Kvalitní veřejné prostory, 2011, s. 13).

Obrázek č. 2 - Dělení veřejných prostorů podle Jana Gehla

Zdroj: vlastní zpracování dle Gehl (2000, str. 61)

Z výše uvedených dělení a specifik je patrné, že veřejné prostory se dají posuzovat a dělit na základě několika různých hledisek. Většinou se jedná o dvě hlavní specifika, a to druh vlastnictví a městské typologie. V potaz se tedy bere charakter místa jakožto jeho velikost, funkce a význam. Jako primární bychom mohli vnímat druh vlastnictví, tedy obecné dělení na soukromé a veřejné prostory. Avšak výše bylo vysvětleno, že takovéto dělení není dostačující ani správné, jelikož městské veřejné prostory jsou rozčleněny i na prostory poloveřejné a polosoukromé s různými přechody. Co ovšem platí pro všechny druhy veřejných prostor, tedy veřejný prostor jako celek je, že je obecně dostupný všem svým uživatelům, a to za účelem aktivního trávení svého volného času, relaxace, komunikace, sdílení, obchodu a využívání služeb. Dalo by se říci, že veřejný prostor svým vrstveným charakterem a spojitostí k využívání k aktivitám různého druhu, nese i funkci vzdělávací (poznávání), socioekonomickou (sdílení myšlenek), politickou (diskuze) atd., díky čemuž převyšuje prosté prostorové dělení.

2.2 Typologie veřejných prostranství

„Definování charakteru veřejného prostranství je jedním z předpokladů pro vytvoření uchopitelného a čitelného prostředí“ (Melková, 2014a, s. 27).

Základem koncepčního přístupu k správnému uchopení úlohy, významu a charakteru místa v rámci města je jeho členění. Pro jednotlivé typy veřejného prostranství je nutné jejich správné definování charakteru a formulování k dosažení jejich kvality. Cílem je, aby každé veřejné prostranství mělo jasně čitelný charakter a zastávalo smysluplnou úlohu v celkové struktuře města.

Toto platí především pro nově vznikající místa, ale také pro úpravy stávajících. Definování charakteru místa jej předurčuje k celkovému směřování a podobě prostranství. Deklarovaný význam a charakter je důležitý i z hlediska vyhodnocení kvality prostranství po všech zásazích do veřejného prostranství.

Základní strukturu veřejných prostranství ve městě pak tvoří tradiční typy: ulice, náměstí, nábřeží a parky. Poté existují tzv. specifické a doplňkové formy veřejných prostranství, které se obvykle fyzicky i významově vážou k určitým stavebním objektům.

Rozdělení typologie veřejného prostranství je nutné pro principy vytváření kvalitního veřejného prostranství. Jedná se však o snahu definovat „ideální stav“. Tento stav se mění působením dalších okolností, které vytvářejí kontext, jenž danému místu propůjčuje charakter, atmosféru a identitu. Tento kontext, který ovlivňuje podobu prostranství, je udáván především významem prostranství v rámci města a návazností na strukturu zástavby (Melková, 2014a, s. 27).

Rozdělení míst ve městě je tedy spíše nástrojem k odlišení a uchopení daných míst. Převládajícím a významnějším kritériem pro tvorbu kvalitních veřejných prostranství je jejich charakter a funkce konkrétního místa.

V následujících kapitolách si přiblížíme základní typy veřejných prostranství ve městě, kterými jsou ulice, náměstí, nábřeží, park a specifické veřejné prostranství.

2.2.1 Ulice

„Ulice se jako základní prvek osnova veřejných prostranství významně podílí na celkovém obrazu města“ (Melková, 2014a, s. 33).

Dle Manuálu tvorby veřejných prostranství (Melková, 2014a, s. 33-34) je ulice základním prvkem veřejných prostranství, která nemá být redukována pouze co do silnice, jelikož její role není pouze dopravní, ale má podstatnou roli v prostorovém a společenském vnímání struktury města. Do měst tedy patří ulice, nikoliv silnice. Jelikož živé město vytváří právě hustá síť propojených ulic, usnadňující identifikaci s prostředím. Charakter a využití ulic je předurčen prostorovým rámcem (především šířkou) a zapojením ulice do struktury města. Neplatí však, že čím větší ulice, tím kvalitnější veřejný prostor. Zde je podstatné zachování lidského měřítka, tedy potenciál je skryt v maximálním možném využití pro pobytové kvality a komfort chůze.

Na kvalitě uličního prostoru se významně podílí kvalita podoby architektonického detailu, využití parteru přilehlých objektů, dopravní uspořádání ulice a jeho tvarosloví, které společně s vybavením mobiliáře mělo být podřízeno kompozici celku veřejného prostoru.

Z výše uvedeného vyplývá, že ulice je stavebním prvkem struktury veřejného prostranství v rámci města. A proto je nutné k nim i tak přistupovat, tedy koncepčně na základě návaznosti na městský rámeček a charakter daného místa. V zásadě se jedná o to, aby se prostor udržel prostupný, přívětivý pro pobyt a živý (především parter), díky čemuž vytvoříme příjemný a bezpečný veřejný prostor, a nejen dopravní tepnu.

2.2.2 Náměstí

„Náměstí je místem identifikace a permanentního potvrzování společenství, místem reprezentace národa, města, lokality, komunity, místem setkávání, salonem města“ (Melková, 2014a, s. 36).

Náměstí je základním kompozičním prvkem města. Je uzlovým bodem a ve velké míře určuje hierarchické uspořádání městského veřejného prostoru. V současné době je náměstím označováno velké množství míst, ač nespĺňují typologické charakteristiky ani odpovídající druh užívání. Avšak i přesto by se podoba tohoto veřejného prostranství měla odvíjet od jeho úlohy ve struktuře života města a celkové koncepce. Proto by náměstí, která z pravidla patří k jedním z nejkvalitnějších veřejných prostranství, měla být využívána polyfunkčně. Takovéto náměstí by mělo umožňovat svobodnou volbu činností a pohybu v celé ploše bez časového omezení. Náměstí by mělo nabízet volný prostor k shromažďování většího počtu lidí, dostatek prostoru a míst k sezení a prvky obohacující vnímání a užívání prostředí (Melková, 2014a, s. 36).

2.2.3 Nábřeží

„Řeka je celoměstsky významný veřejný prostor“ (Melková, 2014a, s. 37).

Melková uvádí (2014a, s. 37-38), že součástí prostoru řeky jsou nejen vodní plochy a břehy, ale také navazující hrany krajiny a zástavby. Zdůrazňuje, že řeka jako krajinný dynamický prvek vnáší do statické hmoty města „život“. Veřejný prostor řeky má zejména pobytový a reprezentační charakter. Břehy vodních ploch je nutné vnímat jako navzájem provázanou mozaiku různorodých míst. Od přírodních břehů, náplavek, nábřeží, až po ostrovy, které lze využívat jako plnohodnotná veřejná prostranství. Pro kvalitu tohoto veřejného prostoru je nutné udržet kontinuální prostupnost pro pěší podél řeky v celém rozsahu města a napojení na síť veřejných prostranství navazujícího města. Současně je však nutné zachovat bezpečnost těchto prostor (náplavky a nábřeží), vzhledem k tomu, že se současně jedná o dopravní cestu. Autorka uvádí dva specifické druhy městského veřejného prostranství v okolí řek a tím jsou mosty a potoky.

Výše zmíněná specifika lze chápat tak, že co se týká řeky a jejího okolí, jedná se o celoměstsky významný veřejný prostor, u kterého je pro zachování jeho kvality nutné tyto místa kultivovat, udržet přístupná a vytvářet vhodné podmínky pro jejich užívání k relaxaci a pobytu. Jedná se totiž o jeden z nejdůležitějších krajinných elementů ve veřejném prostoru města.

2.2.4 Park

Park tvoří hlavní krajinný prvek ve městě. Ve struktuře městského života plní roli zelené oázy, pobytového a relaxačního místa, sloužícího k načerpání duševních i fyzických sil. Park ve struktuře města tvoří roli nejen rekreační, ale i ekologickou, a tomu by měla odpovídat fyzická podoba těchto prostranství. Pro tento typ veřejného prostranství je nutné usilovat o maximální

přístupnost a dostupnost těchto ploch, což by měla zajistit koncepční spolupráce například s krajinářským architektem při vytváření, či revitalizaci takovýchto ploch (Melková, 2014a, s. 40-41).

V tomto ohledu je patrné, že městské parky jsou významné svou funkcí vzhledem k aktivnímu životu ve městě i relaxaci, ale nesmí být opomíjen jejich ekologická role, jelikož jsou součástí každodenního života, ať aktivně či pasivně.

Výše zmíněná typologie je dle Melkové (2014a, s. 33-41) označována jako tradiční typy veřejných prostranství. Dle autorů manuálu sem spadají ve struktuře města prostranství ulic, náměstí, nábřeží a parků.

2.2.5 Specifické formy veřejných prostranství

Dle Melkové (2014a, s. 43) k tradičním typům veřejného prostranství ve městě patří další tzv. specifické a doplňkové formy veřejných prostranství, které si přiblížíme níže.

Pasáže a průchody jsou na pomezí veřejného a soukromého prostranství. Pozitivně obohacují základní uliční síť, a zpřístupňují vnitřní dvory bloků a uzavřené struktury zástavby. Pasáže by měly být veřejně přístupné, přirozeně navazovat na uliční síť a „zvat dovnitř“. Jedná se o prostor, který by měl být rozvíjen urbanisticky, architektonicky i z hlediska funkce. Pasáže jsou jakýmsi protažením veřejného prostranství města do vnitřní struktury bloků s funkcí pobytovou. Průchod je oproti tomu účelovým protažením cesty skrze zástavbu. Proto by měly být zachovány rozdíly mezi těmito dvěma prostranstvími a exteriérovým veřejným prostranstvím (Melková, 2014a, s. 43).

Jedná se o prostranství, která významně přispívají k oživení parteru, a tím i ke kvalitě městského života.

Prostranství ve vyšších úrovních města mohou být také veřejným prostranstvím. Jedná se o veřejně přístupné plochy ve vyšších úrovních, jako například terasy i střechy budov, které mohou být v soukromém vlastnictví (Melková, 2014a, s. 45). Ta také uvádí, že je žádoucí u nově vznikajících výškových budov iniciovat přístupnost pro veřejnost takovýchto prostor např. střešní terasy obchodních center.

Veřejně přístupné vnitrobloky jsou rubem uličního prostoru a obvykle se jedná o klidná prostranství se specifickou intimní atmosférou. Pokud má vnitroblok fungovat jako veřejné prostranství, musí splňovat podmínku přístupnosti z uličního prostoru, díky čemuž navyšuje i přístupnost města. Obecně jsou vnitrobloky významné pro město i z hlediska výskytu vegetace a jejího klimatického přínosu. Vnitrobloky mohou být využívány různorodě a díky tomu nabývat rozmanitých podob. Může se jednat o poloveřejné obytné zahrady, doplňky provozoven, až po neformální placky, vždy v závislosti na lokálních podmínkách, rozloze bloku a typu budov, které jej vymezují (Melková, 2014a, s. 46-47).

Veřejná prostranství okolo solitérních budov jsou taková veřejná prostranství, která jsou fyzicky i významově vázána na konkrétní objekt nebo budovu. Solitérní budovy s ideovým, společenským či kulturním významem, jež přesahuje rámec nejbližšího okolí, jsou obvykle ze své podstaty dominantním objektem, který do jisté míry určuje podobu navazujících prostranství. Tato přilehlá veřejná prostranství by pak měla svou strukturou význam objektu reflektovat. Přilehlá

prostranství (např. nezbytné manipulační, parkovací plochy) by měly být vhodně integrovány, aby se nestaly fyzickou nebo vizuální bariérou (Melková, 2014a, s. 48).

Je tedy důležité, aby tyto přilehlá veřejná prostranství byla součástí kompozice celku, respektovala uliční strukturu a nevytvářela problematické zbytkové prostory v okolí těchto budov.

Veřejná prostranství veřejných budov. Veřejný prostor města nevytvářejí jen veřejná prostranství, ale zejména veřejné budovy. Ideový a dějový obsah veřejných budov, a jejich význam ve společenské a urbánní struktuře města, by měl být podpořen podobou a využitím na ně navazujících veřejných prostranství, jelikož podoba a obsah veřejného prostoru těchto budov můžou významně ovlivnit kvalitu veřejného prostranství, kdy jedním z hlavních předpokladů kvality veřejných prostranství je důvod k setrvání v něm. Tímto potenciálem disponují především veřejné kulturní instituce, které se mohou stát atraktorem oblasti a současně zastřešovat svým obsahem a energií obsah přilehlých veřejných prostranství, kdy může docházet k synergii institucionální kultury (veřejných budov) a neinstitucionální kultury (veřejných prostranství). Podstata veřejného prostoru je zde naplňována vzájemnou otevřeností a interakcí (Melková, 2014a, s. 49).

Areál / Vyhrazená prostranství je funkční, kompoziční a významový celek, který v měřítku města pracuje s kontextem širšího území, vně areálu však může vytvářet kontext vlastní. Veřejně přístupný areál má ve městě opodstatnění, pokud kompozičně a urbanisticky odpovídá struktuře města a přispívá k jeho kulturnímu obohacení. Pro společnost je tedy hodnotou, poskytuje-li nový, prostorový a kulturní zážitek či obecně prospěšnou funkci, která vyžaduje určitou míru autonomie. I proto by měl být areál jasně pojmenovatelný (např. zoo, nemocnice, tržnice, výstaviště, hřbitov aj.). Rozsáhlé areály by neměly znemožňovat základní prostupnost širšího území. Pokud to urbanismus města vyžaduje, je třeba areál navázat na síť veřejných prostranství a infrastrukturu města. Co se týká vnitřního uspořádání, měl by areál respektovat kvalitu původního prostoru (krajiny), která hodnotu vlastního areálu převyšuje (Melková, 2014a, s. 50).

Z výše specifikovaného vyplývá, že veřejné prostranství, jako areály, je nutné vhodně integrovat do širšího území tak, aby vhodně navazovala na své sousední prostory či objekty, a to jak po stránce funkční, tak vizuální, aby byla přínosem pro město, a byl jasně zdůrazněn charakter a význam daného místa.

Veřejná prostranství sídliště. Tato prostranství jsou velmi specifická, a to především díky odlišné urbanistické a architektonické kvalitě oproti tradiční městské struktuře. Je zde nutné vytvořit koncepční přístupy pro jednotlivá sídliště, jelikož každé sídliště je velmi odlišné (např. velikost, vztah k okolní struktuře města, dopravními a krajinnými vazbami apod.). Je vlastně nutné tato veřejná prostranství znovu vymezit a nastavit jejich uchopitelný řád. Pro veřejná prostranství na sídlištích je podstatné znovunalezení identity jednotlivých míst a sídliště jako celku. Návrat dominant, orientačních cílů, cest a měřítka člověka. Veřejná prostranství sídlišť by měla navazovat na celek sídliště, přilehlou krajinu a s ní spojené pěší cesty. Pro množství veřejně přístupných ploch je nutné nalézt jejich adekvátní využití a vhodně je rozčlenit z hlediska využívání a péče. Je nutné klást důraz na vytváření míst pro neformální setkávání a pobyt s důrazem na organizovanou a citlivou participaci s obyvateli sídlišť, jelikož tato místa by měla sloužit především jim a kvalitě jejich běžného života (Melková, 2014a, s. 51-53).

Dá se tedy říci, že veřejná prostranství v okolí sídlišť je nutné znovu identifikovat a určit jejich význam, avšak je zde skryt i velký potenciál. Co je však nutné pro kvalitní veřejná prostranství na sídlištích, je zachování charakteru těchto prostranství s důrazem na potřeby obyvatel, respektováním původních krajinných prvků a jejich celkové oživení, které povede k zvýšenému počtu společenských a rekreačních aktivit.

Veřejná prostranství dopravní infrastruktury. Jedná se o prvky prostranství, které vznikají s dopravní infrastrukturou (např. víceúrovňové křižovatky, nájezdy na rychlostní komunikace, násypy železnic apod.). Tyto prvky infrastruktury jsou typickými příklady obtížně prostupných bariér, které vytvářejí množství zbytkových, nevhledných a neuchopitelných prostranství. Nelze tak při tvorbě vycházet pouze z technických požadavků, tedy i nadřazená dopravní infrastruktura musí být podřízena urbanistické kompozici města. To znamená tyto prostranství lokálně ukotvit, řešit jejich využitelnost a detail míst v jejich bezprostředním okolí. V zásadě existují dvě možnosti, jak tato prostranství uchopit. Za prvé prostranství v blízkosti infrastruktury integrovat tak, že se stanou součástí rozsáhlejšího veřejného prostranství (cesty, ulice, parku, nábřeží apod.) nebo krajiny, a díky tomu infrastruktura ztratí nad místem dominantní vliv. Mnohdy se může jednat o nenáročnou kultivaci místa prostými zásahy (úklid, materiálové úpravy apod.). Za druhé, pokud je infrastruktura solidní architekturou, lze uvažovat o novém alternativním využití a fyzických úpravách, které promění místo na plnohodnotné veřejné prostranství (např. parkoviště, skateparky, kluby apod.). Potom se infrastruktura může stát přiznaným motivem veřejného prostranství (Melková, 2014a, s. 54-55).

U těchto typů prostranství se tedy jedná především o to, jak je dostatečně integrovat do struktury města, dle lokálních a individuálních charakteristik, aby nevytvářela fyzické ani pomyslné bariéry v prostupnosti města. Je proto vhodné pro tyto plochy najít adekvátní využití tak, aby místo dostatečně oživila.

3 Aktivity ve veřejném prostoru

Jan Gehl (2000, str. 11-15) rozdělil směsici venkovních aktivit, na které má vliv mnoho faktorů. Jedním z těchto faktorů je hmotné prostředí, tedy faktor, který tyto aktivity ovlivňuje v různé míře a mnoha způsoby. Tyto aktivity probíhající ve veřejných prostorech rozdělil do tří kategorií: nezbytné aktivity, volitelné aktivity a aktivity společenské. Přičemž každá z těchto kategorií má rozdílné požadavky na hmotný prostor.

3.1.1 Nezbytné aktivity (za všech podmínek)

Do těchto aktivit řadíme aktivity, které jsou tzv. nucené (účastníci nemají na výběr) jako jsou například docházka do škol, zaměstnání, nakupování či jiné různé další pochůzky. V této kategorii jsou tedy zahrnuty činnosti, které si zapojení účastníků více či méně vyžadují. Obecně se jedná o každodenní úkoly a kratochvíle, činnosti značně související s chůzí. A jelikož tyto aktivity jsou nezbytné, má na ně materiální prostředí velmi malý vliv. Probíhají téměř za všech okolností, víceméně nezávisle na vnějším prostředí a po celý rok.

3.1.2 Volitelné aktivity (jen za příznivých vnějších podmínek)

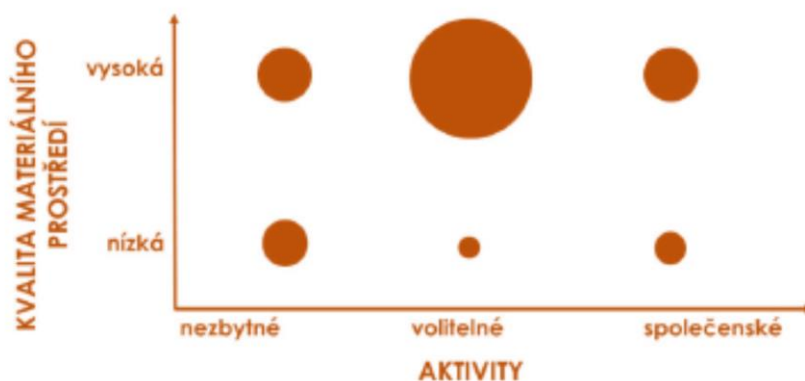
Tyto aktivity jsou zcela jiné povahy než předchozí. Účastníci je realizují pouze když chtějí a je jim to umožněno místem a časem. Jedná se například o procházky na čerstvém vzduchu, posezení či prosté pozorování okolního světa. Probíhají pouze za optimální podmínek, pokud k tomu vybízí příjemné počasí a místo. Většina těchto rekreačních aktivit je příjemné vykonávat venku, a proto jsou tyto aktivity obzvláště závislé na venkovních materiálních podmínkách.

3.1.3 Společenské aktivity

Jsou to všechny aktivity, které závisejí na přítomnosti ostatních lidí ve veřejném prostoru. Může se jednat o prosté zdravení, konverzaci a veřejné aktivity různého druhu. A jako nejrozšířenější společenskou aktivitu, pasivní kontakty, tedy prosté pozorování ostatních lidí a jejich poslouchání. Na různých místech se nacházejí různí lidé, a tedy i mnoho rozdílných společenských aktivit. Nás ale zajímají především společenské aktivity, které probíhají ve veřejně přístupných prostorech. Tyto aktivity lze také nazvat jako „výsledné“ aktivity, protože ve většině případů vznikají z aktivit spojených s aktivitami předchozích kategorií. Rozvíjejí se ve spojení s ostatními aktivitami, kde jsou lidé na stejném místě, kde se míjejí, setkávají či jen tak pozorují. Tyto aktivity se objevují spontánně jako přímý důsledek toho, že se lidé pohybují a pobývají na stejných místech. Z toho vyplývá, že společenské aktivity jsou nepřímo podporovány tam, kde jsou nezbytným a volitelným aktivitám poskytnuty lepší podmínky.

Role a význam kvality venkovního prostředí je tedy podstatný pro kvalitu a intenzitu sociálního života ve městě. Jan Gehl (2000, str. 13) zmiňuje, že pokud jsou venkovní prostory nekvalitní, vyskytují se v nich pouze nezbytně nutné aktivity. Avšak pokud mají venkovní prostory kvalitu vysokou, nezbytné aktivity probíhají přibližně stejně často, ale mají tendenci se prodlužovat, jelikož materiální podmínky jsou přívětivější. Navíc se objeví široká škála volitelných aktivit, protože místo v ten moment láká k tomu, aby se lidé zastavili, posadili, jedli apod. Oproti tomu na veřejných prostranstvích nízké kvality se odehrává jen minimum aktivit a lidé raději prchají do svých domovů. Dobré a kvalitní prostředí tedy umožňuje zcela jiné a široké spektrum lidských aktivit.

Obrázek č. 3 - Grafické znázornění vztahu mezi kvalitou venkovních prostor a poměrným výskytem venkovních aktivit

Zdroj: vlastní zpracování dle Gehl (2000, str.13)

Z grafického znázornění je patrné, že jestliže je kvalita venkovního prostoru dobrá, volitelné aktivity se vyskytují s rostoucí četností. Navíc stoupá-li úroveň volitelných aktivit, množství společenských aktivit stoupá také.

„Čím více času lidé tráví venku, tím častěji se setkávají a tím více spolu hovoří“ (Jan Gehl, 2000, str. 15)

4 Východiska tvorby veřejného prostoru

Za tvorbu veřejných prostranství, veřejného prostoru, lze označit víceméně jakoukoliv činnost, která ovlivní nebo ovlivňuje jejich podobu či fungování. Lze sem tedy zahrnout činnosti jako plánování, vytváření, správu, ale i jejich užívání. Proto při procesu tvorby veřejného prostoru a prostranství je nutné definovat úlohu veřejného prostoru obecně, kritéria jeho kvality atd.

Pro vytvoření podmínek kvality, tvorby a existence samotného veřejného prostoru je důležité si vymežit jeho smysl. Tedy kvalitativní aspekty veřejného prostoru v humanistické rovině, aby mohly být zohledněny při tvorbě města. Humanistická kvalita prostředí a prostoru obecně spočívá v obytnosti, estetice, společensko-kulturním rozměru, komunikační roli, bohatosti prožitku či poznávání.

Primárním cílem je tedy celostní kvalita veřejného prostranství v celku města a jeho veřejného prostoru. Podmínkou pro dosažení celostní kvality je existence koncepce místa koordinace veškerých zásahů (včetně vlivu údržby, správy a užívání) ze strany města (Melková, 2014b, s. 23 - 4).

V neposlední řadě ovlivňuje kvalita veřejných prostranství ekonomickou výkonnost sídla. Zpravidla nejvíce ekonomicky úspěšných a udržitelných subjektů (obchody, restaurační zařízení atd.) najdeme v lokalitách s vysokou kvalitou veřejného prostoru („nejlépe upravených náměstích“). Tedy krásná a kvalitně provedená veřejná prostranství mohou být stimulujícím faktorem k rozvoji cestovního ruchu a ekonomiky celkově (Územní studie veřejného prostranství, 2015. s. 2).

Pokud tedy chceme vytvářet kvalitní veřejná prostranství a díky nim i kvalitní veřejný prostor města, musíme definovat veškeré aspekty, které tuto činnost ovlivňují od jeho počátku (plánování, tvorba), až po konečné užívání a správu. Zároveň během tohoto procesu musíme mít na mysli humanistickou povahu veřejných prostor. Veřejná prostranství neslouží pouze k naplnění infrastruktury a tím pádem převaze technokratických parametrů. Veřejná prostranství by měla především svou kvalitou (např. pobytové vlastnosti) zvyšovat celkovou kvalitu života ve městě, a proto nelze hlediska humanistické upozadovat na úkor technokratických a instrumentálních. Humanistické měřítko tedy musí být zahrnuto do procesu tvorby veřejných prostranství.

Kvalitní veřejné prostory zvyšují atraktivitu sídla a zhodnocují okolní nemovitosti. Kromě funkce estetické a sociálně-kulturní jsou významným ekonomickým činitelem.

4.1 Účel a úlohy veřejného prostoru

Pro uchopení smyslu veřejného prostoru a veřejných prostranství ve městě a jeho přínosu pro společnost je nutné vysvětlit si jeho konkrétní úlohy. Jelikož nemají pouze úlohu urbanistickou a infrastrukturální, ale i úlohu ekonomickou, enviromentální, a především úlohu ideovou.

Úlohy veřejného prostoru a veřejných prostranství dle Melkové (2014b, s. 25-26):

A. Úloha v urbanismu města – veřejná prostranství tvoří základní urbánní strukturu města. Z důvodu kvalitativního standardu veřejných prostranství je proto nutné jim podřídít dopravní, technické struktury i jednotlivé stavby.

B. Úloha infrastrukturní a technická – funkčnost a technická kvalita vytvářejí základní předpoklad pro ostatní „měkké“ úlohy veřejných prostranství. Úloha infrastrukturní je úloha podpůrná s cílem vytvářet zázemí a oporu pro ostatní úlohy (např. kvalitní a systémové vedení městské hromadné dopravy může zvýšit komplexně kvalitu dotčených lokalit a města jako celku).

C. Úloha ekonomická – kvalitní veřejný prostor a veřejná prostranství přinášejí ekonomické benefity, a to v podobě ekonomického růstu nejen pro přilehlé území, ale i pro město jako celek. Zkvalitnění veřejného prostoru by mělo být impulsem ekonomického, společenského a architektonického rozvoje v navazující spádové oblasti sféry vlivu.

D. Úloha enviromentální – veřejná prostranství jakožto základní struktura města musí být jedním z primárních nástrojů strategie v oblasti enviromentálních opatření.

E. Úloha ideová – tvorba města skrze veřejný prostor by měla být založena na společenské dohodě o žádoucím obrazu města, neboť město je prostorem sdílení. Základem této dohody zajišťující pevnost a komplexitu vnitřní struktury jsou společensky uznané hodnoty. Veřejný prostor je pak rámcem a ztělesněním společenské dohody.

Pod úlohou ideovou se skrývají další dílčí úlohy:

- Úloha politická – jelikož veřejný prostor je materiální podmínkou prostoru politického. Existence a kvalita veřejného prostoru je také odrazem míry demokracie společnosti.
- Úloha humanistická – tato úloha je současně nadstavbou i základem smyslu existence veřejného prostoru. Jelikož veřejný prostor je místem a prostředkem vztahování nás samých k lidskému společenství a ke světu. Tato úloha zde byla po celou dobu historie, avšak došlo k jejímu výraznému oslabení důsledkem technické revoluce a s ní souvisejícím přenastavení hodnot společnosti.
- Úloha kulturně-společenská – veřejný prostor představuje základní platformu sociální interakce ve městě. Tato úloha by měla být zachována i přes fakt, že část sociálního prostoru přebírá prostor virtuální. Veřejná prostranství pak zde mají komunikativní, reprezentační a symbolický charakter.
- Úloha ochrany a rozvíjení kulturního dědictví – veřejný prostor je jednou ze základních skutečností města, obsahující, odrážející a iniciující společně sdílený ideový obsah společnosti. Kultura je pak výsledkem a předmětem sdílení společnosti. Veřejný prostor se tak stává rámcem a reprezentací kultury společnosti a zároveň je součástí kulturního dědictví jako odkazu minulosti pro současnost a současnosti pro budoucnost.

Veřejný prostor v sobě ukrývá obrovský potenciál, který by neměla městská politika promarnit, ale naučit se jej využívat. Jelikož tento potenciál spočívá ve schopnosti veřejného prostoru a veřejných prostranství kultivovat společnost, tedy jedná se o nástroj, který může přinést změnu. Veřejný prostor poté neslouží k uspokojování jednotlivých potřeb, ale naplňuje celek

jednotlivých potřeb v požadované synergii a tím přináší společenské sdílení a konfrontaci. Díky zkvalitnění veřejných prostranství iniciujeme změny v lokalitě a přínos dalšího zkvalitnění (např. ekonomické, kulturní, enviromentální apod.). Proto musí být rozvoj veřejného prostoru uchopen jako celek s ideovým obsahem.

4.1.1 Ekonomická hodnota veřejného prostoru města

Město a jeho veřejný prostor, který ať už svou fyzickou či symbolickou formou reprezentuje ekonomickou hodnotu, je využíváno jako platforma, kde se setkává nabídka s poptávkou. Městská veřejná prostředí reprezentují místo, které je zdrojem zisků, místo, které je prodáváno a samo zároveň prodává. A toto se děje za podmínky kvalitního prostředí (prostoru), který láká k aktivitám, pobytu, ale i investicím, výměně služeb a celkově k ekonomické činnosti.

Město samotné představuje ekonomickou hodnotu, tato hodnota je v jisté rovině spíše symbolická, je to image města a jeho celkový obraz, jak je vnímáno (jakou má hodnotu pro okolí např. investory). Tato image samotná je statkem, město se jí prezentuje (prodává).

Tuto ekonomickou image (hodnotu) vytváří prostor města, tedy veřejný prostor, veřejná prostranství. Tato veřejná prostranství (ulice, náměstí, zahrady, pasáže atd.), jsou užívány také za účelem zisku. V rámci svých funkcí jsou zdrojem ekonomického profitu. Tato komodifikace veřejného prostoru probíhá především koncentrací lidí, aktivit, zboží, služeb a jejich užíváním, „spotřebou“.

Publikace (Global Public Space Toolkit, 2015, s.16) uvádí, že systémy veřejného prostoru mohou být udržitelné pouze pokud jsou k dispozici dostatečné zdroje pro jejich tvorbu, expanzi, řízení a správu. Trvalý tok těchto zdrojů může v konečném důsledku přicházet především z příjmů města. Na druhé straně takovéto příjmy obecně, ve formě daní především, pochází z ekonomických rozšíření a zvýšené hodnoty vlastního prostoru. Ekonomická expanze pochází z investic a investice závisí právě na faktorech jako je mobilita (prostupnost), bezpečnost a přitažlivost prostoru. To je cyklus zachovalého veřejného prostoru.

Veřejný prostor poskytuje důležité, ale často opomíjené a podceňované výhody pro všechny formy živností a podnikání, a to jak formální, tak neformální. Zejména mohou být specifická místa využita jako veřejné prostory, kde lze provozovat neformální podnikání a legitimní cestou tak umožnit drahocenné příležitosti pro podnikání různým skupinám obyvatel. Neformální podnikání může být regulováno a legitimováno v recyklovaných veřejných prostorech a více tradičních městských trzích.

4.2 Kvalita veřejných prostranství

Melková (2014b, s. 26) uvádí, že pokud chceme zkoumat kvalitu a předpoklady kvalitních veřejných prostranství, měli bychom k nim přistoupit také kvalitativně a uchopit je tak. Tedy rozdělit veřejná prostranství na aktivní a latentní. Aktivní prostranství přitom neznamená pouze aktivitu, ale plnění aktivní úlohy ve městě. U latentních prostranství se jedná o prostranství, která splňují požadavek na podobu a fungování veřejného prostranství. Avšak neplní žádný účel a nejsou nijak

využívána. Latentnost by pak měla být pouze přechodným stavem, kdy na základě analýzy potenciálu stát se aktivním prostranstvím, a na základě potřeb města (poptávky po veřejném prostranství v dané lokalitě) bude rozhodnuto, zda z nich vytvořit aktivní veřejné prostranství či je využít např. k zastavení. Toto kvalitativní hodnocení by pak mělo být využitelné například v oblasti investic, kdy by měla být podporována veřejná prostranství aktivní, tedy taková, která plnohodnotně plní úlohu veřejného prostoru.

Kvalita veřejného prostoru tedy může být spatřována v samotné atraktivitě fyzického místa, avšak myšlenka je hlubší. Kvalita je funkčností samotnou, především přidanou hodnotou.

4.2.1 Rámce kvality veřejných prostranství

Pro porozumění problematice kvality veřejných prostranství, a od nich odvozeného kvalitního veřejného prostoru, je nutné se seznámit s fragmenty (rámci) veřejných prostranství, které jeho kvalitu určují a podmiňují.

V návrhu jsou tyto rámce stanoveny dle Melkové (2014b, s. 27) takto:

- **KVALITA CELOSTNÍ** – základním kritériem je kvalita prostranství jako prostorového celku, který v sobě zahrnuje fyzické a funkční vlastnosti, ale také vztahy a děje, které nelze oddělit a měly by být podřízeny kvalitě celku. Základ kvality, zde tedy vychází ze samotné existence a naplňování širšího konceptu veřejného prostranství, ovšem s ohledem na konečnou otevřenost prostoru, tedy možnost vstupu proměnlivých skutečností do toho prostoru.
- **KVALITY FYZICKÉ STRUKTURY VEŘEJNÉHO PROSTRANSTVÍ** – veřejná prostranství jsou především definována svou hmotnou strukturou urbánní či krajinou a svým specifickým charakterem. Základem kvality veřejných prostranství je především urbánně vyhrazený prostor, který je hlavním nositelem provozního uspořádání.
- **KVALITA FUNKČNOSTI** – kvalita funkčnosti je předem daným předpokladem. Bez ní by zpravidla nefungovali ani další kritéria. Ovšem vždy by měla mít spíše roli podpůrného základu pro obytnou kvalitu veřejných prostranství.
- **KVALITA RÁMCE DĚJŮ** – účelem výše zmíněných rámců, především fyzickou složkou, je vytvořit rámec pro děje. Děje se tedy stávají finálním a hlavním cílem veřejných prostranství. Vhodně vymezený prostor by potom měl mít schopnost tyto děje umožňovat, podporovat, iniciovat či generovat. Tato schopnost fyzického rámce veřejného prostředí (iniciovat, umožňovat atd.) a schopnost společnosti tuto vlastnost prostoru naplňovat je esenciální. Jelikož tato schopnost se v kvalitě veřejného prostranství navzájem sčítají, ale také zpětnou interakcí vzájemně umocňují.
- **KVALITA VE SMYSLOVÉ, EMOČNÍ A POZNÁVACÍ ROVINĚ** – veřejná prostranství mají kromě naplnění účelové a pobytové funkce i funkci v rozměru prožitků a poznávání. Jde o bezprostřední smyslovou zkušenost, emoční prožitek, estetický vjem či prosté poznávání.

4.2.2 Aspekty kvalitních veřejných prostranství

Výše bylo zmíněno, že kvalitní veřejné prostory by měly splňovat určité rámce kvality, které mohou být velmi obsáhlé až široké. Proto si zde uvedeme konkrétní aspekty kvality, které tyto rámce naplňují a tím naplňují účel veřejných prostranství a veřejného prostoru a činí jej tak kvalitním místem k pobytu.

Dle Melkové (2014b, s. 28-29) se jedná o tyto vlastnosti / aspekty:

- **Pobytový aspekt** – kvalitní veřejná prostranství vybízejí k zastavení a pobývání, zpravidla se jedná o živé místo užívané lidmi právě k pobytu. Lidské bytosti obecně vyhledávají přítomnost dalších lidí a jsou přitahováni místy, která jsou bohatá na vjemy a děje. Převaha existence míst, ve kterých mají lidé tendence se zdržovat, a nejen jimi procházet, značí kvalitní veřejný prostor města. Tato místa by měla být vyvážená co se týče poměru míst pro relaxaci (klidné) a živých míst společenských dějů. Zároveň by měla disponovat dostatečnými plochami k sezení, ale i různým aktivitám. Významnou roli pak pro pobytovou kvalitu města tvoří dostatek parků v pěší vzdálenosti, které obvykle disponují těmito vlastnostmi.

- **Pohybový aspekt** – pohyb může poskytovat více než dosažení cíle ve městě (obvyklý pohyb lidí ve městě patřící k tzv. nezbytným činnostem) může být součástí dobrovolných aktivit (relaxace) a může poskytovat i prožitkové kvality. Tedy prožitky smyslové, emocionální, poznávací a sociální. Kvalitním pohybem je pohyb po městě, který je bezpečný, svobodný, efektivní a pestrý na poznávací a smyslové vjemy. Pohyb městem umožňuje vyšší míru interakce a tím se do prostoru vnáší lidské měřítko. Proto nelze ulice ve městě chápat pouze jako dopravní koridor, ale vždy jej vnímat jako pobytový prostor a rozvíjet jej tak.

- **Aspekt dostupnosti a prostupnosti** – kvalitě a živosti veřejných prostranství výrazně napomáhá koncepce města krátkých vzdáleností (pěšky dostupné vzdálenosti). Jedná se o kompaktní urbanistickou koncepci s čitelnou strukturou veřejných prostranství a promísení základních funkcí města (bydlení, obchod, vzdělávání kultura atd.) Podmínka prostupnosti je pak odvislá od zachování bezbariérovosti, eliminaci slepých ulic, míst a zbytečných oklik. Z hlediska kvality užívání veřejných prostranství je tedy prioritou kvalita pěší a cyklistické prostupnosti a přístupnosti, který i neregulační formou přispívá k eliminaci dopadů automobilové dopravy.

- **Aspekt možnosti užívání pro všechny** – veřejná prostranství by měla naplňovat nejen veřejnou přístupnost, ale jejich komfortní užívání by mělo být umožněno všem skupinám obyvatel. Tedy bez rozdílu na věk či společenské postavení. Což platí i pro skupiny s jistým omezením jako jsou například senioři, matky s kočárky či tělesně handicapovaní.

- **Aspekt svobodné volby** – kvalitní veřejná prostranství by měla poskytovat prostor pro co nejširší škálu dobrovolných činností.

- **Aspekt bezpečnosti** – bezpečnost a pocit bezpečnosti je jedním z předpokladů kvalitního života ve městě. Konkrétně se jedná o bezpečnost pohybu a sociální bezpečnost (ochrana před kriminalitou), které napomáhá přehlednost prostoru a jeho živost (početný a trvalý výskyt lidí poskytující tzv. sousedskou či sociální kontrolu).

- **Aspekt kvalitního klimatu a zdravého prostředí** – jelikož člověk zdravé a přívětivé prostředí vyhledává, a to ať už přirozeně, podvědomě i racionálně. Mělo by veřejné prostředí poskytovat příjemné teplotní klima, neznečištěné ovzduší, dostatečné hlukové omezení, dostatek světla i případnou ochranu před nepříjemnými klimatickými změnami apod.
- **Poznávací aspekt a estetická kvalita** – plnohodnotnou součástí pobytových kvalit jsou poznávací, smyslové a estetické kvality, které nesmí být opomíjeny na úkor utilitárních potřeb místa.
- **Aspekt komunikace** – navazuje na smyslové vnímání místa, kvalitní veřejné prostranství by mělo nabízet základní srozumitelnost v rovině užívání (orientace, informace atd.) tak v rovině smyslové / poznávací (estetika kvalita, reprezentační role apod.).
- **Identifikace s prostředím a aspekt čitelnosti** – podmínkou pro kvalitní život ve městě je možnost identifikace obyvatel s místem (dlouhodobá i krátkodobá). Jedná se o prostředky identifikace časové (historický a současný kontext) a prostorové (identita místa a prostorový kontext). Díky této identifikaci se upevňuje soudržnost společnosti.
- **Sociální aspekt a sociální kontakt** – sociální kontakt a interakce je specifikou vlastností městského života a veřejného prostoru v něm. Sociální kontakt má dvě roviny, jednak může být vyhledávaný a vnímaný pozitivně, a za druhé může být předmětem obav. Proto by veřejná prostranství a veřejný prostor obecně měl umožňovat jednotlivcům dobrovolnou míru sociální interakce. Současně by měl podporovat a iniciovat pozitivní rovinu (dialog, sdílení, poznávání, aktivní účast v životě společnosti apod.).
- **Flexibilita** – veřejných prostranství (mnohofunkčnost), zpravidla napomáhá k jejich dlouhodobé živosti a udržitelnosti. Proto by veřejná prostranství měla být uzpůsobena k tomu, aby byla schopna reagovat na aktuální proměny (denní doba, týdenní cyklus, roční období apod.).
- **Lidské měřítko** – prostředí města by mělo být na prvním místě vytvářeno pro život lidí. Veškeré vlastnosti by tedy tomu měly být přizpůsobeny a poměřovány „lidským“ měřítkem.
- **Aspekt udržitelnosti** – právě pro udržitelnost veřejných prostranství je zásadní jejich celková kvalita a jejich kvalitní úloha ve struktuře města, dostatek prostředků pro jejich správu a údržbu a dostatek lidí, kteří mají možnost a touhu je využívat.

Z výše uvedeného můžeme identifikovat základní, avšak esenciální vlastnosti a aspekty kvalitních veřejných prostranství. Tyto aspekty jsou na sobě různě závislé a navzájem provázané. Ovšem vždy bychom tyto vlastnosti měli vnímat jako komplexní složku, jelikož i veřejná prostranství a veřejný prostor samotný je komplexní množinou více funkcionalit. Kvalitní veřejná prostranství by tedy měla splňovat základní požadavky v oblastech prostupnosti a možnosti pobytu ve městě, čemuž například přispívá vlastní, osobitá charakteristika či identita místa a materiální kvalita místa, která pobyt nejen umožňuje, ale vybízí k němu díky své estetické kvalitě a zdravým bezpečným prostředím. Pobyt na takovém místě by měl být především předmětem svobodné volby, která je dostupná veškerým obyvatelům města, díky čemuž dochází k sociálním interakcím, a to hlavně na úrovni místních komunit, což je forma sociálního kontaktu, která přímo přispívá k vytváření (spravování i užívání) kvalitních veřejných prostranství a odráží jeden z nejdůležitějších aspektů, a to lidské měřítko místa. Což znamená, že tato místa budou vytvářena pro lidi a jejich

kvalitní život ve městě. Z toho pohledu bychom měli poměřovat veškeré vlastnosti a aspekty veřejných prostranství, které mají primárně sloužit lidem. Z tohoto pohledu je nutné vytvářet místa, která jsou dostatečně připravená na změny (např. klimatické cykly, demografické trendy atd.), tedy místa flexibilní, aby na základě volby obyvatel mohly sloužit různým aktivitám a různým způsobem (relaxace, shromažďování, pozorování apod.). Vše přispívá k celkové udržitelnosti konkrétního veřejného prostranství, to znamená, že živost místa ve struktuře města je stabilně udržována a přispívá tak ke kvalitnějšímu životu obyvatel města.

4.2.3 Lidské měřítko

Tomuto aspektu veřejného prostoru se asi nejvíce věnuje ve své celoživotní práci dánský architekt Jan Gehl. Ten jej i nejvíce akcentuje jakožto zásadní aspekt veřejných prostorů, na kterém by se měl tento prostor rozvíjet.

Jan Gehl (2012, s. 3-8) uvádí, že za poslední desetiletí se aspekt lidského měřítka z veřejných prostor téměř vytratil, nebo byl velmi významně upozaděn. A to na úkor především automobilové dopravy, jiných technických aspektů a celkového nezájmu o veřejný prostor, jakožto místa městského a společného života. Co do pohledu do historie Gehl zmiňuje práci americké novinářky Jane Jacobsové, která na tento problém upozornila již v roce 1961 svou knihou *The Death and Life of Great American Cities*.

Tento aspekt nabyl na významu s příchodem nového milénia, jelikož se poprvé v historii lidstva většinová populace světa stala populací městskou, nikoliv venkovskou. To znamená, že plánování a priority měst by se měly zásadně změnit a definovat tak, aby lidské měřítko bylo východiskem a přispělo tak k rozvoji živých, bezpečných, udržitelných a zdravých měst. Právě to přispěje k dosažení sociální koheze a otevřené demokratické společnosti.

V oblasti živého města se jedná především o pěší mobilitu a celkovou motivovanost k chůzi, která může nejvíce naplnit potenciál města jako živého organismu. Živost města je také významně spjata se společenskými a kulturními možnostmi ve veřejném prostoru. V oblasti bezpečnosti se jedná o prostý fakt, že čím více lidí (očí) se pohybuje ve veřejném prostoru, tím se navyšuje potencionál bezpečnosti a motivace k sledování událostí v prostoru. Jedním z nejpřínosnějších aspektů na využití lidského měřítka v tvorbě města je jeho udržitelnost. Udržitelnost města se totiž obvykle zvyšuje tehdy, pokud velkou část dopravního systému tvoří tzv. zelená mobilita (doprava pěší, cyklistická a veřejná). Tato forma udržitelnosti má masivní výhody v oblasti ekonomické a životního prostředí. Snižují spotřebu, emise, hladinu hluku apod., což má pozitivní vliv na odstranění další externalit, jako je například finanční zátěž ve formě nákladů na dopravní infrastrukturu. V oblasti zdravého fungování města se opět jedná především o propagaci chůze a jízdy na kole, které mají pozitivní dopad na fyzickou stránku obyvatel a životní prostředí města.

Uplatňování plánování a tvorby měst na základě lidského měřítka se odráží i v poptávce po lepších kvalitách života ve městě. Proto by tento postup měl být vnímán jako společenská investice, která má pozitivní dopad do mnoha sfér běžného života ve městě a zároveň výhody, které nejsou dost často viditelné. Co se týče nákladů na uplatnění tohoto postupu, jsou oproti jiným investicím jako

je automobilová infrastruktura či zdravotní péče velmi skromné. Dají se tak uplatňovat doslova všude na jakékoliv úrovni.

Je nutné si uvědomit, že tvorba měst na základě principu lidského měřítka není jen o krásných náměstích a ulicích, kde se pohybují a posedávají lidé. To by mělo být přirozené ve správně sociálně a ekonomicky fungujícím městě. Ovšem výhodou tohoto přístupu je komplexnější, než by se mohlo na první pohled zdát. Pokud vytvoříme zdravé, bezpečné, udržitelné a živé městské prostory, má to výhody s celospolečenským přesahem. Například město, jehož obyvatelé využívají k pohybu po městě primárně chůzi, přispívají ke svému zdraví a potencionálně tím snižují náklady na zdravotnickou péči a dopravu. Pokud je těchto lidí v ulicích dostatek, samy pro sebe vytvářejí pocit bezpečí a jsou samy sobě pomyslnou kontrolou, což má dopad na externalitu typu slepých míst, kde je rozšířený vandalismus, nebo snížení nákladů na obecní policii v rozpočtu města. I díky těmto úsporám mohou samosprávy své zdroje vymezit na úpravu prostor tak, aby tento proces rozvíjeli nadále a umožnili městu stát se udržitelným. Příkladem může být docílení snížení automobilové dopravy, která vytváří negativní dopad na životní prostředí, a který se tedy logicky také sníží, což celkově přispěje ke zdravějšímu městu a obyvatelstvu. Jedná se tedy o čtyři dílčí oblasti (cíle), které mohou být uplatňovány jako jedna systematická politika ku prospěchu všech zúčastněných.

4.2.4 Výchozí požadavky pro úspěšný veřejný prostor – pozitivní principy

Tato část textu navazuje na předchozí dvě části týkající se kvalitativních rámců a aspektů kvality veřejných prostranství, jelikož již víme, že úspěšnost veřejného prostoru je velmi ovlivněna jeho kvalitou. Kvalitu zde představuje souhrnný soubor charakteristik jako například umístění ve struktuře veřejného prostoru, poloha, fyzická kompozice místa, vliv klimatu, vybavenost prostoru, image místa atd. Jedná se tedy o soubor mnoha prostorových, sociálních a urbanistických charakteristik, jak bylo zmíněno i výše, které přispívají ke zvýšení funkční a užitné hodnoty veřejného prostoru a přispívají k rozvoji aktivit. Od toho můžeme odvodit, že čím vyšší je kvalita veřejného prostoru, tím větší je výskyt, počet a spektrum aktivit a také vyšší výskyt a počet uživatelů.

Na základě analýz dostupných materiálů byly vymezeny základní principy, které významně pozitivně ovlivňují úspěšnost veřejného prostoru a v této práci mohou být považovány jako výstupy kvalitativních rámců a aspektů veřejného prostoru. Tyto principy byly vymezeny a popsány dle Čablové (2015, s. 9-10) takto:

- Polyfunkčnost
- Sdružování
- Vrstvení
- Umírněného užívání všech dostupných zdrojů
- Koncentrace
- Participace budoucích uživatelů

- **Polyfunkčnost** – Konkrétní prostory a jejich vybavenost by měly být formovány s ohledem na co možná nejširší škálu možného využití. Jednotlivé prostory by měly mít možnost být využitelné více než jedním způsobem, tj. například vodní prvek by měl sloužit také k sezení a odpočinku, osvětlovací prvek může být zároveň hracím prvkem atd. Tato polyfunkčnost prostor pak zajišťuje jejich frekventovanější a různorodější využití, což vede ke kumulaci lidí a aktivit.

- **Sdružování** – Individuální prvky vybavenosti a jednotlivé podněty k aktivitám by měly být sdružovány do jednoho místa, a to hlavně do oblasti prostoru s nižším počtem uživatelů. Zde jsou tyto kumulační body velmi významné. Kumulační bod je předpokladem ke kumulaci uživatelů a tím i aktivit. Díky těmto bodům se zvyšuje pravděpodobnost, že dojde k aktivitě, a jelikož aktivity přinášejí aktivity další a zároveň se zde koncentrují lidé, dochází i ke koncentrovanému rozvoji života ve městě a k podpoře využívání celého veřejného prostoru.

- **Vrstvení** – Překrývání a nabalování různých funkcí veřejného prostoru zajišťuje jejich návštěvnost v průběhu celého dne a roku. Prostor je díky tomu neustále využit a užíván a dodává různorodé uživatele i aktivity. Díky tomu nabízí pocit bezpečnosti a živosti. Příkladem může být prostor, který je přes den tržištěm a večer může být místem pro kulturní akce a setkávání.

- **Umírněné užívání všech dostupných zdrojů** – Jedná se uplatňování principu trvale udržitelného rozvoje a ekologického vnímání životního prostředí. Jde o zachování potenciálu prostředí a místa, který udrží a znásobí jeho kvality i pro následující generace. Proto je zásadní poměr energie a zdrojů vložených do tvorby, či revitalizace prostoru k jeho kvalitní a užité hodnotě a poté celkové energetické a finanční zatížení pro jeho správu a údržbu. Z tohoto důvodu by se při jakékoliv práci s veřejným prostorem mělo dbát hlavně na jeho užitečnost jako živého místa vhodného pro setkávání, komunikaci, sdílení a aktivity. Proto neplatí, že vytvořením nákladných monumentů či dekorací vytvoříme místo vhodné pro rozvoj života. Naopak spíše vhodné, nenásilné vylepšení přináší zkvalitnění prostor, které může představovat první krok k postupnému zhodnocování prostoru, do kterého se následně zapojí i komunita.

- **Koncentrace** – Koncentrace lidí a aktivit do konkrétního místa má návaznost na sdružování prvků vybavení. Zásadní je přitáhnout uživatele do prostoru, přilákat je. Poté si mohou lidé vybrat z nabídky možných aktivit. Hlavní zásadou je, že zde musí být lidé, a to ideálně ve velkém počtu. Jelikož lidé na sebe nabalují další lidi, a ty vytvářejí aktivity (činnosti), na základě kterých vznikají aktivity nové. Koncentrace lidí je tedy podnětem pro rozvoj aktivit v prostoru a přitáhnutí dalších uživatelů.

- **Participace budoucích uživatelů** – Participace by se měla projevit už při samotném plánování a tvorbě veřejného prostoru. Do škály lidí, kteří by se měli na plánování veřejného prostoru podílet, patří primárně ti, kteří v blízkosti tohoto prostoru žijí, pracují, vlastní zde různé druhy nemovitostí, provozují podnikatelskou činnost, ale také lidé, kteří tento prostor „pouze“ navštěvují, zajímají se o něj, či k němu mají určitý vztah. Tito lidé jsou nositeli zkušenosti s daným veřejným prostorem, díky pravidelnému kontaktu, pocitům, zážitkům a dojmům spjatými s tímto prostorem. Jsou dokonalým zdrojem informací o stavu konkrétního veřejného prostoru, znají jeho nevýhody, nedostatky, slabá místa a současně silné stránky a nepostradatelné a významné aspekty místa.

To, že se lidé podílejí na tvorbě veřejného prostoru a je formován dle jejich přání, potřeb a očekávání, má svou významnou funkci, jelikož díky tomuto procesu se dá zásadně ovlivnit následující:

- posílí se obecné povědomí o občanské společnosti,
- lidé přijmou veřejný prostor „za svůj“, budou jej častěji navštěvovat, prostor bude pod důraznějším dohledem,
- rozvine se zde bohatší škála aktivit, protože prostor je organizován a vybaven podle přání uživatelů,
- díky vyšší koncentraci lidí dojde k většímu počtu sociálních kontaktů, které jsou navíc hlubší, protože se lidé v průběhu participačního procesu navzájem poznali a navázali mezi sebou vztahy.

Participace je velmi významná v průběhu celé délky procesu tvorby veřejného prostoru, od samotného počátku, sběru myšlenek o náplni a účelu veřejného prostoru, přes fázi plánovací, až po samotnou realizaci. Velmi důležitá je podpora účasti všech demografických skupin (věk, vzdělání, pohlaví atd.), jelikož zástupci všech demografických skupin by měli být budoucími uživateli těchto prostor. V této oblasti je také zásadní a nezbytná určitá výchova lidí zodpovědných za tyto projekty (architekti, zastupitelé, developeri atd.) ke schopnosti komunikace s budoucími uživateli a v neposlední řadě také dostatečný legislativní rámec pro tyto aktivity.

4.3 Význam veřejného prostoru / veřejného prostranství

Veřejné prostory mají ve městě významnou roli. Tuto roli představuje společenská a komunikační funkce veřejného prostoru. Dle veřejného prostoru je také podmíněna celková obyvatelnost, prostupnost a přístupnost celého městského prostoru. Model funkčního využití veřejného prostoru se během let neustále mění a vyvíjí. Jsou zde však tři funkce, které lze definovat v městském prostoru a fungovaly vždy. Veřejné prostory ve městě sloužily jako místo setkávání, obchodu a dopravy (Gehl, 2002, s. 10).

Význam veřejného prostranství lze dle Zuzany Krykorkové vnímat z pohledu toho, jak nás (společnost) ovlivňuje. Jelikož okolní prostředí nás bezesporu ovlivňuje a veřejné prostranství je součástí toho prostředí, ve kterém žijeme (Veřejná prostranství, 2008, s. 23).

Veřejné prostory jsou, co se do významu týče, zkoumána z mnoha úhlů. Ze své podstaty nás vždy zajímá jejich náplň, a to náplň jejich samotného fyzického prostoru, tedy určité vybavenosti, či náplň aktivitami obyvatel. Ovšem jejich existence a kvalita je důležitá především díky svému celkovému společenskému dopadu. Tedy z důvodů sociokulturních, ekonomických, demokratických a celkového odrazu společnosti neboli promítnutí městského života.

Tento sociokulturní význam veřejné prostoru a veřejných prostranství by měl být rozhodujícím faktorem pro samotnou existenci těchto prostranství. Veřejný prostor pak slouží jako pomyslné jeviště městského způsobu života, přičemž jeho podoba není konstantní, a naopak vyvolává potřebu proměny. Společenský, kulturní a ekonomický význam je odvozen ze vztahu fyzického prostoru, dějů a vnímané symboliky. Sociokulturní a ekonomické faktory předurčují formu místa stejným způsobem jako forma daného místa umožňuje jen určité formy využití. Tento vztah

je poté určující pro podobu, uspořádání, strukturu, diverzifikaci a celkovou hierarchii veřejných prostranství ve městě. Celkové propojení sdílených prostor je poté podmínkou pro aktivní sousedství a živý veřejný prostor a díky tomu lze sdílená veřejná prostranství považovat za základ městské kultury. Živost a podoba veřejných prostranství jsou výrazem společnosti ve společném fyzickém prostoru s významným zpětným dopadem na život společnosti. Rozhodování a utváření veřejného prostoru by mělo odrážet demokratický a samosprávný charakter společnosti. Proto význam a zásadní dopad veřejných prostranství neleží pouze v kvalitě „jeviště“, ale především v aspektu sdílení místa a dějů (Vacek, 2013, s. 66).

Dalo by se říci, že významem veřejného prostoru či konkrétního veřejného prostranství je jeho funkce samotná, a to z důvodu vzniku veřejného prostoru za účelem naplnění konkrétního cíle, funkce. Což znamená, že funkce veřejného prostoru předurčuje to, jak konkrétní veřejný prostor nebo prostranství bude vypadat. Tyto funkce budou pod vlivem času a trendů, tedy nároků, měněny a zároveň se těmto změněným funkcím přizpůsobuje prostor samotný tak, aby mohl být aktuálně využitelný a flexibilní na tyto změny. Veřejný prostor má zásadní roli v podobě platformy a pomyslného zrcadla odrážejícího dění ve společnosti. Tato funkce veřejného prostoru jako platformy pro městský život představuje prostor pro aktivity občanů, od nichž se dále může rozvíjet život v komunitě, což je podstatná sociální funkce a význam těchto prostor. Avšak veřejné prostory samozřejmě mají i další dílčí funkce jako dopravní, rekreační, obchodní i administrativní, avšak tou hlavní zůstává funkce obytná a pobytová. Tyto dílčí významy a funkce veřejných prostor by měly být v souladu s primární funkcí veřejných prostor, čímž je pobyt a sociální interakce.

Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy v dokumentu Ulice a náměstí (2014, s. 10 - 14) zdůrazňuje význam veřejného prostranství tím, že tato prostranství jsou cenná právě díky skutečnosti, že žádný konkrétní účel nemají, jelikož jsou otevřené nekonečné množině účelů, kterými je jsou lidé schopni naplňovat. Základní vlastností veřejných prostranství je právě fakt, že se proměňují spolu se společností, která je utváří. Proto definici toho, že podmínka existence veřejného prostranství není pouhá veřejná přístupnost a možnost jej prostorově definovat, ale jeho naplnění účelem, vidí jako definici jen částečně výstižnou.

Co se týče základních funkcí veřejných prostranství, šly by shrnout takto (Konference Město pod pokličkou, 2014, s. 5):

- **Komunikační**
 - tranzitní – zajišťují průchod, průjezd k cílům lokalizovaných mimo veřejné prostranství,
 - obslužná – zajišťují přístup uživatelům veřejných prostranství a zařízení, které veřejné prostranství tvoří (zejména občanské vybavení a bydlení), včetně přístupu pro zásobování, služby integrovaného záchranného systému, obsluhy technické infrastruktury, údržby atd.
- **Sociální** – setkávání přátel, obyvatel, posilování vzájemných vztahů (nabývá na významnosti, především v dnešní době, kdy kontakty pomocí sociálních technologií nahrazují osobní kontakt).

- **Pobytová** – (relaxační/odpočinková) tuto funkci zajišťují zejména typy veřejných prostranství s vyšším výskytem zeleně či vodních ploch.
- **Společenská** – setkávání obyvatel okolí a návštěvníků při společenských/kulturních akcích.

4.4 Klíčové faktory ovlivňující úspěšnost veřejného prostoru

Celková úspěšnost veřejného prostoru jako místa, kde probíhají aktivity a aktivní veřejný život, je závislá na mnoha faktorech. Z celkové analýzy dostupných materiálů a publikací bychom tyto faktory, které mají vliv na kvalitu a úspěšnost veřejného prostoru, mohli dle Čablové (2005, s. 6-8) vymezit a dále popsat následovně:

- Urbanistické
- Sociální
- Ekonomické
- Vybavenost

4.4.1 Faktory urbanistické

Urbanistické faktory se promítají do samotné urbanistické struktury města. Jsou samotným předpokladem pro existenci veřejných prostorů a také jejich úspěšné fungování.

Můžeme určit tři oblasti urbanistické struktury:

1. Funkci
2. Provoz
3. Prostor

Funkce a provoz

Funkce konkrétního veřejného prostoru je základním měřítkem pro hodnocení úspěšnosti. Požadovaná funkce je základním předpokladem a východiskem pro návrh uspořádání a vybavení konkrétního veřejného prostoru. Veřejné prostory představují základní provozní tepny města, jejich hierarchie, provázanost, vybavení musí splňovat a dodávat veškeré specifické nároky, které jsou na ně kladeny.

Mezi provozní funkce můžeme řadit:

- Dopravu
- Společenské funkce
- Obchod

Prostor

Základní prostorové charakteristiky stávajících urbanistických uspořádání jsou většinou dány historickou strukturou daného prostoru, tudíž byly během let konzistentní a nezměněné, a poté

se velmi obtížně mění. Avšak nelze je opomíjet, jelikož představují klíčovou roli v atraktivitě veřejných prostorů

Mezi charakteristiky prostoru můžeme zařadit:

- Postavení v systému veřejného prostoru
- Prostorové charakteristiky
- Fyzikální charakteristiky
- Charakter okolního parteru
- Další prostorové charakteristiky

4.4.2 Faktory sociální

Sociální faktory ovlivňují především vliv veřejného prostoru, způsob, jakým zanechává dojem v jeho uživatelích. Jedná se o faktory, které svou podstatou vyplývají ze společenské funkce veřejného prostoru, mezilidských kontaktů a z jejich vnímání okolí. Sociální faktory jsou obecně hůře uchopitelné a měřitelné oproti například některým urbanistickým charakteristikám. Velmi často je toto vnímání ovlivněno výchovou, společenskou kulturou, či například demografickým rozložením obyvatel. Přesto jsou velmi významné, jelikož velmi často působí podvědomě a podílejí se na úspěchu veřejných prostorů. Sociální faktory se podílejí také na geniu loci a na specifickém charakteru konkrétního veřejného prostoru.

Můžeme sem zařadit například:

- Počet uživatelů veřejného prostoru
- Pocit příslušnosti uživatelů k danému místu a komunitě
- Reprezentace
- Aktivity jako zdroj aktivit
- Bezpečnost

4.4.3 Faktory ekonomické

Na ekonomické faktory můžeme nahlížet z dvou úhlů. Za prvé ekonomický dopad veřejných prostorů, jejich kvality a úspěšnost na ekonomiku města, a za druhé na ekonomickou stránku týkající se vzniku a údržby veřejných prostorů.

Vztah kvality veřejných prostorů a ekonomické úspěšnosti města je významný. Kvalitní veřejné prostory nabízející širokou nabídku aktivit mají dvojitý ekonomický přínos. Primárně podporují rozvoj cestovního ruchu. Sekundárně mají veřejné prostory vliv na migraci obyvatelstva ve městě, jelikož zdravě fungující město láká kvalitními veřejnými prostory k pobytu lidí různých profesí, zájmů a úrovně vzdělání, kteří tvoří základ ekonomické úspěšnosti.

Ekonomická problematika týkající se vzniku a údržby veřejných prostor se týká hlavně způsobu jejich financování.

- Možnými zdroji financování jsou:
- Rozpočtová sféra – stát, kraje, obce
 - Grantové programy – stát, NNO, EU
 - Podnikatelské subjekty – firmy, podnikatelé
 - Soukromé osoby

Tyto finance jsou především zdrojem pro zakládání veřejných prostor. Pro údržbu je financování zpravidla vyhraněno z obecních rozpočtů. Je zde potencionální možnost využití soukromých subjektů, osob či zájmových skupin, které se mohou na údržbě některých veřejných prostor podílet díky vzájemné spolupráci.

Souhrnně lze říci, že ideálním způsobem financování jak tvorby, tak údržby veřejných prostor, je vyžití modelu mnohozdrojového financování s podílem všech dostupných zdrojů a se silnou participací veřejnosti.

4.4.4 Vybavení veřejných prostor

Konečným faktorem, který významně ovlivňuje kvalitu veřejného prostoru je jeho vybavenost. Do této kategorie můžeme řadit široké spektrum prvků, jako například:

- sedací prvky – základní funkce,
- přírodní prvky – oživující element,
- umělecká díla,
- povrchy,
- drobná architektura,
- ostatní mobiliář.

Z výše uvedených specifik a faktorů, které ovlivňují úspěšnost a kvalitu veřejných prostor, vyplývá, že se jedná o velmi široké spektrum vlivů, které mohou mít větší či menší dopad při vytváření, ale i údržbě těchto prostor. Žádné z nich by však nemělo být nijak opomíjeno, jelikož se jedná o komplexní souhrn faktorů, z čehož vyplývá, že ke konkrétním veřejným prostorům by se mělo přistupovat individuálně a zároveň koncepčně v celkové struktuře veřejných prostor. Cílem je vytvářet místa, která budou žít díky sdílení jednotlivých uživatelů z různých sfér, budou zde probíhat nejrůznější aktivity a budou to místa urbanisticky, ekonomicky a sociálně udržitelné.

4.5 Kvalita života ve městě

Přínos kvalitních prostranství a jejich význam popisuje Jan Gehl (2000, s. 33), který zmiňuje významnost projektování těchto prostor a od nich závislé kvality venkovních aktivit, tedy života ve městě. Modely aktivit lze upravit projektovým rozhodováním, které vytváří pomyslnou paletu

města a díky nimž můžeme vytvářet lepší nebo horší podmínky pro venkovní aktivity, a tím vytvářet živá či neživá města. V tomto ohledu vyzdvihuje význam pěšího provozu na dvou extrémních příkladech.

Za prvé negativní příklad tzv. neživého města, které popisuje jako místo s hustou automobilovou dopravou, velkými vzdálenostmi mezi budovami a funkcemi, kde je možné vidět mnoho aut a budov, ale málo lidí, a to právě z důvodu nevhodných podmínek pro pěší provoz. Tyto podmínky jsou dány tím, že veřejná prostranství jsou velká a neosobní. Venku není co zažít a těch pár aktivit je rozloženo v čase i prostoru města. Lidé za těchto podmínek raději mizí do svých domovů. Druhým příkladem je tzv. živé město, které je uzpůsobené pro pěší dopravu a veřejná prostranství mají přímý vztah k obytným, veřejným budovám a k zónám pracovním. Díky veřejnému prostranství, které je lákavé a pohodlné, se zde také lidé zdržují. Živé město je tedy takové, kde interiéry budov jsou doplněny použitelnými veřejnými prostranstvími, které mají možnost fungovat.

Gehl (Život mezi budovami, 2000, s. 35) doplňuje významnost pěšího pohybu. Uvádí, jak důležité je zlepšovat kvalitu pro denní a sociální aktivity ve městech, a to především pro venkovní aktivity, které jsou zvláště závislé na kvalitě venkovních prostor. Aktivity jsou volitelné a rekreační, a jsou důsledkem značné části sociálních aktivit. A právě ve špatných podmínkách jsou to zvláště tyto přitažlivé aktivity ve veřejném prostoru, které mizí a naopak, kde jsou výhodné podmínky tam se rozvíjejí. Význam onoho zmíněného pěšího pohybu pak dokládá příkladem z let 1968–1986, kdy se v Kodani celková plocha ulic a náměstí ztrojnásobila a zároveň se ztrojnásobil počet lidí trávící čas venku. Jednalo se o zlepšení fyzických podmínek, které vedlo k nárůstu lidí trávících čas na veřejném prostranství.

Z toho je patrná závislost společenského života, ekonomické aktivity a sdílení služeb na kvalitním městském prostředí, které vychází z kvalitních veřejných prostranství umožňující tyto aktivity, pestrý život a volnost.

Přímou souvislost mezi kvalitou ulice a pouliční aktivitou prokázaly i další výzkumy a příklady. Například v italských městech s ulicemi a náměstími s vyloučenou automobilovou dopravou je venkovní městský život mnohem výraznější než v sousedních městech orientovaných na automobilovou dopravu, přestože mají stejné klimatické podmínky. Naopak výzkum provedený v letech 1970-1971 Apolleyardem a Lintellem v San Francisku prokázal vliv zhoršení kvality prostředí na aktivity v ulicích. Studie regulovala dopravu ve třech na sobě souběžných ulicích.

Autor Jan Gehl (2000, s. 39) pak uvádí, že podobné studie lze interpretovat. Zjistili těsný vztah mezi kvalitou venkovního prostředí a venkovními aktivitami. Ukazuje se tím, že je alespoň částečně možné úpravou materiálního prostředí ovlivnit modely aktivit ve veřejných prostorách měst a obytných čtvrtích. S přihlédnutím k jistým omezením (regionální, klimatické a společenské) je možné ovlivnit, kolik lidí a událostí bude využívat veřejné prostory, jak dlouho individuální aktivity potrvají a které typy aktivit se mohou rozvinout.

Jan Gehl akcentuje stav, kdy je podle něj zásadní tzv. uvolnění možností. Jedná se o skutečnost, kdy zlepšování kvality prostředí je pozorováno ve znatelné spojitosti se zvýšenými venkovními aktivitami. Zároveň tato skutečnost poskytuje pouze nedokonalý obraz potřeby veřejných prostranství a venkovních aktivit, které mohou opravdu existovat v dané oblasti. Vytvoření reálného materiálního rámce pro sociální a rekreační aktivity odkrylo potlačovanou

lidskou potřebu. Gehl toto připomíná na příkladu Kodaně, kde při změnách hlavních ulic na ulice pěší se ozývalo mnoho kritiků, kteří tvrdili, že tyto ulice budou pusté, jelikož městská aktivita nepatří k „severoevropské tradici“. Ovšem později se ukázalo, že městský život v Kodani byl omezený, protože neměl materiální možnosti pro svou existenci.

Toto podporuje i tím, že podobně jako bylo zjištěno, že automobilová doprava má tendenci rozvíjet se souběžně s budováním nových silnic, městský život a lidské aktivity v něm mají tendenci růst co do počtu, trvání i rozsahu tam, kde to umožňuje právě zmíněný materiální rámec (2000, s. 39).

„Funkčnost je nezbytnou součástí, respektive základním předpokladem kvality vystavěného prostředí. Její úloha je však vytvářet podporu konečnému smyslu, kterým je celková kvalita života. Proto by funkčnost nikdy neměla být upřednostňována na úkor humanistických kvalit“ (Melková, 2014b, s. 24).

Dle Manuálu tvorby veřejných prostranství (Melková, 2014a, s. 23) je kvalita veřejných prostranství základem pro kvalitu života ve městě, protože veřejná prostranství tvoří systémovou kostru fyzické struktury urbánní roviny města a kvalita této kostry určuje kvalitu zástavby. Kvalita města a jeho života spočívá v kontinuitě, homogenitě a hierarchii.

Skrze veřejná prostranství vnímáme prostor města a základní vlastnost, kterou je sdílení. Kvalita veřejných prostranství tak určuje míru aktivit v exteriéru města, mimo prostor soukromý. Život ve městě je často pojímán jako účelová výhoda či „nutné zlo“. Avšak právě město komplementárně ke krajině, ztělesňuje společenský a kulturní přesah lidského života a ten je reprezentován skrze jeho veřejný prostor.

Zde můžeme vidět, že právě onen přístup k tvorbě městského života a kvalitního veřejného prostoru formou nutného zla, je nejen fádňí, ale špatný. Pokud se chceme jako společnost rozvíjet ve všech možných a dostupných oblastech a prolomovat své limity a vytvářet vyšší připadané hodnoty společenské, ekonomické, kulturní, technologické atd., je nutné podporovat, rozvíjet a kontinuálně vytvářet s jasnou vizí.

V Manuálu (Melková, 2014a, s. 23) je dále zmíněno, že veřejný prostor je nástrojem, kterým poznáváme kulturní hodnoty města, charakter jeho společnosti i jednotlivých lidí. Do jisté míry, lze konstatovat, že jaká jsou veřejná prostranství, takové je město a jeho život.

Proto by mělo být v zájmu správy města postavit kvalitu veřejných prostranství do popředí ve své agendě a správě a reprezentovat tak své uvědomění zásadního významu veřejných prostranství pro kvalitu města a života v něm, kde základem takového procesu je koncepční celoměstský přístup k této problematice.

4.6 Kritéria kvality veřejného prostoru

4.6.1 Faktory kvality veřejného prostoru dle Project for Public Spaces

Organizace zvaná Project for Public Spaces, stanovila na základě výzkumů čtyři klíčové faktory, které ovlivňují kvalitu veřejného prostoru viz. Diagram klíčových kvalitativních faktorů veřejného prostoru.

Obrázek č. 4 - Diagram klíčových kvalitativních faktorů veřejného prostoru

Zdroj: vlastní zpracování dle What makes a successful place?

1. Dostupnost

Kvalitní veřejný prostor musí být ze zásady dostupným a dobře průchozím místem. V tomto ohledu se jedná především o uspořádání místa, které umožňuje se snadně, pohodlně a přehledně pohybovat.

2. **Využití a aktivity**

Kvalitní veřejný prostor se stává atraktivním, pokud nabízí možnost širšího využití v oblasti aktivit. Může se jednat o širší spektra těchto aktivit nebo o jejich jedinečnost, která činí místo atraktivním. Pro tuto možnost je stěžejní vybavenost a uzpůsobení místa, které toto aktivní využití umožňuje.

3. **Pohodlí a image**

Jedním z aspektů, který rozhoduje o obyvatelnosti a kvalitě veřejného prostoru, je „první dojem“. Jedná se o vzhled, uspořádání, čistotu, vybavenost (materiály, zeleň, mobiliář) veřejného prostoru. Jde o celkový obraz a charakter místa, který by měl být především lidsky přívětivý (lidské měřítko).

4. **Sociabilita**

Veřejný prostor, který se vyznačuje kvalitou, touto kvalitou vybízí uživatele k sociálním interakcím, jako je komunikace, sdílení názorů a k zastavení. Kvalitní prostor poznáme podle toho, zda zde tráví čas všechny skupiny obyvatelstva a mezi sebou navazují kontakty.

Tato metodika v souhrnu akcentuje důležitost atraktivní dostupnosti, spojené s prostupností. Je mnohem příjemnější procházet ulicí s ekonomicky a společensky aktivním parterem než holou ulicí, která je plná aut. Jasně vize funkčnosti místa, která musí být programově nastavena už při procesu plánování. U kritéria image se nejedná o to, jaký design zvolíme, ale spíše místo, kam lavičku samotnou usadíme, tedy konečný výsledek, který vede k pohodlnému a příjemnému trávení času. Posledním kritériem se zaměřuje především na programování místa, které povede k většímu komunitnímu životu a posílení vazeb v lokalitě.

4.6.2 Kritéria kvality veřejného prostoru dle Jana Gehla

Jeden z nejnámější architektů, který se zabývá veřejnými prostory ve městech a zkoumá právě dopad jejich kvality na celkovou kvalitu městského života je Jan Gehl (2012, s. 238-239). Ten vypracoval kritéria kvality veřejných prostorů na základě svých studií a poznatků, kdy jako aspekt kvality uvedl podmínku „město ve výši očí“, která je předpokladem pro systematický přehled nejdůležitějších kritérií kvality. Smyslem je posloupná návaznost, tedy myšlenka, že pokud má dojít prožitkům, je základem kritérium bezpečného prostoru a pohodlí, z čehož poté mohou vznikat příjemné prožitky, které jsou zámkou obyvatel k pobytu a činnosti v prostoru.

Obrázek č. 5 – Diagram kritérií kvality veřejného prostoru

OCHRANA	POHODLÍ	RADOST (SMYSLOVÉ PROŽITKY)
• OCHRANA PROTI DOPRAVĚ A NEHODÁM - POCIT BEZPEČÍ (ochrana chodů) • OCHRANA PROTI KRIMINALITĚ A NÁSILÍ - POCIT JISTOTY (živá veřejná sféra, polyfunkční využití prostoru - překrývání denních a nočních aktivit), oči na ulici • OCHRANA PROTI NEPŘÍJEMNÝM SMYSLOVÝM VJEMŮM (vítr, déšť, zplodiny, hluk, prach)	• MOŽNOST CHŮZE (prostor pro pěší, bez bariér, přístup pro všechny) • MOŽNOST STÁT/ZŮSTAT (atraktivní zóny po stání/setrvání, efekt hraniční linie) • MOŽNOST SE POSADIT (zóny k sezení, výběr lokace) • MOŽNOST VIDĚT (neomezené výhledy, přiměřené vzdálenosti, osvětlení) • MOŽNOST POSLOUCHAT A MLUVIT (mobiliář, který poskytne komunikační ostrůvky, nízká hladina hluku) • MOŽNOST HRÁT SI A CVIČIT (motivacek fyzickým aktivitám/hrám, za různých časových a klimatických podmínek)	• MĚŘÍTKO (budovy a prostory navržené s ohledem na lidské měřítko) • MOŽNOST UŽIVAT SI DOBRÉHO POČASÍ (slunce/stín, teplo/chlad, vánek/bezvětří) • POZITIVNÍ SMYSLOVÉ ZÁŽITKY (kvalitní materiály, dobrý design a detail, výhledy, přírodní prvky - stromy, rostliny, voda)

Zdroj: vlastní zpracování dle Gehl, (2012, s. 239)

4.7 Veřejné prostranství v 21. století

Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy v dokumentu *Ulice a náměstí (2014)* zmiňuje myšlenku veřejného prostranství v 21. století, která vzniká díky rychlejší komunikaci s většími poloměry, díky které se pojem veřejné prostranství chápané „klasicky“ vzdaluje. Na základě toho více vyplývá na povrch myšlenka veřejného prostranství v 21. století, které se netýká jen pěšího pohybu a zastavení, ale reflektuje i realitu relativního pohybu. Jako příklad uvádí vnitřky dopravních prostředků, schodů apod. Podle této myšlenky je nutné do uvažování o veřejných prostranství zahrnout i silniční komunikaci všech druhů jako jejich součást.

4.8 Nástroje plánování veřejného prostoru

Pro vytváření kvalitních a živých veřejných prostor uvedl Jan Gehl (2012, s. 231-233) základní urbanistické zásady (principy), které by měly vést ke zvýšení kvality a koncentrace lidí a aktivit v prostoru.

1. **Shromažďovat nebo rozptylovat** – cílí na koncentrování aktivit, přičemž je důležité správně odhadnout, ve kterém prostoru bude prospěšné utlumení (rozptýlení) a kde je naopak vhodné zvýšení této koncentrace aktivit a lidí (shromáždění).
2. **Nezónovat, ale propojovat** – cílem je zajištění a integrace multifunkčního veřejného prostoru, který nabízí množství vjemů, sociální udržitelnost a pocit bezpečí.

3. **Navrhovat městský prostor lákavý a bezpečný** – cílem je klást důraz prioritně na pěší a cyklistickou přepravu a zajistit dostatečnou bezpečnost této formy přepravy.

4. **Otevření hraniční linie** – cílem je umožnění přechodu života z budov do města a opačně. Vytvářet přechody dějů například za pomoci polo veřejných prostor.

5. **Podporovat a rozvíjet podmínky k tomu, aby městský prostor lákal lidi k delšímu setrvání** – cílem je přilákat více lidí, aby trávili více času v městském veřejném prostoru. Jedná se o nejjednodušší a nejefektivnější princip k podpoře živosti města. Například můžeme využít kvalitních řešení a prvků ve veřejném prostoru.

4.9 Principy

Pokud bychom měli předběžně definovat některé principy přístupu k tvorbě veřejných prostranství a k prosazování jejich významu, mohly by znít následovně (Kancelář veřejného prostoru):

- Veřejné prostory tvoří základní strukturu města.
- Kvalitativnímu standardu veřejných prostor a jejich logice je nutné podřídit jak vedení dopravní i technické infrastruktury, tak jednotlivé stavby a stavební celky.
- Prioritou je vždy obytná kvalita veřejného prostoru. Obytné prostředí je bezpečné, zdravé, živé, komunikativní a krásné.
- Veřejný prostor města musí vybízet k pěšímu provozu a k pobývání.
- Základem tvorby veřejného prostoru je lidské měřítko a lidské smysly.
- Emocionální kvality života – prožitek z prostoru jsou stejně významné jako kvality funkční.
- Jednou z podmínek kvalitního veřejného prostranství je komunikativní vztah s parterem přílehlých objektů.
- Dopravní řešení ve veřejném prostoru musí být vždy postaveno na premise přednosti chodců.
- Kvalitní údržba je stěžejním předpokladem kvalitního veřejného prostoru.
- Obecným východiskem je strategie jednoduchosti a realizovatelnosti v souvislosti s celkovou architektonickou a funkční koncepcí městského prostoru. Někdy stačí objemově malé úpravy se zásadním dopadem na celkovou kvalitu prostoru. Detail, změna dopravního režimu a priorit nebo i „pouhý úklid“.
- Každý malý realizovaný krok může být začátkem dalších větších kroků.

4.10 Plánování prostřednictvím veřejného prostranství?

Kolektiv autorů (Ulice a náměstí, 2014) uvádí na příkladu Prahy, že pokud chceme v budoucnu určovat plánování hlavního města skrze veřejná prostranství, bude se jednat především o změnu v přístupu řešení dílčích systémů. Cílem těchto systémů je tvorba města. Tento zdánlivě jednoduchý postoj bude nadřazen všem partikulárním a rezortním zájmům. Charakter prostředí bude určovat, jak se v něm bude „chovat“ infrastruktura, nikoliv naopak. Město již nesmí být pouhým „urbanistickým doprovodem dopravního řešení“. A právě charakter takového prostředí je možné „modelovat“ pouze skrze charakter veřejného prostředí. Ztrácí smysl snažit se složitě a marně vtlačovat „funkčními regulativy“ do náplní soukromých parcel, ale základem „budoucí regulace“ by měl být modul uličního profilu. Jeho hierarchie by měla odpovídat postavení jednotlivých lokalit vůči městu jako celku. Obraz, kde je a kde není „město“ poskytuje existence služeb a obchodů v parteru.

4.11 Role samosprávy

Role samosprávy v tvorbě veřejného prostoru je významná, jelikož se obvykle jedná o vlastníka, potažmo správce těchto veřejných prostor, a může tak ovlivňovat nejen architektonickou podobu místa, ale především jeho funkci. Cílem každé samosprávy by mělo být využívat veřejný prostor a přitahovat do něj návštěvníky (obyvatele) tím, že jim umožní trávení volného času, provozování aktivit a možnost zapojit se do společenského života. Lokální politici, kteří mají na starost tvorbu a správu veřejných prostor, musí mít jasnou představu, co od konkrétního veřejného prostoru (parku, náměstí atd.) očekávají a jaké funkce by mělo mít, pro koho by mělo být upraveno. Obecně by jejich cílem mělo být vytvořit takový prostor, který bude příjemný a svou kvalitou bude lákat potenciální uživatele (obyvatele, návštěvníky města atd.) k návštěvě a pobytu v prostoru. Ideálním výsledkem je prostor, který bude cílit na různé věkové a sociální skupiny obyvatel, kde bude možnost provozovat různorodé kulturní aktivity. Tedy místo, které bude schopné se částečně přizpůsobovat aktuální nabídce a poptávce ve veřejném prostoru. Tomu by také mělo být podřízeno architektonické řešení veřejného prostoru, primárním východiskem pro živý veřejný prostor je variabilita architektonických prvků, která umožní různorodé možnosti využití místa pro různé skupiny. Primárně by se mělo jednat o aktivity, které prokazatelně přinášejí vyšší přidanou hodnotu, a to nejen z úhlu estetického vnímání, ale především s kulturním a společenským dopadem (Perlín a Klečková, 2015, s. 9).

Samospráva má ze své podstaty nejvýznamnější roli v procesu tvorby kvalitních a úspěšných veřejných prostorů, a to jakožto správce či samotný tvůrce. Důležitou rolí samosprávy je sdílení a konzultace idey o ubírání a smyslu veřejných prostor se svými občany a všemi potenciálními stakeholders. Na základě odsouhlasené strategie a záměrů, a to nejen na politické úrovni, ale především na té úrovni občasně, by pak obce měly tyto veřejné prostory vytvářet, měnit a spravovat. Cílem by tedy měla být tvorba takových prostor, které budou sloužit jejich uživatelům na základě předem definovaných funkcí konkrétního místa. Tyto prostory musí být především dobře přístupné pro pěší, ale zároveň zde nutně nemusí být ku příkladu zákaz automobilové dopravy. Hlavním cílem a smyslem tedy zůstává tvorba místa, které je esteticky i funkcionálně uzpůsobeno

ke sdílení a setkávání. Vždy by se mělo jednat o místo s jasně nastavenými mantinely, avšak rozumně tak, aby se nejednalo pouze o pomyslnou výstavní skříň, ku příkladu krásný park, kde však bude platit mnoho regulací, a to odláká potencionální uživatele. Tyto pomyslné mantinely by měly vycházet právě z diskuze mezi samosprávou a potencionálními uživateli už ve fázi příprav, aby konečný výsledek zajišťoval živé, bezpečné, lákavé a obohacující místo pro občany.

4.12 Komentář Romana Kouckého

Online záznam přednášky Romana Kouckého (2013), který se ve svém výstupu zaměřuje na v té době probíhající vznik Metropolitního plánu hl. města Prahy, zmiňuje několik zajímavých a stále aktuálních poznámek, které se dají uplatnit v této práci a pokusím se je shrnout a představit následovně:

- V rámci plánování města je zásadní udržet si celkový pohled na to, proč děláme aktivity, které děláme, a za jakým účelem.
- Zásadní je definování priorit (cílových záměrů). Ty následně určují další postup.
- Jednou z priorit (i Metropolitního plánu hl. města Prahy) je obraz města Prahy jako celku.
- Hlavní kostrou města je veřejné prostranství. Proto bychom se na něj měli zaměřit, rozvíjet jej a využít jeho potenciál ku prospěchu města (tedy i jeho obyvatel).
- Ty nejlepší a nejvyhledávanější veřejná prostranství zdaleka nespĺňují veškeré limity a technokratické požadavky (regulace).
- Při tvorbě kvalitních veřejných prostranství nelze naplnit pouze technické parametry, cílem je konečný výsledek (obyvatelnost, krása místa).
- Struktura nad infrastrukturou.
- Úkolem současnosti je hledání živého obrazu města.
- město je živý organismus, který je žádoucí podporovat.
- Úkolem plánů a strategických materiálů jako je Metropolitní plán hl. města Prahy je redukovat z možného maxima požadavků na nutné minimum.
- „Život ve městě je ohroženou památkou“.
- Nutnost komunikace, diskuze, sdělovat, ale především sdílet.

Ve shrnutí se dá říci, že živost města a jeho původní funkce je až ohrožena, někdy až přílišnými technickými požadavky. Město jakožto organismus, který se neustále dynamicky vyvíjí v čase a prostoru, potřebuje určitou míru volnosti. Především oblasti veřejného prostoru, který představuje stavební kámen živého města. Živé městské prostory přináší sociální interakce, ty přinášejí sdílení, to přináší nejen ekonomický profit.

5 Udržitelný rozvoj

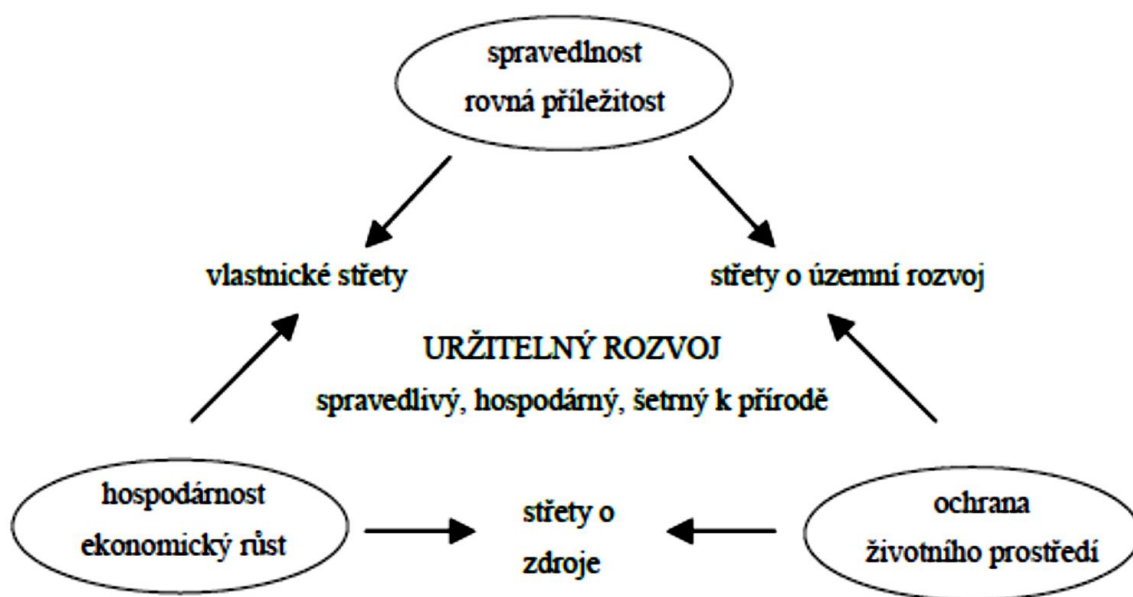
Definice udržitelného rozvoje lze chápat jako rozvoj, který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generace budoucích. Tedy udržitelný rozvoj území spočívá ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé přírodní prostředí, hospodářský rozvoj a pro soudržnost obyvatel v území (Principy a pravidla územního plánování, 2017, s. 16).

Z této definice se odvozují tři pilíře udržitelnosti a to:

1. **Enviromentální** (využívání území, spotřeba jeho přírodních zdrojů, přetváření území a produkce odpadů).
2. **Sociální** (prostředí mezilidských vztahů, soupeření o přístup ke zdrojům a infrastrukturám).
3. **Ekonomický** (území je základem pro ekonomické činnosti – produkci, distribuci, spotřebu a inovace, zároveň je samo o sobě statkem).

Přičemž udržitelný rozvoj spočívá ve vyváženosti všech tří pilířů a však vzájemné vztahy mezi jednotlivými pilíři bývají často v konfliktu (Principy a pravidla územního plánování, 2017, s. 16).

Obrázek č. 6 - Trojúhelník střetů mezi pilíři udržitelnosti v územním plánování

Zdroj: Principy a pravidla územního plánování (2017, s. 17)

5.1 Enviromentální pilíř

Pro trvalou fyzickou udržitelnost vývoje životního prostředí musí toky materiálu a energie splňovat tři podmínky:

- Intenzita využívání obnovitelných zdrojů nepřesahuje rychlost jejich regenerace.
- Intenzita využívání neobnovitelných zdrojů nepřesahuje rychlost, s níž jsou vyvíjeny jejich trvale udržitelné obnovitelné náhrady.
- Intenzita znečišťování nepřesahuje asimilační kapacitu životního prostředí.

Dosavadní vývoj společnost tyto podmínky nesplňuje. Ekonomický růst a tím zprostředkovaný sociální vzestup je založen na spotřebě neobnovitelných, primárně energetických zdrojů a na extenzivní využívání území pro stavby a výrobní činnosti, bez adekvátní kompenzace v podobě revitalizace území.

Avšak ekologická stránka udržitelnosti představuje poměrně nejrozvinutější institucionální a vědeckovýzkumnou základnu udržitelnosti. Jelikož v celosvětovém měřítku je v této oblasti udržitelnosti uplatňován odpovídající monitoring sledující řadu indikátorů.

Uplatňování ekologického rozměru v udržitelnosti rozvoje v území v regionálním a lokálním měřítku zajišťují především normativní nástroje uplatňované v národních systémech ochrany životního prostředí a jejich závazné aplikace v územním plánování (Principy a pravidla územního plánování, 2017, s. 17-18).

5.2 Sociální pilíř

Dle publikace (Principy a pravidla územního plánování, 2017, s. 18-19) k trvalé sociální udržitelnosti musí být kombinace populace, kapitálu a technologie ve společnosti konfigurována tak, aby životní úroveň každého jednotlivce byla adekvátní a bezpečná. Sociální rozměr udržitelnosti lze vyjádřit jako sociální soudržnost – kohezi. Jedním z nástrojů monitoringu, který sleduje různé aspekty sociálního pilíře vyvinul například rozvojový program OSN, tzv. index lidského rozvoje. Index se týká jednotlivých států a je vícerozměrným údajem složeným ze tří dílčích indikátorů o stejné významové váze:

- Index délky života vycházející z předpokládané délky života při narození.
- Index vzdělávání vycházející z dat o podílu gramotných v dospělé populaci a průměrné době školního vzdělávání.
- Ekonomický index založený na hrubém domácím produktu na obyvatele.

Porovnání hodnot indexu lidského zdroje s dalšími údaji a nástroji se může zobrazit vztah mezi úrovní ekonomického rozvoje a mírou stability demokratických institucí a státu.

Na úrovni regionálního a místního rozvoje lze robustnost sociálního pilíře udržitelného rozvoje vyjádřit například mírou sociálního vyloučení nebo disparitami v prostorové a sociální dostupnosti služeb jako je vzdělání, zdravotní a sociální péče a možnost rekreace.

5.3 Ekonomický pilíř

Ekonomický pilíř, tedy podstata ekonomické udržitelnosti dle publikace (Principy a pravidla územního plánování, 2017, s. 19-20) spočívá v tom, že nespotřebováváme více, než jsme vyprodukoval, tedy je zachován úhrn bohatství jako základní kapitál. Ten se podle Světové banky sestává z přírodního kapitálu, vyrobeného kapitálu a „nepostižitelného“ kapitálu reprezentovaného lidmi, jejich vzděláním a institucemi. Pro zachování bohatství, tedy ekonomicky udržitelný rozvoj, je důležité, zda a do jaké míry je možné nahradit přírodní kapitál vyrobeným nebo „lidským“.

Většina ekonomických směrů se zabývá především růstem ekonomiky, ovšem již bez ohledu na zdroje, jakými je tohoto růstu dosaženo. Například široce používaný makroekonomický ukazatel hrubého národního produktu pro vyčíslení ekonomické prosperity zahrnuje bez rozlišení činnosti připínavající k blahobytu, ale i činnosti, jejichž důsledky prokazatelně zhoršují kvalitu života i prostředí. A naopak některé ekonomicky i sociálně produktivní a pozitivní aktivity do hrubého národního či regionálního produktu nezapočítávají.

Pozitivním přístupem v oblasti ekonomické udržitelnosti lze považovat forma ekonomického růstu, která je založena na intenzifikaci, technologických či organizačních inovacích a vyšší kvalitou a produktovou lidského kapitálu.

Ekonomický aspekt udržitelnosti je významně provázán s aspektem sociálním. Na regionální a místní úrovni ji můžeme identifikovat například vztahem mezi počtem obyvatel a počtem pracovních míst ve sledované lokalitě.

5.4 Význam udržitelnosti v prostoru

Pro udržitelný rozvoj je hledisko územního rozvoje esenciální, jelikož přenos do území umožňuje koordinovat dílčí záměry různých investorů. V širším měřítku pak umožňuje koordinovat jednotlivé sektorové politiky na místní, regionální či národní úrovni.

Území je především z ekologického hlediska nenahraditelným a neobnovitelným zdrojem. Územní rozvoj, tedy především potom jeho ekonomické zhodnocení, bývá obvykle spojeno se stavebním využitím. To však může způsobit významné poškození či znehodnocení přírodních zdrojů, což má za následek další externality především v podobě významných nákladů při snaze revitalizace a navrácení užitečné hodnoty území.

Všeobecné teorie a definice udržitelného rozvoje jsou široce přijímány, ovšem jejich aplikace pro udržitelný rozvoj regionů, měst, venkovských obcí ne vždy vede k jednoznačným a efektivním pravidlům.

Je proto vhodné a žádoucí, aby se vždy a znovu s ohledem na konkrétní specifické podmínky prostoru, místa a času hledalo naplnění obecného konceptu udržitelného rozvoje (Principy a pravidla územního plánování, 2017, s. 19-21).

5.5 Udržitelnost měst

Již od druhé poloviny 20. století byly zpochybnovány přístupy tehdejšího územního plánování, které bylo především tzv. zeshora dolů. Na toto upozornila například Jane Jacobs, která volala po citlivějším přístupu, který bude reflektovat především potřeby a požadavky obyvatel. V rámci udržitelného rozvoje měst se stává velkým tématem mobilita (pohyblivost), a možnost polyfunkčních uspořádání obytných částí měst s vyšší hustotou a podporou využívání hromadné dopravy.

Proto je městům v oblasti udržitelného rozvoje věnována speciální pozornost, jelikož představují centra moderní společnosti a jejího rozvoje. Proto bylo identifikováno několik obecně sdílených rozměrů udržitelnosti sídel a regionů:

- **Funkčnost sídel** – kompaktní města s promísením funkcí poskytující snadnou dostupnost základní občanské vybavenosti, pracovišť a efektivní fungování dopravy a technické infrastruktury.
- **Hospodaření** – efektivní hospodaření se zdroji a odpady („uzavřený metabolismus“), využívání obnovitelných zdrojů, recyklace území a materiálů.
- **Doprava** – podpora energeticky nenáročných a enviromentální minimálně zatěžujícími způsoby dopravy, omezování zbytné dopravy.
- **Ochrana/bezpečnost** – souvisí s ochranou a maximálním zachováním přírodních a přírodě blízkých systémů.
- **Sociální a enviromentální spravedlnost a rovnost** – kvalitní a zdravé životní prostředí pro všechny, všeobecně dostupný, bezpečný a kvalitní veřejný prostor.
- **Regionální soudržnost** – vyvážený regionální rozvoj, rozmanitost ekonomických aktivit v regionu.

Pro úroveň místní lze doplnit specifické oblasti prostorové úrovně v rámci udržitelného rozvoje:

- V rámci rozvoje urbanizovaného území využívat spíše formy recyklace urbanizovaného území, místo stavění na tzv. „zelených loukách“ – maximálně využívat již zastavěné plochy a omezit růst zastavování ploch dalších.
- Únosná kapacita v centrech měst – využití alternativ, regulací, kompenzačních opatření s cílem omezit růst hustoty zastavění, obyvatel a intenzity funkčního využití při přestavbách a jiných regeneračních zásazích.
- Polyfunkční využití – především v předměstských a periferních oblastech omezit vznik monofunkčních ploch, které neúměrně zatěžují ekonomickou a enviromentální sféru a mohou posilovat sociální segregaci a vyloučení.
- Zelené ekosystémy – vytváření a podpora podmínek pro stabilitu místních ekosystému, správa území v souladu s ekologickými principy (Principy a pravidla územního plánování, 2017, s. 21-23).

5.5.1 Principy udržitelnosti v rozhodovacím procesu města

Esenciálními kritériem v rozhodovacím procesu je respekt k životu ve všech jeho formách a zachování a rozmnožení hodnot vzniklých předchozím vývojem pro budoucnost. Tedy aktivity ve všech třech pilířích udržitelnosti, které přispějí k dosažení vyváženého systému. A budou tvořit dynamickou rovnováhu, která je nejlepší prevencí vůči náhlým změnám.

Do všech tří pilířů udržitelnosti (ekologický, sociální a ekonomický) je možné aplikovat podmínky zvyšující robustnost udržitelného systému, tedy jeho stabilitu:

- **Diversita** – mnohotvárné a různorodé systémy jsou stabilnější a dokáží se lépe vypořádat se změnami vnějšího okolí.
- **Soběstačnost** – autonomní systémy, které dokáží pracovat primárně se svými vnitřními zdroji, jsou méně ohroženy potenciálními riziky (možnost vnější vstupy nahradit vlastními zdroji).
- **Samoregulace** – systém, který dokáže sám aplikovat principy udržitelnosti bez vnějších zásahů se stává kvalifikovanějším a méně rizikovým.

Proto je třeba udržitelný rozvoj území prosazovat na všech rozhodovacích úrovních: nadnárodních, národních (státy), regionálních (kraje, regiony soudržnosti) i místních (jednotlivé samosprávy a města). A zároveň uplatňovat princip subsidiarity. A pro opravdové využití potenciálu udržitelnosti a jeho aplikovatelnosti principů nestačí prosazování tohoto principu pouze orgány veřejné správy, ale je nutné dosažení celospolečenského pochopení a potřeby tohoto přístupu i ze stran investorů a veřejnosti.

V rozhodovacím procesu, který zasahuje do fyzického anebo sociálně-ekonomického prostředí, je nutné aplikovat globální/holistický přístup a vycházet ze znalosti širších souvislostí pro každý jednotlivý případ s ohledem na lokální možnosti, podmínky a potřeby.

Pro práci orgánů veřejné správy vyplývají dvě zásady z těchto požadavků:

- **Integrace rozhodování** – principy a požadavky udržitelného rozvoje se musí uplatňovat pro všechny dílčí politiky, programy a činnosti souvisejících s rozvojem nebo rozhodovacím procesem. V každém cíli je nutné zohlednit všechny možné hlediska.
- **Subsidiarita rozhodování** – rozhodovací proces se má vždy odehrávat na nejnižší rozhodovací úrovni, která je vzhledem k povaze a předmětu rozhodování k tomu způsobilá (Principy a pravidla územního plánování, 2017, s. 21-23).

Z těchto teoretických poznatků vyplývá, že pokud chceme naplňovat principy udržitelnosti a vytvářet tak udržitelná města, musíme dosáhnout vyváženosti několika faktorů, které se vzájemně ovlivňují a jsou velmi provázané. V první řadě se jedná o promísení funkcí v prostoru města, což znamená příležitost potkávat se, spolupracovat, jednoduše se přepravovat a omezit monofunkční lokality, které naopak vytvářejí externalitu v podobě vyšších nákladů na dopravu, s čímž souvisí i propojení aktivit společnosti a infrastruktury, což umožňuje lepší prostupnost a snazší a častější interakce ve společnosti. K tomu nám může dopomoci posilování identity kvalitních veřejných

prostranství, díky čemuž posilujeme schopnost komunity reagovat na změny. A v neposlední řadě tomu přispívá komplexní přístup k problematice s důrazem na využití místních zdrojů, a to hlavně obnovitelných zdrojů energie, které jsou šetrné vůči životnímu prostředí, což společně s ostatními aspekty přispívá k celkové vyváženosti a díky tomu vyšší produktivitě a efektivitě činností. K tomuto všemu nám může výrazně přispět účast občanů a jejich podíl na procesu rozhodování a spoluzodpovědnosti.

6 Participace na veřejném prostoru

„Participace veřejnosti v plánování města je jedním ze základních předpokladů demokratické samosprávy a má přímý vliv na kvalitu života. Účast veřejnosti je nutná minimálně ze dvou důvodů. Zaprvé, aby samospráva porozuměla specifickým potřebám širokého spektra obyvatel města a jejich hodnocení současné situace. Zadruhé, aby získala k návrhům plánovacích dokumentů a konceptům záměrů zpětnou vazbu od těch, kterých se budou dotýkat“ (Manuál Participace, 2016, s. 7).

Účast veřejnosti v procesu rozhodování, plánování, ale i realizace veřejných prostor považuji za nejdůležitější část. Tedy spolupráce s veřejností během celého procesu je zásadní. Jelikož podněty veřejnosti při tvorbě a spolurozhodování nabízejí zajímavé poznatky, dalo by se říci až unikátní. Zároveň nám tato oboustranná spolupráce pomůže vytvořit projekt, na jehož konci bude prostor, který bude odpovídat potřebám všech. A kromě toho tato spolupráce značně posiluje vztah mezi samosprávou (investorem) a veřejností, a zároveň posiluje vazbu veřejnosti k danému místu a celkové koncepci veřejných prostor. Celkově se díky tomu může prostor stát živějším, bezpečnějším, konkurenceschopnějším a s naplní tak předpoklady pro sociální kohezi v prostoru.

Toto potvrzuje i Čablová (2005, s.10), která zdůrazňuje, že participace je velmi významná v průběhu celého procesu tvorby veřejného prostoru. A to již od samotné myšlenky a sběru idejí o poslání, funkci a náplni prostoru, přes jeho plánování až po samotnou realizaci. Zároveň přidává, že je nezbytná podpora účasti všech věkových i sociální skupin obyvatelstva tak, aby bylo později všem skupinám umožněno prostor využívat a identifikovat se s ním.

Šilhánková (2003, s. 103) zdůrazňuje předpoklad, že obyvatelé konkrétní veřejný prostor znají nejlépe a mají celkově větší přehled a vhled do dění a problematiky daného místa. Z tohoto důvodu zdůrazňuje důležitost jejich zapojení do celého procesu tvorby veřejných prostranství od samého začátku. Zde zmiňuje, že jejich případná neúčast by byla velmi špatná a nekonceptní, jelikož jsou to především obyvatelé, kteří budou v dané oblasti trávit svůj volný čas. A potvrzuje, že jejich účast na celém procesu vede k většímu ztotožnění s veřejným prostorem a jeho hodnotami.

Společně měnit veřejný prostor neznamena jednostrannou snahu o změnu, například ze strany samosprávy. Snahou by měla být věcná diskuze o vzhledu a funkci veřejných prostor, která vychází z reálných potřeb obyvatel v konkrétním místě a všech dalších zúčastněných.

Plánování za pomoci participace přináší základní výhody a těmi jsou transparentnost, posilování demokratických principů, odpovědnost za plánování a rozvoj komunity. Participační plánování může podpořit budování komunit především v lokalitách, kde lidé ztratili společenské vazby a spjatost s místem. Skrze tento proces spolupráce dochází k vyššímu počtu interakcí, získávání informací a dovedností a celkovému budování vztahů. Tento proces významně podporuje budování pocitu sounáležitosti a zodpovědnosti za změny v prostředí (Manuál Participace, 2016, s. 7).

6.1 Kdy je vhodné participaci využít

Tento přístup je vhodné využít v oblastech:

- Kde daná témata či problematika vyžaduje etické, společenské nebo kulturní studium a mohou vyžadovat výběr mezi základními hodnotami a principy.
- Které vyžadují kombinaci veřejného povědomí, učení, hledání řešení a emocionálního nebo morálního přijetí případného rozhodnutí.
- Rozhodnutí veřejného pořádku, které se budou opírat o zásadu předběžné opatrnosti nebo o závažnost důkazů.
- Základních hodnot a zásad, které je třeba objasnit před podrobnými návrhy nebo možnostmi řízení rizik, než jsou představeny.
- Jasně definovaných souborů možností nebo návrhů, které podporují hledání konsensu nebo inovačních řešení (Nikki Slocum, 2003, s.13).

6.2 Výhody a nevýhody participace

Výhody a nevýhody využití procesu participace definované dle publikace Kvalitní veřejné prostory: Metodika tvorby a obnovy veřejných prostranství (2011, s. 70).

Výhody zapojení veřejnosti:

- Jsou zohledněny reálné potřeby budoucích uživatelů místa.
- Je posilován vztah veřejnosti k místu.
- Je podpořeno využívání místa a rozvoj aktivit v něm.
- Zlepšuje proces komunikace mezi správními orgány, experty a veřejností.
- Je podporován mechanismus demokratického rozhodování na místní úrovni – lidé rozhodují o prostředí, ve kterém žijí.
- Dochází k posilování místní komunity díky společné práci na konkrétním projektu.
- Složení uživatelů je pestré.
- Dochází k posílení veřejného dohledu a omezení vandalismu.
- Posilují se sociální kontakty v komunitě a procesy sociálního učení.

Nevýhody zapojení veřejnosti:

- Proces je oproti běžnému postupu časově a organizačně náročnější.
- Proces je náročnější pro projektanta (intenzivnější komunikace a prezentace projektu).
- Proces vyžaduje zvýšené finanční prostředky na plánování.

- Proces obvykle vyžaduje asistenci externího facilitátora nebo konzultanta se znalostí participace.

Limity a příležitosti, které plynou ze zapojení veřejnosti do plánovacích procesů shrnuje Manuál participace (2016, s. 20-22) následovně:

Limity participace:

- Otázka reprezentativnosti – je nutné myslet na to, že ne všechny skupiny obyvatelstva mají stejné možnosti nebo stejný zájem účastnit se participačních aktivit. Tato selektivnost v účasti na participaci je jedním z jejích největších omezení.
- Otázka efektivity – je nutné zvolit přístupy sběru informací, které jsou efektivní a nezpomalují celkový proces plánování. Tak aby byla využita znalost veřejnosti, ale zapojení veřejnosti nemělo negativní dopad (např. zpoždění).
- Vztah k zastupitelské demokracii – je nutné hledat takové formy využití participace, aby nebyla narušena legitimita zastupitelské demokracie a zároveň byly využity přínosy plynoucí ze zapojení veřejnosti, tedy hledání konsenzu.
- Zneužití pro partikulární zájmy – cílem zodpovědných osob za proces participace je eliminace vlivu organizovaných zájmových skupin, které chtějí zneužít procesu k prosazení svých vlastních zájmů a zajištění zahrnutí všech cílových skupin do procesu.

Příležitosti participace:

- Využití místních znalostí – po navázání dialogu s různými skupinami veřejnosti, lépe pochopíme jejich požadavky, případné obavy z budoucího vývoje. Jejich zohlednění přináší vyšší kvalitu a udržitelnost (často využití místní znalosti přinese nekonvenční řešení, které se zpravidla ukazuje lepším a levnějším).
- Včasné odhalení potencionálních konfliktů – společná komunikace pomáhá včas odhalovat možná nedorozumění, námitky atd., což přináší efektivnější řešení v rámci času a zdrojů (především finančních).
- Větší legitimita a přijetí výstupů plánovacích procesů – participace umožňuje veřejnosti pochopení záměrů samosprávy, které dává prostor k obhajobě a argumentaci svých záměrů, což celkově činí plánování města srozumitelnější pro obě strany a především transparentnější, což zvyšuje šanci přijetí záměrů.
- Větší pocit sounáležitosti s místem občanská angažovanost – aktivní účast občanů v procesu participace vede k větší sounáležitosti s danou lokalitou, a v konečném důsledku i k pocitu větší zodpovědnosti za jeho další rozvoj, což přispívá celkově k oživení komunitního života, a to se stává impulsem k samostatným iniciativám.

- Lepší dialog mezi občany, odborníky a politiky – participační proces poskytuje platformu pro dialog mezi veřejností, odborníky a politickou reprezentací, což vede k lepšímu vzájemnému porozumění.
- Rozvoj dovedností důležitých pro demokracii – díky procesu participace se veřejnost seznamuje s chodem a procesy městské samosprávy, s legislativou a plánovacími procesy, které se jich dotýkají a celkově při správně nastaveném procesu se zúčastnění zdokonalují v argumentaci a naslouchání jiných názorů.

Celkově lze říci, že využití participace má mnoho výhod a potenciálu při využití v procesu rozvoje veřejného prostoru. Je však nutné dbát na vhodné nastavení procesu participace a jeho implementaci, kterou zajistí v ideálním případě odborník, který eliminuje limity participace a její nedostatky minimalizuje tak, aby si proces zachoval svou transparentnost a splnil cíl získání místní znalosti ze strany veřejnosti, představení záměrů ze strany samosprávy a následné hledání konsensu pro celkový rozvoj území.

Ač se tento proces může zdát poněkud zdržující, a i nákladný na různé formy zdrojů, z prostudované literatury vyplývá, že v případě dodržení základních principů a vhodného využití toho nástroje spolupráce získává celá společnost přidanou hodnotu, která má možná nevyčísitelný dopad, ovšem dopad měřitelný. Pokud budeme tvořit město a jeho veřejný prostor na základě konsensu mezi samosprávou a obyvatelstvem získává sociální, ekonomickou, a co především demokratickou hodnotu.

6.3 Obecné principy

Publikace Manuál participace, který byl vypracován Institutem plánování a rozvoje hl. města Prahy (2016, s. 22-29) uvádí obecné principy (kroky), které je nutné dodržovat v procesu participace, pokud má být efektivní a sloužit danému cíli. Jedná se o tyto principy:

- Rozhodněte, zda participovat – než se spustí proces participace je zodpovědět si otázku, zda má v konkrétním případě a za daných podmínek zapojení veřejnosti smysl (např. otázky: Máme dostatečné zdroje na zajištění efektivní zapojení veřejnosti? Nebo zda se chystaný záměr dotýká veřejnosti a dalších aktérů?).
- Stanovte jasný rozsah participace – k čemu přesně se veřejnost má vyjádřit, co se v danou chvíli může procesem změnit a co je naopak neměnné, tedy jasný předmět.
- Definujte cíle participace – přesná definice cílů participačního procesu pomůže zefektivnění celého procesu, výběru vhodné metody a s nastavením parametrů participačního procesu s ohledem na cílové skupiny (zásadní je otázka čeho chceme na konci participačního procesu dosáhnout? a proč chceme zapojit veřejnost do plánovacího procesu?).

- Seznamte se s kontextem – existuje množství výchozích podmínek a faktorů, které mohou ovlivnit projekt či plánovací proces. Proto je nutné tyto faktory analyzovat a zohlednit je v participačním procesu (např. legislativní rámec, kdo jsou hlavní aktéři, je o záměru povědomí a zájem).
- Zmapujte, koho zapojit – je nutné zapojit ty, kterých se daný záměr přímo dotýká a ty, kteří o něj mají zájem. Případně i alternativně i „ostatní“ pokud usoudíme, že jejich zapojení bude ku prospěchu věci.
- Vyberte vhodnou kombinaci metod – pro sestavení efektivního participačního je nejdůležitější výběr vhodných participačních metod a jejich efektivní propojení se samotným procesem plánovacím.
- Rozdělte role a rozhodněte, zda potřebujete externí konzultanty – při návrhu participačního procesu by mělo být jasno v tom kdo bude mít jakou roli a s ní spojenou zodpovědnost. Podstatné je zohlednění jednotlivých úloh, které napovídá, zda je nutné využít externí lidské zdroje.
- Navrhněte komunikační strategii – je nutné koordinovat komunikační strategii se samotným participačním procesem a nastavit oba nástroje tak, aby se vhodně doplňovaly (zásadní je analýza cílové skupiny, vhodných nástrojů komunikace, monitoring atd.).
- Připravte realistický časový harmonogram – pro úspěch participačního procesu je vyhranění dostatku času na jednotlivé aktivity, jejich průběh a zpracování výstupů, proto je nutné vypracovat časový harmonogram (s dostatečnými rezervami) a jeho fáze sladit s jednotlivými kroky plánovacího procesu.
- Sestavte rozpočet – pro úspěšnou participaci jsou nutné finanční zdroje na její zajištění, proto je nutné do rozpočtu zahrnout všechny položky nezbytné pro uskutečnění participačních aktivit, dle jejich náročnosti.

6.4 Metody participace

Existuje celá řada metod a možností zapojení veřejnosti za pomoci participačního procesu do procesů plánovací či rozhodovacích.

Předpokladem pro úspěch participačního procesu je správný výběr metody nebo jejich kombinace. Každý projekt i samotné metody jsou velmi specifické, proto je vždy potřeba pro jednotlivé projekty brát v úvahu konkrétní kontext vplývající z místních specifik, charakteru místa, existujících vazeb atd. Vždy, pokud je to možné, by se měly uplatňovat metody, které umožňují obousměrnou komunikaci a podněcují aktivní komunitu, která vytváří lepší předpoklad úspěšné participace a udržitelnosti výsledků plánovacích procesů do kterých byla zahrnuta (Manuál participace, 2016, s. 72).

Manuál participace (2016, s. 71-75) zmiňuje že na území ČR je využíváno pravidelně 22 metod při využívání procesu participace pro účely rozhodovacích či plánovacích procesů. Uvádí

čtyři oblasti zájmu pro vhodný výběr metody společně s mírou náročnosti jednotlivých metod (celková, finanční, organizační a personální). Jsou to oblasti komunikace, zpracování výstupů, volba místa a času setkání a výběru metody samotné. Kdy se jedná především o vhodné zvolení metody, která závisí na zvolených cílech a možnostech metody přinést nám očekávané výstupy, s čímž souvisí zpracování výstupů a přínos posbíraných dat konkrétní metodou. Pro vhodný sběr dat je stěžejní srozumitelná komunikační strategie, která je musí být zajištěna ve specifické lokalitě a čase tak abych nevynechali žádnou z cílových skupin.

Níže si uvedeme a stručně popíšeme některé metody, které je vhodné vybrat při využití procesu participace v různých formách se podílejících na tvorbě veřejných prostranství.

6.4.1 Komunitní plánovací kancelář

Tato metoda je vhodná především pro lokální plánovací aktivity rozsáhlých nebo dlouhodobých projektů. Kancelář je platformou soustřeďující všechny aktéry, participační plánovací aktivity a následný architektonický dohled. Proto je žádoucí a vhodné jí umístit přímo do dané lokality. Je efektivním nástrojem především v komunitách s nízkou kvalitou veřejného prostoru a v sociálně slabších oblastech. Tedy spíše v místech, kde je potřebná dlouhodobá, koncepční práce a zároveň zvyšování sociálního kapitálu.

Jedná se o velmi náročnou metodu co do finančních, tak i lidských zdrojů i celkové organizace, kdy trvání může být až trvalé a zpracování vstupů probíhající průběžně (Manuál participace, 2016, s. 82).

6.4.2 Dotazníkové šetření

Metoda dotazníkového šetření je jednou z klasických metod sociologického šetření, která je vhodná pro zhodnocení potřeb co nejširšího okruhu uživatelů území. Celkově se jedná o velmi populární nástroj sběru informací. Metoda je vhodná pro získání dat pro statistickou analýzu a vytvoření dotazníku by mělo přecházet kvalitativní šetření, které tematicky vymezí a specifikuje zaměření otázek dotazníku.

Metoda je jednou z méně náročných, její střední náročnost spočívá v přípravě a sestavení dotazníku, aby byl dostatečně a správně formulován a otázky a odpovědi byly vázány na konkrétní území, k tomu je vhodné využít služeb zkušeného sociologa (Manuál participace, 2016, s. 78).

6.4.3 Konzultační stánek

Smyslem konzultačního stánku je prezentovat ve veřejném prostoru samotný návrh, ke kterému budou mít občané možnost se vyjádřit. Hlavní výhodou je možnost probrat návrh a záměr přímo s jeho zpracovatelem, investorem nebo samosprávou přímo na místě. To dává prostor k upřesnění záměru a informací o návrhu, což slouží především jako prevence před případným nedorozuměním či konfliktem a vede k celkovému porozumění.

Jedná se o metodu méně až středně náročnou, na organizaci, lidské zdroje, nejnáročnější je v době trvání, avšak dokáže oslovit značné množství obyvatel (Manuál participace, 2016, s. 86).

6.4.4 Online platforma

Účelem online platformy je poskytnout atraktivní a kreativní prostor pro sběr informací a podnětů ve fázi analýzy. Funguje jako interaktivní a dynamická aplikace, která umožňuje participujícím seznámit se s názory a reakcemi jiných uživatelů a případně na ně mohli dle pravidel reagovat. Platforma může zahrnovat i více online nástrojů. Celkově aplikace umožňuje zapojení velkého množství uživatelů v krátkém časovém rozmezí. Je především vhodná pro otevření debaty o řešeném návrhu či území.

Metoda je středně náročná například jak na finanční, tak organizační stránku, odvíjí se především od kvality a uživatelsky příjemného rozhraní aplikace (Manuál participace, 2016, s. 96).

6.4.5 Plánovací víkend

Jedná se o metodu, která je vysoce efektivní v oblasti generování podnětů a zapojení široké veřejnosti do tvorby veřejných prostranství, zpracování územní studie, regulačního a strategického plánu, rozvojového programu či jiného materiálu, který se zabývá rozvoje malého až středně velkého území. Smyslem metody je interdisciplinární diskuze, díky zapojení mnoha odborníků.

Jde však o metodu velmi náročnou na organizaci, díky své intenzitě v krátkém časovém úseku (2 dny) s důrazem na kvalitní moderátory (Manuál participace, 2016, s. 100).

6.4.6 Sousedské setkání nad mapou

Smyslem tzv. sousedského setkání je zhodnotit současný stav území nebo konkrétního místa jeho uživateli (obvykle hodnoty, problémy) a zjistit potřeby jeho uživatelů (žádoucí aktivity, budoucí charakter místa atd.). Diskuze probíhá ve skupinách nad mapou konkrétní lokality a během diskuze se sbírají podněty, za účasti facilitátorů a zapisovatelů. Podněty se v průběhu setkání zapisují, zanášejí do mapy a případně i nahrávají. V rámci této metody je možné zaměřovat se na různá měřítka území a různou problematiku.

Metoda je průměrně náročná, a to spíše na přípravu a vhodný výběr facilitátorů (Manuál participace, 2016, s. 106).

Pro výběr a správné zvolení metod participačního procesu je tedy nutná důkladná příprava, jak vychází z teoretický východisek a jiných materiálu, pro získání očekávaných dat a informací. Je nutná definice cílového stavu, tedy co nám má přinést proces participace a k čemu nám mají posloužit jeho výstupy. Proto, aby se náklady, zdroje a čas vynaložený na tento proces vyplatili a byly efektivní, je nutné si v první řadě zodpovědět otázku, zda se nám zařazení participace do plánovacího či rozhodovacího procesu vyplatí a opravdu přinese požadovanou přidanou

hodnotu a aspekt vyšší demokracie rozhodování o dalším rozvoji veřejného prostoru. Pokud je odpověď ano, je nutné oslovit všechny cílové skupiny navázané na místo, především jeho uživatele. A k tomu abychom je vhodně oslovili musíme důkladně analyzovat specifický kontext místa, plánovaného záměru a demografie obyvatelstva. Teprve na základě těchto kroků přistoupíme k volbě samotných metod participace, které je vhodné kombinovat, aby pokryly právě zmíněné cílové skupiny a specifika.

6.4.7 Jakou metodu participace zvolit

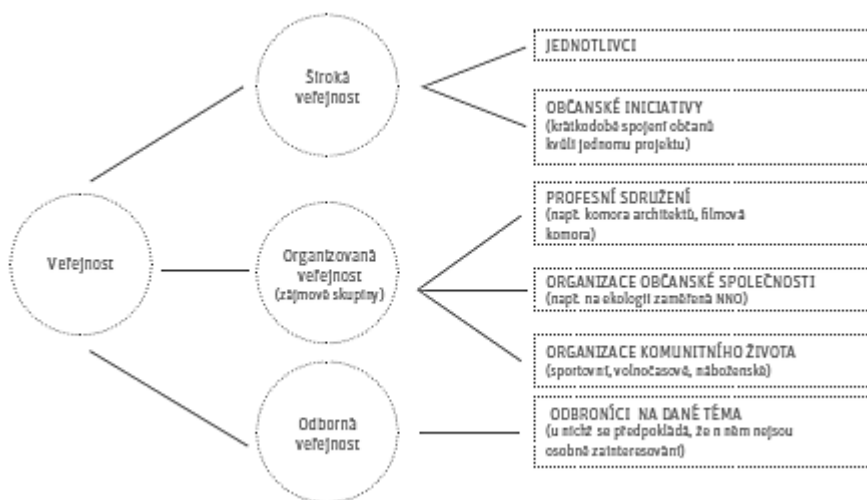
Při otázce, jakou metodu bude tedy vhodné využít, je dle Nikki Slocum (2003, s.13) potřeba vzít v úvahu následujících pět prvků:

- Cíle – důvody účasti a očekávané výsledky.
- Téma – povaha rozsah problému.
- Účastníci – kdo je ovlivněn, zainteresován, nebo může přispět k řešení.
- Čas – doba jakou máme k dispozici.
- Rozpočet – dostupnost zdrojů.

6.5 Účastníci procesu participace a míra zapojení

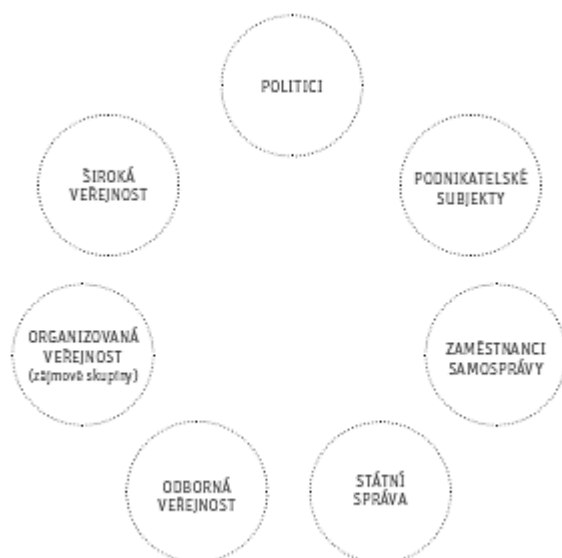
Níže jsou znázorněna grafická schémata znázorňující jednak aktéry procesu participace a členění veřejnosti pro tyto účely. Tyto schémata názorně ukazují množství potencionálních cílových skupin, na které se musí v procesu participace zaměřit. Třetí schéma znázorňuje možné úrovně intenzity pro zapojení veřejnosti

Obrázek č. 7 – Schéma členění veřejnosti

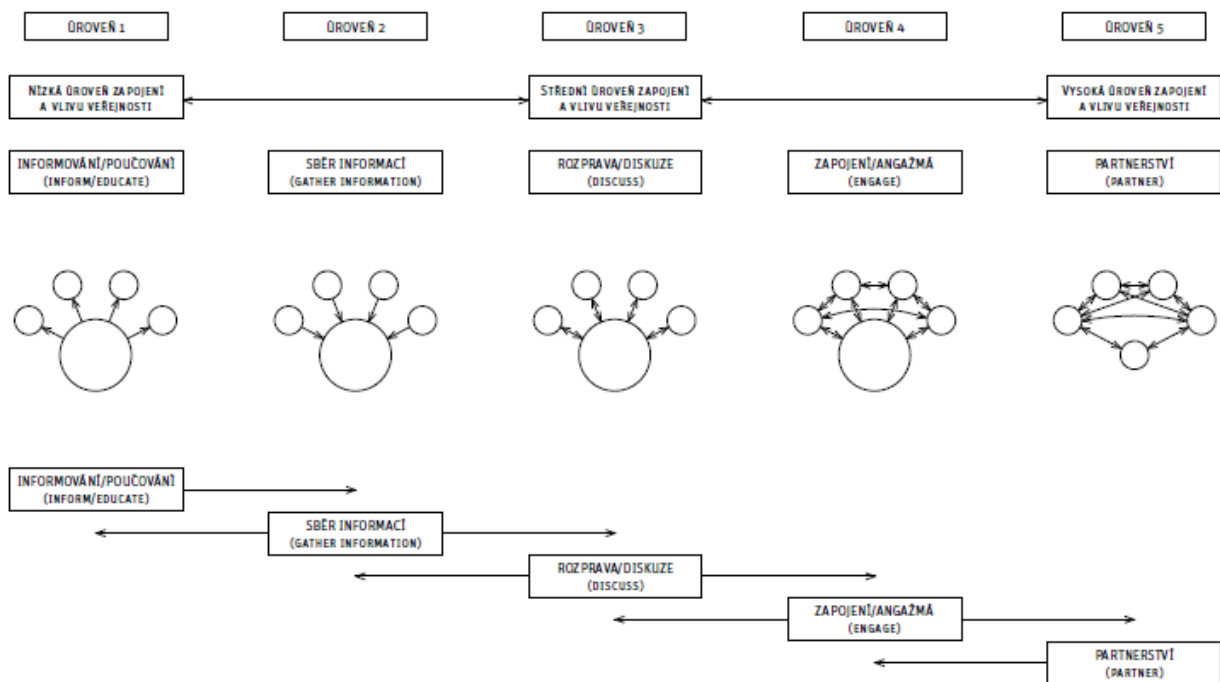
Zdroj: Manuál participace (2016, s. 19)

Obrázek č. 8 – Hráči na participačním hřišti

Zdroj: Manuál participace (2016, s. 19)

Obrázek č. 9 – Úrovně zapojení a vlivu veřejnosti

Zdroj: Melková, 2014b, s. 57

Úroveň participace dle Šilhánková (2003, s. 105) lze členit také na několik úrovní a na základě této úrovně vybírat i možnou metodu.

Tabulka č. 1 – Úroveň participace a Metody participace

Úroveň participace	Metody participace
Přesvědčování	Mediální kampaň, kulturní události
Informování	Výstavy, letáky, výstavy, informační střediska
Informační zpětná vazba	Dotazníky, rozhovory s občany, skupinami (tzv. dům od domu)
Konzultace s veřejností	Oficiální konzultace, veřejné schůze a projednávání
Společné plánování	Konzultační společné panely, plánovací schůze (tzv. plánovací víkendy)
Přímá demokracie	referendum

Zdroj: vlastní zpracování dle Šilhánková (2003, s. 105)

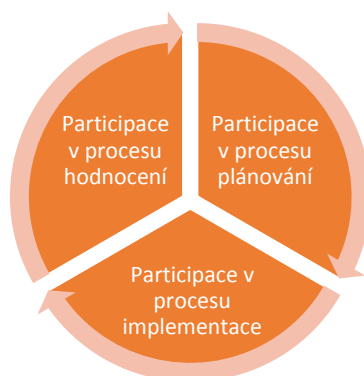
Nikki Slocum (2003, s. 9) uvádí existující rozdíly mezi úrovněmi participace, a to v závislosti na tom, co je cílem, které mohou být:

- Vysílání informací (jednosměrné).
- Konzultace (obousměrné, ale konzultovaná strana tuto problematiku rámcuje).
- Aktivní účast – založená na partnerství, v němž jsou občané, zúčastněné strany, odborníci případně i političtí zástupci.

Aktivní účast založena na partnerství, v němž jsou občané, zúčastněné strany, odborníci a politici zapojeni do debaty. Všichni zúčastnění mohou rámovat problematiku ve větší i menší míře.

Lze tedy konstatovat, že úroveň participace, její využití a kontinuita se vždy liší podle toho, jak moc se jednotliví účastníci aktivně zapojí do vymezování otázek, problematiky a při navrhování dalších postupů. Stručně řečeno, čím kvalitnější diskuze mezi zúčastněnými, tím je kvalitnější úroveň participace.

Obrázek č. 10 – Participace v procesech

Zdroj: vlastní zpracování dle Slocum (2003, s. 9)

7 Analýza principů tvorby veřejného prostoru

Cílem určení celostního přístupu k veřejným prostranstvím ve veřejném prostoru je především jejich celkový rozvoj z pohledu urbanistického, architektonického, obytného a z pohledu uživatelské kvality. Jedná se o přístup, který nebyl vždy prioritou a nyní by měl přejít do popředí jako základ tvorby kvalitních veřejných prostranstvím. K tomuto cíli dospějeme pouze za předpokladu koordinace a spolupráce všech aktérů a aktivit, společně s nastavením procesu tvorby a jednotlivých nástrojů.

7.1 Aktéři v procesu tvorby veřejného prostoru

Aktéři v procesu tvorby města, v tomto případě uzpůsobení pro podmínky hlavního města Prahy dle (Melková, 2014b, s.36) jsou správní složky města, výkonné složky města, soukromé subjekty a veřejnost.

7.1.1 Správní složky města

A. **Samospráva města** – má hlavní iniciační a rozhodovací úlohu v oblasti strategie a plánování na celoměstské úrovni a zároveň rozhodovací úlohu v oblastech realizace, správy, údržby a užívání městských prostor. Samospráva by měla dbát a dohlížet především na naplňování vize v rovině strategické a investiční politiky. Z tohoto důvodu má samospráva největší zodpovědnost za celkovou kvalitu rozvoje veřejných prostranstvím. Samospráva hraje stěžejní roli pro vytvoření a realizaci vize společně se strategickými cíli a zajištění financování záměrů v rozpočtu a podmínek koordinace jednotlivých aktérů. V případě větších měst, například hlavního města Prahy je ještě lokální dělení a zodpovědnost určena jednotlivým městským částem.

B. **Státní správa** – má především schvalovací roli v rovině strategií, plánování, správy a provozu.

7.1.2 Výkonné složky města

A. **Příspěvkové organizace hl. m. Prahy a organizace čerpající z rozpočtů hl. m. Prahy** – tyto organizace mají především výkonnou roli v oblasti technické přípravy, realizace, správy a provozu.

B. **Odborník, zhotovitel strategické, územně, plánovací, projekční a technické přípravy (plánovač, projektant, architekt, urbanista, krajinář, dílčí specialisté atd.)** – představují primární výkonnou úlohu v oblasti strategie, plánování, a dozoru realizace. A doplňující úlohu v oblastech správy, provozu a užívání z hlediska dopadu na kvalitu veřejných prostranstvím. Spolupráce na formulaci vize a celkové strategické koncepce. Tvorba plánovací a projektové dokumentace, společně s koordinací dílčích záměrů.

C. **Správci, provozovatelé a nájemci** – významná úloha v oblasti správy, provozu, údržby a užívání.

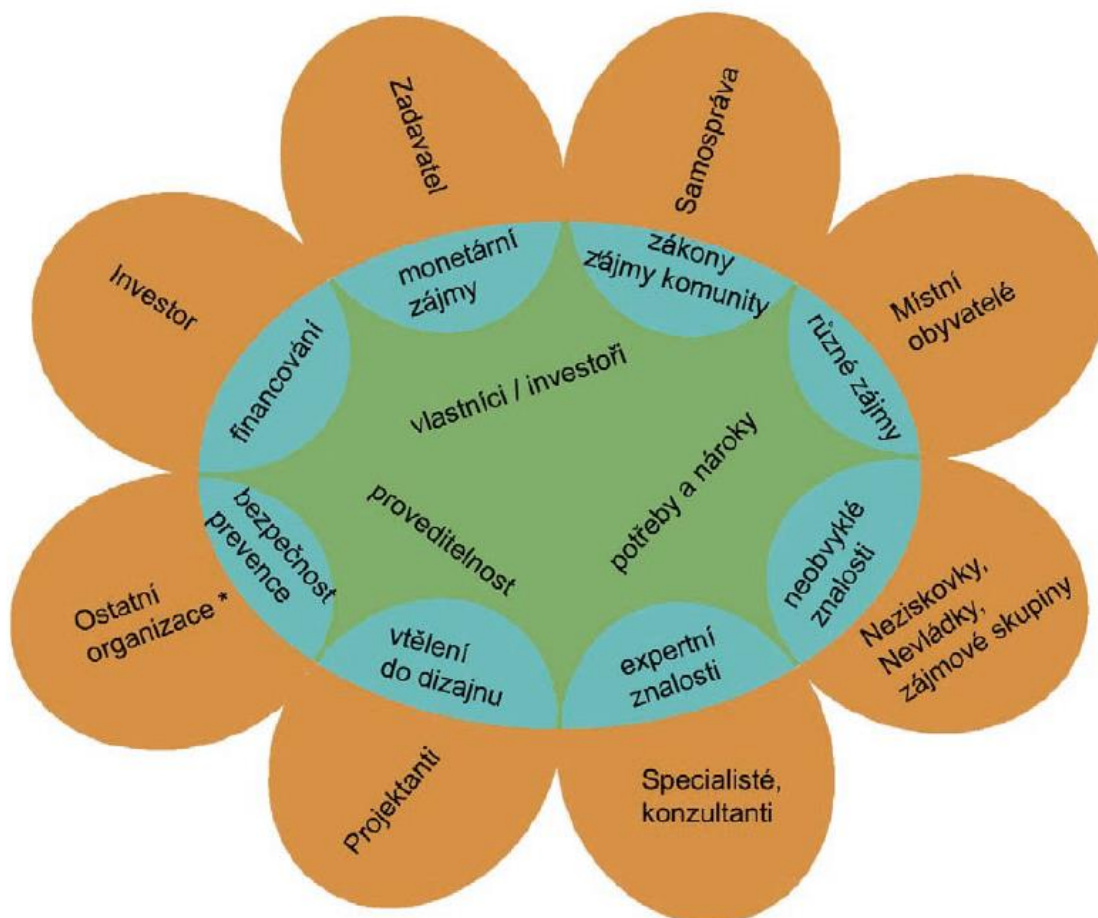
7.1.3 Soukromé subjekty

Investor záměrů na veřejných prostranstvích – hlavní iniciační a rozhodovací úloha ve strategické oblasti a plánování soukromých investic, kde dále nese úlohu rozhodovací v oblastech realizace, správy, údržby, provozu a užívání.

7.1.4 Veřejnost

Veřejnost má významnou roli v oblasti iniciace změny (tzv. podnět zdola) a v oblasti participace, tedy spolupráce na projektech týkajících se změn veřejného prostoru, a to už prvopočátku přes úroveň strategickou, plánovací, provozní a uživatelskou. Veřejnost je chápána jako uživatelé a tvůrci veřejných prostranství města.

Obrázek č. 11 - Hlavní aktéři v procesu tvorby města („u zeleného stolu“)

Zdroj: Městské prostory – cesta k městu uzpůsobenému pro život (2011, s. 23)

7.2 Aspekty tvorby a obnovy veřejných prostranství

Dle metodiky (Územní studie veřejného prostranství, 2015, s. 2) je kvalita i prosperita, či úpadek veřejného prostoru definován jeho fyzickou formou, úpravou, ale také provozně funkčními aspekty, obsahem, a v neposlední řadě návazností na prostory okolní, jelikož veřejná prostranství je nutné vnímat jako prostorové kontinuum.

Veřejná prostranství mají tu vlastnost, že jsou jedinečná a neopakovatelná. Tuto vlastnost je nutné, chránit, ale také rozvíjet za pomoci individuálního přístupu k jejich tvorbě, obnově či úpravám, u nově vznikajících prostor je pak cíleně budovat.

Při budování a hodnocení veřejných prostranství je nutné brát v úvahu celé spektrum mnohdy protichůdných aspektů, která jsou ovšem všechny podstatná a velmi komplexní. Východiska pro řešení veřejných prostranství lze dle metodiky charakterizovat jako:

- legislativní a normativní
- funkční
- historická
- urbanistická
- výtvarně estetická
- prostorově kompoziční
- ekologická
- technická,
- bezpečnostní

7.3 Proces utváření veřejného prostoru města

Proces utváření, proměn a celkové správy a užívání veřejného prostoru je velmi specifickým a obsáhlým procesem, který se dotýká mnoha účastníků (veřejný a soukromý sektor, veřejnost a další), kde významnou roli hraje především moc veřejná a výkonná, tedy územní samospráva především. Avšak v tomto obsáhlém procesu může figurovat mnoho další soukromých či veřejných organizací či institucí, ale především se na procesu podílejí i obyvatelé (jednotlivci či skupiny) a veřejnost.

A pro všechny tyto aktéry v procesu tvorby a obnovy veřejných prostranství uvádí Melková (2014b, s. 51) řadu nástrojů, které může využívat jak samospráva, potažmo stát, tak i odborná a laická veřejnost apod.

Politické a programové nástroje

- Souhrnný program rozvoje obce,

- dílčí politiky města (sociální, bezpečnostní, zdravotní atd.).

Právní a správní nástroje

- Legislativa (související s přípravou novel předpisů, nových předpisů nebo jejich rušení),
- správní rozhodování ve správních řízeních (standardy),
- kontrolní/inspekční,
- iniciační,
- organizační/koordinační/metodické.

Ekonomické nástroje včetně finančních

- Ekonomické – způsob nakládání s majetkem / investiční činnost,
- finanční – nakládání s rozpočtem / rozhodování investiční činnosti a vytváření nezbytných fondů, dotace, úvěry, půjčky a pojištění.

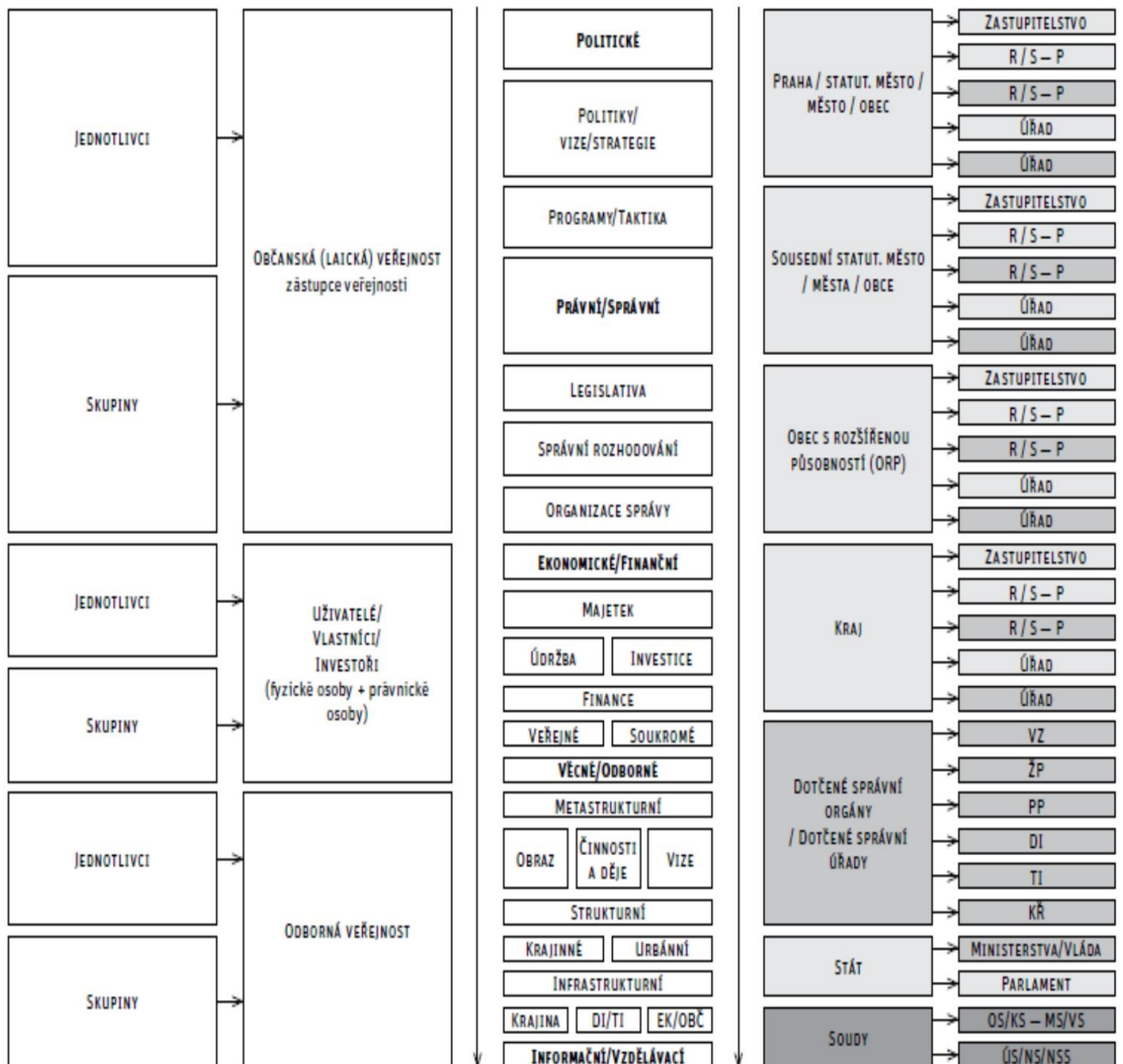
Věcné/odborné (plánovací a projektové) nástroje

- Urbanisticko-architektonické a krajinné, včetně územně technických,
- stavebně-technické,
- infrastrukturální.

Informační, výzkumní a osvětové (vzdělávací) nástroje

- Tyto nástroje mohou být využity různými aktéry v různém čase, s různou perspektivou a s různou intenzitou.

Obrázek č. 12 - Nástroje formování (veřejného) zájmu při utváření města/obce (urbanismus) podle jednotlivých skupin – se zvláštním zaměřením na utváření města/obce

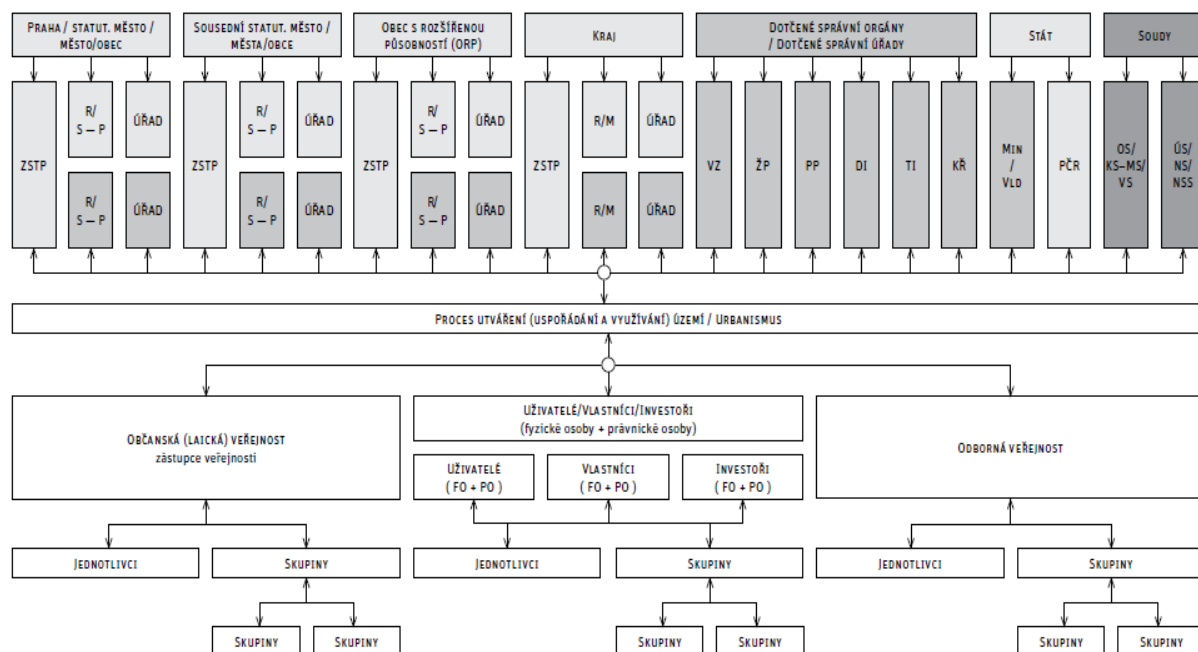

Zdroj: Melková, 2014b, s. 59

7.4 Subjekty v procesu utváření města

Níže zobrazené schéma znázorňuje subjekty vyskytující se v procesu utváření prostoru města nebo obce.

Obrázek č. 13 - Subjekty účastné procesu utváření města/obce (urbanismus)

Zdroj: Melková, 2014b, s. 58

7.5 Legilativní východiska pro proces změn veřejných prostranství

Jak je uvedeno v Metodice a nástrojích pro systémový přístup k veřejným prostranstvím (Konference Město pod pokličkou, 2014, s. 7-9), jsou veřejná prostranství podle zákona o obcích v § 34 zákona č. 128/2000 Sb., jsou veřejná prostranství všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory. A to přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.

Stavební zákon veřejná prostranství zmiňuje jako součást veřejné infrastruktury [§ 2 odst. 1 písm. k)]. V rámci definice veřejné infrastruktury se v bodě 4 uvádí: veřejná prostranství zřizovaná nebo užívaná ve veřejném zájmu.

Veřejná prostranství dle „bezbariérové vyhlášky“, tedy vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb. Ta uvádí, že veřejná prostranství by měla umožňovat bezpečné a samostatné užívání lidem, kteří v důsledku svého věku, stavu, schopností, omezení či postižení mají na prostředí specifické nároky. Může se jednat o malé děti, seniory, uživatele s berlemi, chodítky, vozíky, s rozměrnými zavazadly, osoby nevidomé nebo slabozraké, neslyšící nebo nedoslýchavé, s psychickými nebo kognitivními problémy, o cizince, osoby po úrazu, s náhle zhoršeným zdravotním stavem atd.

7.5.1 Základní legislativní východiska jako nástroj plánování a realizace

Jako nástroj plánování lze dle (Konference Město pod pokličkou, 2014, s. 10) v souladu s platnou legislativou (stavební zákon, vyhláška č. 500/2006 Sb. a č. 501/2006 Sb.) lze veřejná prostranství vymezovat v územních plánech a regulačních plánech. Vymezují se podle § 7 vyhlášky č. 501/2006 Sb. – buď samostatně plochy veřejných prostranství – nebo jsou součástí ploch s rozdílným způsobem využití: ploch bydlení (§ 4), rekreace (§ 5), občanského vybavení (§ 6) a smíšených obytných (§ 8). Podrobněji (v rozsahu odpovídajícím příloze č. 11 vyhlášky č. 500/2006 Sb.) lze veřejná prostranství řešit v regulačních plánech a územních studiích.

Aby byly vytvořeny předpoklady pro realizaci veřejných prostranství, je nutné zajistit pro ně pozemky, k tomu lze jako nástroje pro realizaci dle (Konference Město pod pokličkou, 2014, s. 11) využít:

- Dohodu o parcelaci u regulačního plánu na žádost, případně plánovací smlouvu (smlouva o spoluúčasti žadatele na vybudování nebo úpravách veřejné infrastruktury) – § 66 odst. 2 SZ.
- Předkupní právo, podle § 101 zákona č. 183/2006 Sb.: „K pozemku určenému územním plánem nebo regulačním plánem pro veřejné prostranství má obec nebo kraj anebo stát v rozsahu vymezeném touto územně plánovací dokumentací předkupní právo“.

Pro plochy veřejného prostranství je možné vyvlastnění jen pro plochy dopravní a technické infrastruktury, která je jejich součástí, a byla vymezena ve vydané územně plánovací dokumentaci jako veřejně prospěšná stavba [§ 170 odst. 1 písm. a) stavebního zákona].

7.6 Využití územní studie pro rozvoj veřejného prostoru

Územní studie je územně plánovací podklad, který je možný použít podle specifických podmínek a potřeb v celé či částečné formě pro následné zpracování dokumentace pro řízení a rozvoj území. V některých případech (pokud obsahuje přímo jednoduchá řešení) je lze použít přímo jako realizační dokumentaci pro úpravy veřejných prostranství. Tato územní studie může sloužit jako podklad pro změny v územně plánovací dokumentaci (regulační plán nebo územní plán). V případě rozsáhlejších a komplikovanějších projektů lze předpokládat, že bude využita jako podklad po zadání následných podrobnějších dokumentací k projektům (např. detailnější řešení struktur veřejných prostranství).

Územní studie je základem pro úpravy či nové návrhy veřejného prostranství. Slouží k určení charakteru a funkce jednotlivých veřejných prostranství, avšak může být použita i pro práci s celým systémem veřejných prostranství. Při procesu realizace takovéto studie se nabízí zapojení veřejnosti do plánování města, jelikož obyvatelé mají k této problematice blízko, protože veřejná prostranství denně využívají.

Tvorba územní studia, také může znamenat zvýšení podpory politické reprezentace, která je potřebná při realizaci dalších plánů proměn. I proto se problematika veřejných prostranství stala

součástí veřejné diskuze. Zapojení veřejnosti je přínosné i z pohledu spolupráce, obyvatelé vnímají, že o jejich pohledy a názory na problematiku je zájem. Jelikož i drobné úpravy veřejných prostranství přináší pozitivní výsledky a které mají přímo vliv na kvalitu života lidí ve městě (doprava, bezpečnost, ekonomický rozvoj, enviromentální udržitelnost atd.) (Územní studie veřejného prostranství, 2015. s. 1-2).

7.6.1 Výhody a důvody využití územní studie veřejných prostranství

Zpracování územní studie veřejných prostranství přináší příležitost k zapojení veřejnosti do procesu plánování těchto prostor a může se stát stavebním kamenem budoucí spolupráce v této oblasti. Studie nám pomůže identifikovat charakter sídla jako celku i veřejných prostor a veřejných prostranství, jakožto základní prvek prostorové struktury. Jelikož se jedná o analyticko-plánovací dokument zvyšuje podporu politické reprezentace v dané problematice. Díky studii identifikujeme problematiku aspekty v oblasti enviromentální (vliv povětrnostních podmínek na území, kvalita ovzduší atd.), sociální (identifikace obyvatel s danými lokalitami a další návaznosti) a především ekonomické (funkčnost parteru). Studie a její další využití s cílem rozvoje území, má vliv na výše zmíněné oblast a na celkovou kvalitu života v lokalitě, což se může odrazit v celkové udržitelnosti a výkonnosti sídla.

7.6.2 Příklad financování územní studie

Zpracování územní studie veřejných prostranství je v programovém období 2014-2020 podporováno z Integrovaného regionálního operačního programu (IROP). Podpora je začleněna do prioritní osy 3, která je zaměřena na zajištění dobré správy území a zefektivnění činnosti institucí veřejné správy. Podpora pořízení územních studií, zaměřených na veřejná prostranství spadá pod specifický cíl 3.3 Podpora pořizování a uplatňování dokumentů územního rozvoje. Příjemci jsou poté obce s rozšířenou působností (Územní studie veřejného prostranství, 2015. s. 3).

7.7 Zdroje financování

Každé strategické plánování musí být spojeno s plánem akčním, tedy i s rozpočtem pro dané aktivity. Zajištění spolehlivého a stabilního zdroje financování pro realizaci a celé trvání toho plánu je stěžejní. Proto je důležité pečlivě připravit časový plán financování (Rozpočet, 2017).

Možné zdroje financování strategických projektů s vlivem na zvyšování kvality veřejného prostoru uvádí (Rozpočet, 2017):

1. Veřejný sektor
 - místní, krajské a národní rozpočty,

- dotace EU (např. IROP,
 - dotační a grantové programy,
 - Státní fond dopravní infrastruktury (SFDI),
 - dotační a grantové programy příslušných ministerstev (především Ministerstvo dopravy, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo pro místní rozvoj),
 - kraje.
2. Příjmy z aktivit a služeb města
- výnosy z prodeje jízdenek MHD,
 - výnosy z parkovacích poplatků (regulačních poplatků),
 - výnosy z pokut za přestupky,
 - příjmy z reklamy.
3. Soukromý sektor (developeři, průmysl, podniky)
- partnerství veřejného a soukromého sektoru,
 - dotace a dary soukromých firem a jiných institucí (regionální nadace, banky),
 - sponzoring.

8 Strategická doporučení pro kvalitní veřejné prostory

8.1 Strategie pro kvalitní veřejné prostory

Strategie je vytvořena na základě analýzy dokumentů zabývajících se rozvojem a tvorbou kvalitních veřejných prostorů a vychází z teoretických předpokladů zpracovaných výše v této práci. Tato rámcová strategie je vytvořena především v rámci kontextu hlavního města Prahy. A měla by představovat šablonu nebo i pomyslný odrazový můstek pro tvorbu konkrétní strategie, která bude zpracovávána na konkrétní veřejný prostor a může jí využít jak městská samospráva, tak i soukromý investor.

8.1.1 Vize veřejných prostor

Vizí je mít veřejné prostory, které budou lákat svým živým charakterem místa. Tedy živé veřejné prostory.

Struktura veřejných prostorů by měla představovat návazný obsah veřejných prostranství, která jsou bezpečná, propojující, lákavá k pobytu, zdravá, šetrná k přírodě, využitelná a pro obyvatele identická.

Představou je, že veřejné prostory budou plnit svou primární roli sdílení informací, sociálních interakcí, kulturních a politických názorů, ale zároveň si zachovají svůj polyfunkční charakter, kdy se stanou místem vhodným a lákavým pro pobyt, setkávání, obchod, relaxaci a výměnu služeb.

Vytvářet veřejné prostory živé, bezpečné a příjemné pro život ve městě.

8.1.2 Cíle strategie

- Určení vize a základní strategické cíle pro změny a tvorbu veřejných prostorů.
- Vytvoření atmosféry a podmínek pro efektivní komunikaci se všemi stakeholders a jejich zapojení do procesů s dopadem na veřejné prostory.
- Deklarovat připravenost, zodpovědnost a zájem o koncepční práci s veřejnými prostory – strategický a analytický přístup k správě, tvorbě a investování do jednotlivých veřejných prostorů.
- Strategický postup v oblasti naplňování a realizace strategie a vize (plánování, řízení, kontrola a zpětné vyhodnocení).

8.1.3 Realizace strategie

- Pro realizaci strategie budou vytvořeny zásady pro tvorbu veřejného prostoru. Jedná se o zásady a principy, jejichž cílem a dodržováním při procesu tvorby a změn veřejného prostoru bude zajištěn vznik kvalitních, atraktivních, funkčních, dostupných a udržitelných veřejných prostranství.
- Na tyto principy budou navazovat dílčí sektorová doporučení pro vybrané specifické oblasti veřejného prostoru.
- Sada zásad, principů a dílčích opatření by měly být uplatňovány v území na základě územních plánů a studií.
- Pro úspěšnost realizace strategie je stěžejní zajištění průběžného monitoringu a vyhodnocování s ohledem na možnost reakce na případné změny či rizika, které mohou vyvstat v průběhu času a prostoru.
- Strategie, tedy konkrétní zásady by měly být implementovány do procesů plánovacích a rozhodovacích ve vztahu k veřejným prostorům, a to v horizontu následujících pěti až deseti let, s ohledem na velikost samosprávy a místních specifik.
- Pro prostory soukromé bude strategie uplatňována formou doporučení v rámci spolupráce se soukromými vlastníky.
- Vytvoření akčních plánů pro vybrané veřejné prostory (aktivity, harmonogram, rozpočet), vycházejícího z vybrané strategie a podkladů poskytnutých územní studií.
- Zpětné vyhodnocení.

8.1.4 Zásady při tvorbě veřejného prostoru

Jedná se o souhrn zásad, které se promítají ve všech typech veřejného prostoru. Avšak zde se jedná o souhrn rámcový, jelikož při tvorbě strategie (rozvoje/tvorby/obnovy) pro konkrétní veřejné prostranství narážíme na specifické charakteristiky daných míst a na jejich základě se intenzita a míra vlivu jednotlivých zásad bude lišit. Souhrn zásad by měl být uplatňován pro všechny prostory ať v soukromém či veřejném vlastnictví, vždy za spolupráce všech zúčastněných. Tyto zásady, principy přístupu reprezentují esenciální strategické směry rozvoje s důrazem na celkovou kvalitu, udržitelnost a funkci veřejných prostranství.

1. Zásada komplexnosti

Jednotlivé veřejné prostory jsou součástí celkové městské struktury veřejných prostor, proto je nutné je vnímat v širším kontextu, jako dílčí prostor z celkového systému, kde se tyto

prostory a prostranství prolínají a vzájemně na sebe navazují. Vzniká tak hierarchie veřejného prostoru, kde je každý prostor unikátní a v daném uspořádání vyžaduje rozdílný přístup řešení tak, aby tuto hierarchii a strukturu naplňoval. Tento přístup je naplňován různorodými aktivitami (správa, rozvoj atd.), kde je nutné tyto aktivity koordinovat směrem k naplnění cíle. Přednastavenými prioritami ta docílíme funkčního a rozmanitého veřejného prostoru.

2. Zásada návaznosti

Veřejné prostory je nutné tvořit tak, aby respektovali historické a urbanistické souvislosti, především souvislosti sociální, ekonomické a enviromentální, tak aby bylo docíleno udržitelnosti těchto prostor. Podstatná je také návaznost, pokud má místo konkrétní historickou roli, například ekonomickou (tržiště), či relaxační (park). Pro budování identity a sžití obyvatel s místem je tato tradiční návaznost stavební kamenem pro budování komunity. I přesto by, ale veřejný prostor měl využívat svého vzdělávacího potenciálu a měla by v něm být využita progresivní řešení například v oblasti enviromentální (využití zdrojů s minimálním dopadem na životní prostředí místa) či oblasti IT (využití technologii v infrastruktuře města pro lepší sdílení informací). Využití znalosti (zdrojů) místa (tradice a historie) a jeho potencionálu (nové přístupy, technologie) v návaznosti na sociální, ekologické a ekonomické aspekty místa by měly vést k jeho udržitelnosti a funkčnosti.

3. Zásada dostupnosti

Jedna z hlavních zásad pro veřejné prostory, která zajišťuje prostupnost místa především pro pěší v souladu s veřejnou dopraní infrastrukturou, která nepřináší negativní dopady na obyvatelnost místa a prostorové vazby (prioritou je pěší přeprava). Prostor by měl být prioritně uzpůsoben pěší či cyklistické dopravě, s propojením na městskou veřejnou dopravu a rozhodně dostupnosti prostoru nesmí zabraňovat běžná automobilová doprava. Cílem jsou tedy veřejné prostory, které jsou prostupné primárně pro pěší, proto je nutné dbát na plánování v širším kontextu struktury veřejného prostoru tak, aby nevznikla neprostupná místa (tzv. mrtvé zóny). Prostupnost musí být zaručena bez větších obtížností a různých bariér. Tedy jedná se o prostupnost, která je pohodlná pro všechny občany bez rozdílů „handicapu“ (matky s kočárky, senioři, děti a právě handicapované osoby). Prostor a jeho dostupnost a prostupnost musí fungovat jako organismus, kde je symbióza jednotlivých funkcí a typů dopravy.

4. Zásada lidského měřítka

Tvorba a řešení veřejných prostor by měla být dostatečně srozumitelná obyvatelům a měla by dbát důraz na lidské měřítko, jelikož tyto prostory jsou určeny především a právě lidem. Podstatou tohoto bodu je navrátit lidské měřítko zpět do veřejného prostoru, jelikož tento aspekt byl v minulosti vytlačen především automobilovou dopravou a technickou infrastrukturou. Pro místo, které je přívětivé k lidem je podstatná srozumitelnost a přehlednost prostoru jako takového. Srozumitelnost veřejného prostoru je odrazem vazeb v prostoru, tedy logické a přirozené uspořádání a čitelnost významu a návaznosti prostoru v širším kontextu města. Pro přehlednost

místa je nutné přizpůsobit a využít informační a orientační systém (úroveň očí) s návazností na prostorové rozdělení a využití mobiliáře.

„Jádrem a podstatou tohoto přístupu je úcta k lidem, důstojné podmínky, radost ze života a snaha budovat města jako místa k setkávání“ (Gehl, 2012, s.229).

Gehl (2012, s. 229) k tomuto ještě uvádí, že tento důraz na lidské měřítko v tvorbě města je o to přirozenější, jelikož všem lidem je společná chuze, smyslový aparát, možnosti pohybu a základní vzorce chování. A zároveň stavět města pro lidi je levné, jednoduché, zdravé a udržitelné. Výchozím bodem pro tvorbu měst je tedy budovat města pro lidi.

5. Zásada sdílení

Veřejné prostory by měly sloužit jako místo pro sdílení informací, znalostí, činností a funkcí mezi obyvateli a mezi obyvateli a místem (městem). Charakter a forma (uspořádání) místa by měl vybízet své uživatele k interakcím (sociálním, ekonomickým, kulturním apod.) Veřejný prostor by měl být kvalitně uzpůsoben tak, aby tyto interakce a sdílení umožňoval ve všech rovinách (relaxace, služby, obchod, doprava atd.). Forma místa (mobiliář a uspořádání) by mělo klást důraz na synergii těchto funkcí, především s důrazem na setkávání a možnost komunikace mezi uživateli což vede k sounáležitosti s místem a budování místní komunity. I v tomto bodě je podstatné, aby žádná skupina nebyla vyčleněna z tohoto procesu sdílení ať už fyzickými, či sociálními bariérami. Prostory přizpůsobené, tak aby je mohly využívat všechny skupiny vede k i k sociální kohezi. Toto opět navazuje na zásadu dostupnosti a odráží se v prostupnosti společných veřejných prostor.

6. Zásada kvality

Jak bylo zmíněno v teoretických přístupech, kvalita veřejného prostoru je hodnotou sama o sobě. Je to jednou z podmínek pro funkční, živý, obyvatelný a vyhledávaný prostor. Jedná se o celkovou image prostoru jeho estetický vzhled a celkové řešení a jedinečné uspořádání místa. Veřejný prostor má být atraktivní a kvalitní po vzhledové stránce, ale i v oblasti funkcí, které se různě doplňují a prolínají. Prostor musí být smyslově atraktivní, tedy příjemný a bohatý na vjemy (zážitky), což by mělo zajišťovat prostorové uspořádání místa s důrazem na detail, design a funkčnost (materiály, mobiliář, přírodní prvky, ale i umění atd.) Zároveň se kvalita veřejného prostoru projevuje v jeho flexibilitě a možnostech reagovat na změny především v čase (den/noc). Tedy svým uspořádáním, kvalitním provedením a strukturou by měl umožňovat pestré aktivity během celého dne a roku. Například místo které se během dne stává tržištěm (dopoledne), zónou pro relaxaci (během dne) a společensko-kulturním místem (večer). To vše by mělo vycházet, ale i určovat jedinečnost místa, typický charakter, který je založen na kvalitním provedení a uspořádání místa co do designu tak funkce. Ten to jedinečný aspekt je nutné poznat, uchopit a nadále jej rozvíjet.

7. Zásada bezpečnosti

Jedná se o prvek veřejného prostoru, který je velmi subjektivní, ale může být velmi pozitivně ovlivněn právě kvalitou a uspořádáním veřejného prostoru (orientace, přehlednost), které přispívá k zvýšení pocitu bezpečnosti. Veřejný prostor má být bezpečný nejen z pocitového hlediska, ale také v rámci svého provozu (např. bezpečnost dopravy). Bezpečnost by měla vycházet z elementárně ohleduplného řešení prostor pro obyvatele (všechny skupiny). Toto řešení by mělo naplňovat i ochrannou funkci například před klimatickými živly (vítr, přímé slunce) a také pro pěší a cyklisty v rámci dopravního řešení místa. Správně řešený prostor a jeho uspořádání s důrazem na bezpečnost všech uživatelů bez rozdílu vytvoří prostor aktivní, kde je významný aspekt společenské kontroly (tzv. společenské oči), které výrazně zvyšují pocit bezpečnosti více než například hlídky policie.

8. Zásada zdraví

Úzce souvisí se zásadou kvality, kvalitní a zdravý prostor má pozitivní dopad jak na zdraví obyvatelstva (psychika), tak na zdraví města (životní prostředí). Prioritou je vytvářet prostory aktivní, čisté, zdravé s dostatkem přírodních prvků vhodných i k relaxaci obyvatelstva. V prostoru by měly být upřednostňované prvky a aktivity, které podporují kvalitu životního prostředí (ovzduší) například podpora dopravy na kole, omezení automobilové dopravy. K celkovému omezení zátěže na životní prostředí by mělo vést systematické využití různých druhů dopravy. Toto může být ovlivněno koncepčním přístupem k obnovitelnosti a udržitelnosti prostoru, tedy upřednostněním materiálů, procesů, technologií a celkového uspořádání místa, které je ekologické (např. využití přírodních prvků). Přírodní prvky (voda, dřevo, slunce) zeleň obecně jsou nejen ekologické, ale i kompoziční a estetické, proto by měl mít kladen důraz na jejich uplatnění s ohledem na charakter místa. Tato vybavenost a organizace veřejného prostoru by měla vybízet k aktivitám (relaxaci, sport) ve venkovním prostředí a také pobízet k neformálním interakcím, což by mělo mít za následek zvýšený zájem o zdravý životní styl.

9. Zásada spolupráce

Úspěšná tvorba a přeměna veřejných prostor je odvislá od spolupráce. Jedná se o spolupráci mezi samosprávou, obyvateli, veřejným i soukromým sektorem (instituce, investoři, zájmové spolky atd.). Podstatné je, aby tato spolupráce byla diskutována veřejně a plánování a realizace probíhala za aktivní účasti všech stakeholders. K tomuto synergickému efektu je nezbytná aktivní podpora všech těchto zúčastněných od přípravy po realizaci až po následnou správu, užívání a údržbu. Veřejný prostor, jak bylo zmíněno v teoretických východiskách je tvořen především pro obyvatele (uživatele) k možnosti společných aktivit a interakcí různého druhu, proto by měly být vytvářeny na základě shody samosprávy, obyvatel, soukromého a neziskového sektoru a místních komunit, na základě typu, funkce a významu konkrétního veřejného prostoru. Tato forma spolupráce přináší také vyšší sounáležitost obyvatel s veřejným prostorem, což navazuje opět na udržitelnost konkrétního místa, kdy na základě dohody mezi všemi zúčastněnými probíhá vhodně nastavená správa místa (údržba, prevence před sociálně patologickými jevy), která je zjednodušena

za pomoci kvality místa (zásada kvality). Na toto je taky nutné ze strany samosprávy především zajistit dlouhodobé a systematické financování těchto proměn a správy, k čemuž opět může dopomoci spolupráce s místním obyvatelstvem a místními subjekty. Soukromé subjekty mohou být zapojeny do spolufinancování těchto změn a obyvatelstvo může v rámci například participativního rozpočtu rozhodovat, o jaké změny a ve kterých místech má zájem, což opět vede k větší identifikaci s místem a celkovému porozumění změn ve veřejném prostoru.

10. Zásada přidané hodnoty

Veřejné prostory jsou tvořeny a upravovány tak, aby přinesly vyšší přidanou hodnotu, něco nového, co dále rozvíjí celkovou strukturu veřejných prostor a jejich kvalitu. Tato přidaná hodnota by měla přinášet nové inovativní využití nejnovějších trendů, které rozvíjí jedinečnost místa a podporuje vazby v celkové struktuře veřejných prostor (dopad, který přesáhne místo samotné). Mohou tedy vznikat veřejné prostory úplně nové, či být upraveny ty stávající, kde bude rozvíjena, či zachována prostupnost území a tím budeme budovat celkovou síť kvalitních veřejných prostorů.

Cílem zásad je komplexní přístup k tvorbě a rozvoji veřejného prostoru, a to jak v oblasti architektonické, urbanistické, obytné, užité i celkové kvality.

8.1.5 Dílčí, sektorová opatření pro veřejné prostory

Tato dílčí sektorová opatření vycházejí z výše vytvořených zásad pro strategické a systematické tvoření veřejného prostoru.

Principy řešení veřejného prostoru

- Veškeré činnosti spjaté s tvorbou nebo úpravou veřejného prostoru je nutné realizovat na základě strategií, které obsahují časové a prostorové návaznosti, probíhají koordinovaně v rámci spolupráce všech stakeholders.
- Veřejnost informovat (web, setkávání, komunitní plánování) a zapojovat do řešení veřejných prostor, a to ve všech fázích (plánování, realizace, evaluace), a využít tak všech dostupných zdrojů.
- Využívat příkladů dobré praxe, rozvíjet fungující řešení, využívat participace s veřejností a následné plány stavět na podpoře veřejnosti.
- Využívat především drobných řešení s vyšší přidanou hodnotou, jako strategický prvek.
- Vytvářet podmínky pro takovou strukturu veřejných prostor, které především umožní lepší prostupnost města.

- Technickou infrastrukturu uskupovat do jednotných koridorů (odstraňování duplicitních řešení technických prvků) s cílem neomezování možnosti využití veřejných prostor.
- Zajistit dlouhodobé a systematické financování veřejných prostorů. Využití vlastních zdrojů samosprávy (rozpočet města), vyčlenění finanční podpory pro vhodné projekty (granty), do spolufinancování zapojit soukromé subjekty, či další zdroje (dotace) a jiné veřejné zdroje k spolupráci na financování zvelebování veřejného prostoru. A k tomu zajistit vhodné mechanismy fungování.

Význam veřejného prostoru

- Ve veřejném prostoru zachovávat stávající prostupnost a rozvíjet nové možnosti nabídky veřejných prostor s cílem pobytu obyvatel ve veřejném prostoru. Vždy však ohledem na konkrétní specifika místa.
- Prostupnost a obyvatelnost veřejného prostoru jako jednu ze základních funkcí rozvíjet a navazovat v rámci celkové struktury veřejných prostor (funkce veřejné jako je veřejná doprava navazovat na soukromé služby – provazovat jednotlivé sektory a vazby).
- Prostupnost by měla být prioritou a měla by být dostupná všem skupinám obyvatelstva (např. i handicapovaným obyvatelům), měla by být „neomezená“ tak, aby nevznikaly slepé cesty a místa (gated communities).
- Uspokojovat potřeby obyvatelstva, tedy umožnit takovou nabídku veřejných prostor a funkcí, které vycházejí z potřeb a přání, především místních obyvatel (možnost a potenciál využití participace v tvorbě veřejného prostoru).
- Při tvorbě veřejného prostoru implementovat a upřednostňovat progresivní řešení s širším dopadem a celkovou přidanou hodnotou. Například vybrat řešení, které má i pozitivní dopad v oblasti životního prostředí, vyšší přidaná hodnota, která musí být vhodně argumentována a prezentována širší veřejnosti.

Kvality veřejného prostoru

- Kvalita a řešení veřejného prostoru musí být určeno především jeho uživatelům, tedy lidem. Proto je nutné klást maximální důraz na zachování a rozvoj lidského měřítka ve veřejné prostoru – smyslově příjemný prostor.
- Veřejný prostor vytvářen za pomoci kvalitních materiálů, řešení a designu, který je funkční a uživatelsky příjemný (funkčnost, design a udržitelnost mobiliáře).
- Kvalitní veřejný prostor se vyznačuje také svou udržitelností (enviromentální, ekonomická a sociální).
- Z pohledu enviromentální je vhodné klást důraz na ekologický a mikroklimatický význam zeleně, vhodné využití obnovitelných zdrojů ve veřejném prostoru

(sluneční energie, srážková voda atd.), zeleň má však i kompoziční a estetický význam, proto by měla být vhodně zakomponována do prostoru dle významu.

- Veřejné prostory by měly být využívány jako vzdělávací a informační platforma pro veřejnost a sdílení informací. Veřejný prostor je ideální místo kde informovat o záměrech města a nových přístupech a tyto samotné přístupy realizovat (např. nové formy třídění odpadů, využívání nových ITC technologií).

Charakter Veřejného prostoru

- Respektování charakteru a historie konkrétního veřejného prostoru – snaha zachovávat a rozvíjet (budovat) na místních specifikách (uspořádání prostoru, sociální, ekonomické, společenské a kulturní podmínky).
- V rámci rozvoje veřejného prostoru, respektovat jeho historii a navazovat na ní, zakomponováním do nového řešení místa (vzdělávání a připomínání historického kontextu).
- Snažit se obnovovat historicky tradiční prvky (materiály, kompozice, návrat uměleckých prvků atd.) s důrazem na detail, ale s respektem k stávajícímu charakteru a funkci prostoru.
- Obnova a podpora i tradičních aktivit (návrat ke kořenům), rozvoj historicky tradičních, společenských a ekonomických aktivit (tradiční trhy, slavnosti atd.) podporovat tyto aktivity a snaha o vznik nových opět s respektem k současnému kontextu místa.

Aktivity ve veřejném prostoru

- Podporování a rozvoj fyzických aktivit obyvatel – vytvoření kvalitních podmínek pro chůzi, sport, cyklistiku (tvorba relaxačních/sportovních zón, tvorba pěších a cyklozón).
- Vytvoření prostor, či úprava stávajících tak, aby mohly sloužit v rámci sousedské komunity (místní tržiště, společensky kulturní prostor pro obyvatele).
- Podpora konání kulturních, vzdělávacích a společenských akcí ve veřejném prostoru, mimo uzavřené prostory, s cílem sdílení a větším společenským dopadem (sousedská slavnost, školní akce).
- Vytvoření podmínek, které iniciují přesun společenských aktivit do veřejného prostoru – možnost instalace podíí, výstav, restauračních zahrádek, podpora drobného prodeje atd. za podmínky bezpečnosti a bez narušení běžné funkce veřejného prostoru.

Orientace ve veřejném prostoru

- Zajistit přehledné prostorové řešení, příjemné pro smyslové vnímání obyvatel, snaha o eliminaci předimenzovaného uspořádání prostoru (např. výškové členění).
- Zajistit a instalovat vhodný informační a orientační systém ve veřejném prostoru (vhodné rozložení informačních map a směrodatných cedulí k cílům).
- Implementace orientačních bodů ve veřejném prostoru (stromy, architektonické prvky či umělecké předměty apod.).

Bezpečnost ve veřejném prostoru

- Tvořit veřejný prostor, který posiluje společenskou kontrolu – zajišťuje vhodné uspořádání místa.
- Zajištění prostupnosti prostoru bez slepých míst s dostatečnou formou osvětlení vhodného pro daný typ místa.
- V konkrétních vybraných prostorech (průchody, pasáže) využít časovou regulaci, či vhodný režim užívání jako prevence před negativními vlivy (např. vandalismus), a to především v nočních hodinách.
- Pokud je vyhodnoceno jako nutné využít bezpečnostní prvky (kamerový systém, posílení dozoru policie) ve zvláštních případech, a především u míst, která byly vyhodnoceny jako problematická.

Doprava a přeprava ve veřejném prostoru

- Ve veřejném prostoru zajistit dostupnost různých forem dopravy (vždy primárně pěší), ale podle priority různých druhů dopravy (veřejná doprava, pěší, cyklisté, obslužná doprava, individuální, průjezdná doprava).
- Upřednostňovat dopravu, která je šetrná k životnímu prostředí, především tu veřejnou (tramvaje, vlaky a metro) a vyvářet podmínky, které povedou k většímu využívání tohoto druhu dopravy (např. budování nových tratí).
- Zajistit a zlepšovat podmínky pro pěší, vytváření nových, přehledných a kvalitních cest (bez bariér a oklik) s adekvátní vybaveností (mobiliář, městská zeleň).
- Zvyšovat bezpečnost dopravy (např. regulace rychlosti) především v místech s větším výskytem chodců, vytváření pěší zóny.
- Dopravní systém musí být integrován do struktury veřejného prostoru tak, aby nenarušoval funkci a prostupnost veřejného prostoru – cílem je provázanost vazeb různých způsobů dopravy s důrazem na pěší a sdílenou dopravu.
- Instalovat prvky a opatření v souladu s charakterem místa, která brání veřejný prostor od zneužití automobilovou dopravou.

- Stanice veřejné dopravy řešit jako významný kompoziční prvek ve veřejném prostoru (orientační body), dbát na kvalitu provedení (estetika, struktura, bezpečnost a přehlednost) a návaznost na další prostupnost prostoru.
- Vždy ve veřejném prostoru prioritně vytvářet příjemné a pohodlné řešení pro pěší chůzi a k tomu využívat i netradičních a inovativních forem.

Správa veřejného prostoru

- Předpokladem pro kvalitní a příjemné prostory je zajištění pravidelné údržby, úklidu a odbornou péčí o zeleň ve veřejném prostoru.
- Při tvorbě a změnách ve veřejném prostoru dohlížet na kvalitu prováděných činností (dodržování technologických a bezpečnostních postupů).
- Stěžejní je role správce, tedy systematická správa a kontrola prostor a následné vyhodnocování, evidence a implementace opatření, které zajistí funkčnost, bezpečnost a kvalitní obyvatelnost prostor.
- Správa prostor ve velké míře spočívá v dohledu nad těmito prostory – cílem je nastavit vhodné mechanismy kontroly, jakožto prevence (koordinace se policií, společenského dohledu, využití vhodných materiálů atd.).
- V oblasti správy veřejného prostoru nastavit správu, která bude efektivní a koordinovaná – dohled nad kvalitou provedených zásahů ve veřejném prostoru evidence o stavu prostor a meziodborová spolupráce (ideální zřídit pozici kompetentního útvaru v této oblasti).

8.1.6 Návrh kompetentního orgánu samosprávy

Zde se pokusím představit návrh pracoviště, které by pod záštitou samosprávy (vně), mělo zajišťovat a přispět celkovému rozvoji území v dané lokalitě. Přínos pracoviště tohoto druhu by představovalo, zajištění standardu odborných prací a činností v problematice tvorby města.

Náplň a kompetence:

- vytváří nebo zpracovává podklady a strategické materiály pro systematický rozvoj území a veřejného prostoru – koncepce rozvoje,
- odborně analyzuje a koordinuje činnosti (záměry), které mají dopad na funkci, vzhled, prostupnost, strukturu atd. (dohledová a konzultační činnost),
- provádí analytickou a dokumentační činnost v rámci rozvoje území,
- podílí se na správě majetku dané samosprávy (nemovitosti),
- spolupracuje s odborem majetkoprávním a spoluvytváří agendu pro nakládání s nemovitostmi v gesci samosprávy,
- podílí se na plánovací činnosti týkající se rozvoje území,

- realizuje a dohlíží nad naplňováním cílů rozvoje území, vycházejících ze schválených strategií,
- zajišťuje soulad koncepcí rozvoje městské části s územně plánovací dokumentací,
- koordinuje záměry formou projektového řízení. Vybrané a schválené záměry řídí od fáze jejich vzniku přes fázi plánování až po jejich realizaci a předání do správy dotčených subjektů,
- vyhodnocuje úspěšnost projektových záměrů a dle hodnocení úspěšnosti upravuje budoucí záměry,
- zapojuje veřejnost do koncepčních vizí samosprávy pomocí participačních jednání, aplikuje výsledky zjištění do záměrů,
- zajišťuje odborný urbanistický a architektonický servis pro další orgány samosprávy (případně i jiné subjekty v rámci spolupráce).

Myšlenkou tohoto odboru (pracoviště/pracovníka) je zajištění koncepčního přístupu k rozvoji území a veřejného prostoru v kompetenci dané samosprávy. Pracoviště koordinuje, zpracovává či vytváří strategické materiály a podklady pro územní rozvoj, které jsou zpracovávány za dlouhodobé spolupráce a komunikace s veřejností. Formuluje podmínky v oblastech zájmu, které mohou mít dopad na charakter městského prostoru (především oblasti prostupnosti města, sociálních a ekonomických vazeb v místě).

Celkově tedy tento orgán zajišťuje soulad určených urbanistických a architektonických záměrů samosprávy s důrazem na požadavky veřejnosti, které získává formou participačního procesu. Analyzuje vlastnosti, hodnoty a problematiky v území a vyhodnocuje možná řešení a jejich dopad na celkové fungování městského prostoru bez vytváření dalších externalit. K realizaci zamýšlených záměrů (změna/úprava/tvorba veřejných prostranství) maximálně využívá poznatky a potřeby veřejnosti společně s možnostmi, zdroji a limity samosprávy s cílem socio-ekonomického konsenzu a udržitelného rozvoje území.

Existence pracoviště tohoto druhu by měla jasně deklarovat zájem samosprávy na tvorbě kvalitního veřejného prostoru.

8.2 Strategie participace při procesu tvorby veřejného prostoru

Na základě zjištěných poznatků z dostupných materiálů a doporučení definují projektové fáze procesu zapojení veřejnosti do plánování veřejného prostoru. Tyto fáze budou popsány tak, aby mohly být využívány v procesu zapojení veřejnosti do přeměn veřejného prostoru v praxi. Jejich dodržování a implementace v tomto procesu přinesla obraz veřejných prostor v souladu s představami veřejnosti.

1. **Přípravná fáze**
 - Určení cílové lokality/účelu (veřejný prostor, který má být vytvořen/upraven),
 - určení cílových skupin,
 - shromáždění informací a poznatků o konkrétním místě (potenciál, historie a omezení),
 - určení kompetencí a odpovědných rolí,
 - akční plán (rozpočet, komunikační strategie, časový harmonogram).
2. **Realizační fáze**
 - Sběr dat a informací od cílových skupin (ankety, zúčastněné pozorování), jejich zpracování a uložení,
 - informační kampaň o projektu (webové stránky, sousedské setkání),
 - představení harmonogramu a plánovací setkání,
 - zpracování vstupů – zpracování projektu.
3. **Závěrečná/vyhodnocovací fáze**
 - Představení zpracovaného projektu (prezentace navrhovaného řešení),
 - veřejné projednávání projektu,
 - připomínkování projektu (připomínková setkání),
 - zpracování připomínek a komentářů,
 - vypracování a představení konečné verze projektu.

Je nutné dodat, že zapojování veřejnosti obecně by mělo vycházet z dlouhodobých strategií, které v dané oblasti máme zpracovány a vybrány. Takovéto materiály zjednodušují celý proces zapojení veřejnosti, definují účel participace, její rozsah a cílové skupiny. Proces zapojení by vždy měl mít určen orgán, který je zodpovědný za proces. Na základě typu zapojení je nutné určit zpracovatele, může se jednat o interní zdroje samosprávy (zodpovědný odbor, náměstek apod.), nebo zdroje externí (experti, agentury), který je zodpovědný za realizaci a zpracování dat. Po ukončení by mělo vždy dojít na vyhodnocení, tedy jak efektivitu zapojení veřejnosti (najít potenciál zlepšení pro příště), tak vyhodnocení samotných získaných dat a jejich uveřejnění bez ohledu, zda výsledky korespondují se strategickými záměry (zvyšuje transparentnost procesu rozhodování).

Na základě definovaných fází procesu zapojení veřejnosti do tvorby veřejného procesu graficky znázorním tento proces. Na základě tohoto modelu, tak můžeme dosáhnout větší aktivní účasti více obyvatel a jednotlivých subjektů.

Obrázek č. 14 – Diagram fází procesu zapojení veřejnosti do tvorby veřejného prostoru

Zdroj: vlastní zpracování

Tento diagram zobrazuje jednotlivé fáze procesu zapojení veřejnosti do plánování veřejného prostoru v první fázi se jedná o přípravu. V této fázi by měl na základě diskuze a počátečního záměru vzniknout soubor otázek a problematik k řešení, kterými bychom se chtěli v dalších fázích zabývat. Zároveň je také nutné identifikovat míru podpory ze strany samosprávy a veřejnosti. Následuje fáze tvorby agendy a pravidel pro další vývoj. Mělo by se jednat o formu závazného (nebo alespoň doporučujícího) dokumentu, který by identifikoval cíl a záměry projektů a také možné dílčí kroky (např. pravidla diskuze a připomínkování předložených návrhů). V dalším kroku jde o mobilizaci, motivaci a zapojení občanů do procesu participace. V této fázi se snažíme získat z řad občanů jejich názor a poznatky ohledně návrhů změn, prioritách, potřebách a celkových představách o konkrétním místě. K tomu můžeme například využít dotazníková šetření v terénu či online, telefonické dotazování, komunitní setkání ve vytyčených prostorech apod. výběr metody je závislý na řešeném prostoru a problematice. Od fáze sběru informací se dostáváme k výběru vyčleněných priorit a témat, na základě diskuze (samosprávy, občanů a dalších zainteresovaných osob, institucí atd.) a předchozích zjištění by se měl sestavit soubor priorit a návrhů řešení. Tím se dostaneme do další fáze procesu zapojení veřejnosti, a tou je samotná tvorba plánů a aktivit. V této fázi je ideální určit kompetentní osoby v rámci rozhodování (možnost využít pracovní skupiny, ve kterých budou aktivní jednotlivci ze strany veřejnosti, samosprávy, neziskového sektoru atd.). Výsledné plány a návrhy řešení jsou společně předloženy široké veřejnosti. Dalším krokem výběr plánu, tento výběr formou rozhodnutí je na straně samosprávy, která na základě předchozí spolupráce rozhodne, které plány a aktivity budou realizovány (toto rozhodnutí, by mělo být okomentováno a dále prezentováno veřejnosti). Tím se dostává k cílové fázi, kterou je realizace

implementace vybraných kroků. Odpovědné a osoby určené v předchozích fázích dohlížejí na proces realizace a jeho kvalitu a informují o aktuálním stavu a postupu veřejnost.

I když diagram končí fází implementace, je velmi zásadní ještě jeden proces, a tím je evaluace a zpětná vazba, a to jak v průběhu procesu, tak i po skončení fáze realizace. Proto by měly být zajištěny vhodné komunikační kanály (web, sociální sítě, speciální email a v nejlépe ideálním případě odborné pracoviště), kam se můžou obyvatelé a další lidé a organizace obracet s připomínkami, názory, poznatky a zkušenostmi.

8.2.1 Navrhovaná doporučení pro komunikaci s veřejností v rámci participace na procesu tvorby a úprav veřejného prostoru

Podoba a kvalita veřejného prostoru je provázána především se svými uživateli. Proto pokud chceme vytvářet, rozvíjet případně i pouze udržovat kvalitu veřejného prostoru, musíme využívat kontinuální komunikace s veřejností (uživateli) o těchto prostorech.

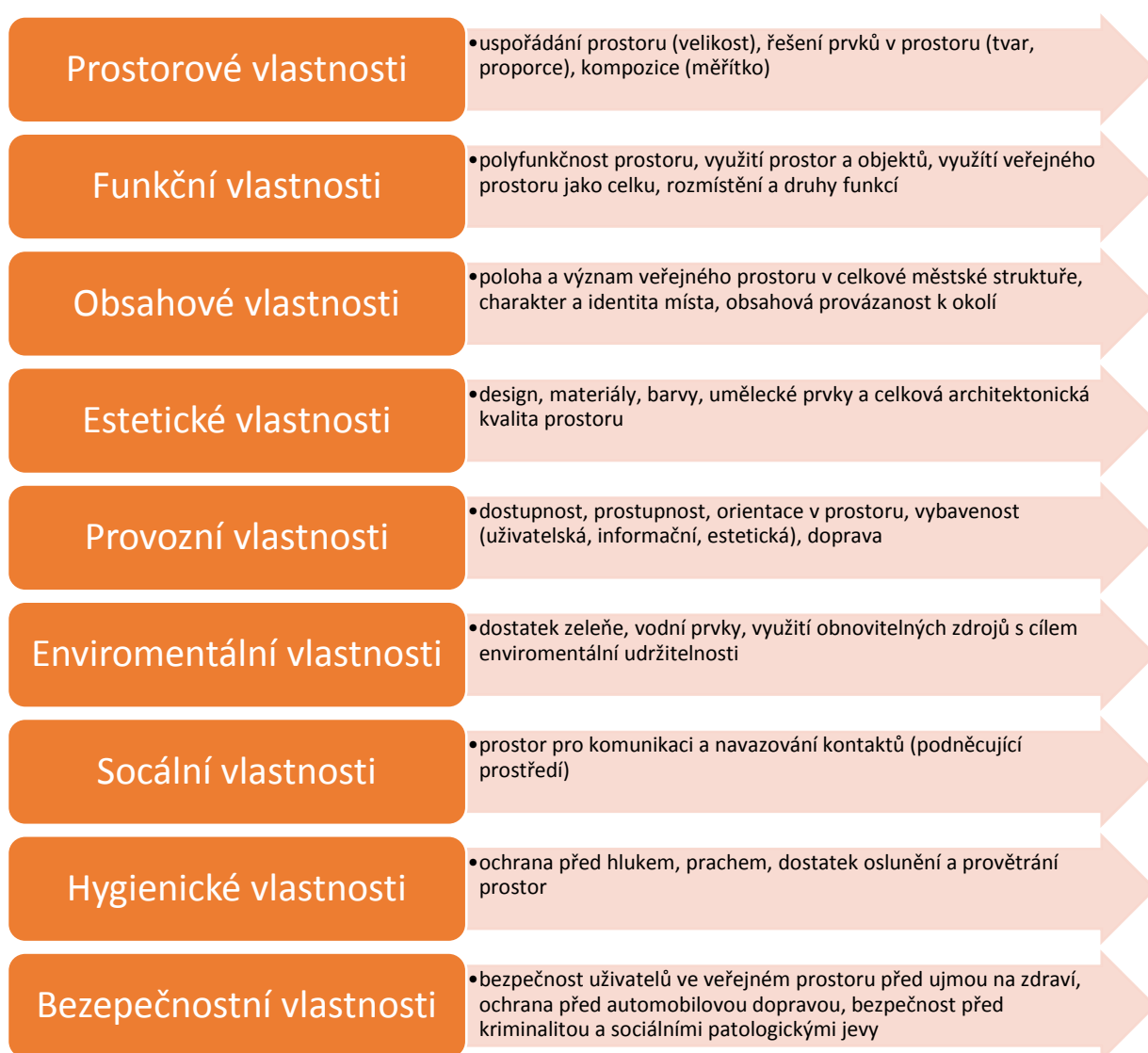
Pro usnadnění a zvýšení efektivity procesu spolupráce byly vytvořeny následující doporučení pro komunikaci s veřejností:

- zpřístupňovat a zveřejňovat strategické dokumenty vztahující se k veřejnému prostoru, jeho tvorba, úpravy atd. v grafické i textové podobě a srozumitelné formě – primárně se zaměřit na online zveřejňování (web, sociální sítě, oběžník) a doplnit klasickým fyzickým zveřejněním (úřední deska, fyzicky v přímo v místě plánovaných změn),
- v rámci celého komunikačního procesu poskytovat srozumitelné a snadno dostupné informace – komunikovat otevřeně (skrze různorodé komunikační kanály), na základě komunikační strategie,
- proaktivním přístupem vyvolávat diskuzi a demokratickou debatu na dané téma (v rámci chystaných, ale i probíhajících změn),
- v rámci každého projektu nastavit vhodnou komunikační strategii vzhledem k charakteru projektu – definování možností komunikace, připomínkování, etap (plánování – rozhodovací proces), vytyčení cílových skupin a způsobu komunikace s nimi,
- nastavení komunikačních nástrojů na základě charakteru, záměru a typu projektu – vyhodnotit využití např. sousedských/komunitních setkání, prezentace návrhů (online/v prostoru), workshopy, ankety, odborná prohlídka místa s architektem/urbanistou, nebo využití prostých informačních letáků,
- vyvážit komunikaci s veřejností s ohledem na strategické záměry – prezentace dlouhodobé vize vs. konkrétní akční kroky – edukace v oblasti, které povede k vyššímu porozumění tématu a k větší efektivitě procesu participace,
- vymezit a deklarovat kompetence a role zúčastněných (kdo za co odpovídá – dohledatelná zodpovědnost) zvýší důvěru ve spolupráci.

8.3 Kritéria pro hodnocení kvality veřejného prostoru a jeho tvorbu

Z výše uvedených teoretických východisek, zabývajících se kvalitou veřejných prostorů, lze vytvořit přehled faktorů, kritérií, vlastností a aspektů, které nejvýznamněji dopadají a ovlivňují kvalitu veřejného prostoru. Tento dopad často může působit více či méně, přímo či nepřímo. Tento dopad vždy vychází z charakteru konkrétního veřejného prostoru. Zde je schéma kritérií, které vychází z analýzy dostupných materiálů, a které by neměly být opomíjeny při vytváření či hodnocení nových veřejných prostorů.

Obrázek č. 15 – Schéma kritérií pro tvorbu kvalitního prostoru

Zdroj: vlastní zpracování

Konceptem systematického přístupu k řešení a hodnocení veřejného prostoru je:

- určení prostorové hranice veřejného prostoru a jeho vazby,
- analyzovat území a vytvořit seznam veřejného prostoru (dle typu, funkce, vazeb atd.),
- určit standartní požadavky a struktury řešení veřejného prostoru.

Na základě daných kritérií, lze shrnout, že kvalitní veřejné prostory jsou vytvořeny:

- s ohledem na stávající strukturu města (zástavbu),
- funkčně s důrazem na kvality materiálu s ohledem na funkci prostoru,
- vybaveně v souladu s významem a kompozicí prostoru,
- s důrazem na příjemné podmínky pro pěší, cyklistiku a veřejnou dopravu,
- bez bariér a s respektem vůči stávající síti cest,
- s respektem vůči stávající vegetaci (zeleň) a její rozvoj,
- s maximálním důrazem na možnost využití obnovitelných zdrojů a řešení s pozitivním dopadem na životní prostředí,
- na základě participace při tvorbě veřejného prostoru s klíčovými subjekty v místě s ohledem na jejich požadavky na funkci a užívání prostoru.

8.4 Souhrn závěrečných doporučení

Na základě zpracovaných materiálů, teoretických předpokladů, příkladů dobré praxe a vlastních rámcových doporučení pro zvýšení hodnoty veřejného prostoru a zkvalitnění procesu jeho tvorby uvedu souhrn stěžejních kroků pro dosažení tohoto cíle – tvorby pro úspěšného, kvalitního, funkčního, udržitelného a hodnotově založeného veřejného prostoru.

Úspěšný proces tvorby a celkových změn veřejného prostoru vychází z těchto kroků:

1. stanovení vize procesu změn veřejného prostoru a definování cílů, kterých má být dosaženo,
2. určení kompetentní osoby/instituce/organizace zodpovědné za proces a jeho průběh,
3. sestavení týmu a dílčích pracovních skupin, které budou změny provádět/iniciovat,
4. realizace strategických analýz (architektonické, urbanistické, enviromentální, sociální a ekonomické) a jejich implementace do procesu rozhodování
5. tvorba celkové koncepce proměn – dílčí urbanistická koncepce a navazující studie proveditelnosti (především finanční) a studie udržitelnosti (ekonomická, sociální, enviromentální),
6. předložení plánu celkového projektu na základě předchozích studií (vyhodnocení),
7. určení etap a dílčích fází projektu (harmonogram),

8. propagace celkového plánu, projektu v návaznosti na celkovou vizi (především směrem k veřejnosti),
9. realizace plánu (počáteční investice),
10. hodnocení a monitoring procesu, zpracování dosažených výsledků a zpětné vazby.

Podmínky pro úspěšný proces změny městského veřejného prostoru:

- definování priorit rozvoje (strategický přístup),
- určení cílových lokalit,
- zajištění zdrojů (finančních, informačních, lidských atd.),
- politická a legislativní podpora a spolupráce,
- definování zodpovědnosti účastníků procesu (definování kompetentních osob),
- řešení zaměřená na odstraňování sociálních problémů a jiných disparit,
- institucionální přístup,
- návaznost procesů a dokumentů – dlouhodobá koncepce s vizí,
- odborné zpracování analýz (zapojení odborníků do procesu),
- participace,
- spolupráce veřejného a soukromého sektoru,
- marketingová podpora a pilotní projekty.

Ze závěrečného aplikovatelného doporučení vychází tato rovnice:

kvalitní návrh a plán (vize) + důsledná realizace + adekvátní užívání + řádná správa = požadované kvalitní prostranství.

Závěr

Promyšlený a systematický přístup k rozvoji území, plánování a rozhodování v širších souvislostech a uvědomění si priorit a potřeb občanů. To je klíčem úspěchu k vytváření lidských, funkčních, obyvatelných, živých a široce udržitelných veřejných prostorů.

Tato diplomová práce se zaměřila na zhodnocení především socioekonomických aspektů, které mají značný vliv na běžný život všech obyvatel měst a obcí a celkovou kvalitu života ve městech.

Diplomová práce se snaží poukázat na fakt, že problematika městských struktur není výhradním tématem pro oblasti urbanismu a architektury. Naopak ukazuje, jaký vliv má úroveň prostředí, ve kterém žijeme, v této práci konkrétně úroveň veřejných prostranství na celkovou kvalitu života. Jedná se především o kvalitu života v oblasti sociální (možnost sdílení), ekonomické (aktivní, atraktivní a dostupné služby s vyšší přidanou hodnotou), kulturní (poznávání a sdílení hodnot) a enviromentální (ochrana životního prostředí). Celková kvalita veřejného prostoru a míra vlivu v jednotlivých oblastech, bude dozajista oblastí dalšího zkoumání, díky svému celospolečenskému přesahu.

Tento text seznamuje čtenáře v první řadě s pojmy veřejný prostor a veřejné prostranství. A následně představuje dělení a typologii městských prostorů. V další fázi jsou představeny aktivity probíhající v těchto prostorech a jejich dělení. Právě aktivity jsou to, co vdechuje veřejnému prostoru život. Jako další teoretická východiska jsou představeny hodnoty veřejného prostoru. A za poslední je čtenář seznámen s principy udržitelnosti veřejného prostoru a možnostmi využití participace.

Analytická část jako pomyslný přechod mezi teoretickým popisem a výstupy práce. Reprezentuje rozbor východisek pro úspěšný proces vzniku požadovaného, kvalitního veřejného prostoru

V poslední části práce jsou na základě kvalitativní metody analýzy diskurzu navrženy aplikovatelné strategie a přístupy k tvorbě veřejných prostranství, s důrazem na jejich kritéria kvality a za pomoci využití strategických a participačních nástrojů.

Rozvoj a zvyšování hodnoty fyzického veřejného prostoru, který povede k požadovaným vlastnostem a tím bude naplňovat udržitelnost sídel a nabízet kvalitní průběh života jeho uživatelům. Je nutné řešit komplexním, kontinuálním a systematickým přístupem v rámci spolupráce všech zúčastněných.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

ČABLOVÁ, Markéta. *Kvalita veřejných prostorů a její rozvoj: faktory rozvoje veřejných prostorů*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2005. ISBN 80-214-3073-7.

GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Nadace Partnerství, 2012. ISBN 978-80-260-2080-6.

GEHL, Jan a Lars GEMZØE. *Nové městské prostory*. Šlapanice: ERA, 2002. ISBN 80-86517-09-8.

GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství, 2000. ISBN 80-85834-79-0.

MELKOVÁ, Pavla et al. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy*. 1. vyd. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. 2014a. ISBN 978-80-87931-11-0. Dostupné též z: http://manual.iprpraha.cz/uploads/assets/manual_tvorby_veřejnych_prostranstvi/pdf/IPR-SDM-KVP_Manual-tvorby-verejnych-prostranstvi.pdf

MELKOVÁ, Pavla et al. *Strategie rozvoje veřejných prostranství hlavního města Prahy*. Dotisk 1. vyd. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. 2014b. ISBN 978-80-87931-13-4. Dostupné též z: http://manual.iprpraha.cz/uploads/assets/manual_tvorby_veřejnych_prostranstvi/pdf/IPR-SDM-KVP_navrh-Strategie-rozvoje-verejnych-prostranstvi.pdf

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. *Veřejné prostory v územně plánovacím procesu*. 1. vyd. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2003. ISBN 80-214-2505-9

Elektronické zdroje

Global Public Space Toolkit: From Global Principles to Local Policies and Practice. In: *unhabitat.org* [online]. Nairobi. 2015 [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <https://unhabitat.org/wp-content/uploads/2015/10/Global%20Public%20Space%20Toolkit.pdf>

Kancelář veřejného prostoru. In: *IPR Praha – Kancelář veřejného prostoru* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. [cit. 2017-12-28]. Dostupné z: <http://www.iprpraha.cz/clanek/130/kancelar-verejneho-prostoru>

Konference Město pod pokličkou: Metodiky a nástroje pro systémový přístup k veřejným prostranstvím. In: *Nadace partnerství* [online]. Brno: Ústav územního rozvoje. 2014 [cit. 2017-09-11]. Dostupné z: <http://www.nadacepartnerstvi.cz/NAP/files/56/561cdc15-160c-428a-af4a-495f0098cb2e.pdf>

Kvalitní veřejné prostory: Metodika tvorby a obnovy veřejných prostranství. In: *urbanspace.rec.org* [online]. Brno: Nadace Partnerství. 2011 [cit. 2017-09-11]. Dostupné z: <http://urbanspace.rec.org/uploads/wp5-outputs-map/pp3-methodology-on-quantity-public-spaces-brno-czr.pdf>

Manuál Participace: Jak zapojit veřejnost do plánování města. In: *IPR Praha – Manuál Participace* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. 2016 [cit. 2017-12-17]. Dostupné z: http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/participace/manual_participace_tisk_2017.pdf

Městské prostory – cesta k městu uzpůsobenému pro život: Strategie tvorby veřejných prostranství jako součást projektu UrbSpace. In: *UrbSpace* [online]. Brno. 2011 [cit. 2018-01-13]. Dostupné z: http://www.novy-liskovec.cz/data/UrbSpace/Strategie_tvorby_UrbSpace.pdf

PERLÍN, Radim a Veronika KLEČKOVÁ, Veřejný prostor – místo pro setkávání. In: *Geografické rozhledy* [online]. Roč. 25, č. 1, s. 8-9. 2015 [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: <http://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/clanek/154/pdf>

Principy a pravidla územního plánování: Internetová verze. In: *Ústav územního rozvoje* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. 2017 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/pap-komplet-pro-tisk-2017.pdf>

Roman Koucký. In: *Youtube* [online]. 06.01.2013 [cit. 2018-01-11]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=ifJityFUzPA>. Kanál Inventura Urbanismu

Rozpočet. In: *Město s dobrou adresou* [online]. 2017 [cit. 2017-12-09]. Dostupné z: <http://www.dobramesta.cz/rozpocet>

SLOCUM, Nikki. Participatory Methods Toolkit: A practitioner's manual. In: *United Nations University CRIS* [online]. Belgie: viWTA a King Baudouin Foundation. 2003 [cit. 2018-01-09]. ISBN 90-5130-447-1. Dostupné z: http://archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/CRIS/PMT.pdf

SVOBODOVÁ, Hana a Petra ŠPAČKOVÁ, Ulice jako veřejný prostor. In: *Geografické rozhledy* [online]. Roč. 25, č. 5, s. 6-7. 2015 [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: <http://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/clanek/153/pdf>

Ulice a náměstí: Hierarchie veřejného prostranství jako inverzní matrice utvářející obraz města v Metropolitním plánu. In: *IPR Praha – Územní plán hlavního města Prahy* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. 2014 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: http://plan.iprpraha.cz/uploads/assets/metropolitni-plan/201_Ulice_a_namesti.pdf

Územní studie veřejného prostranství: Metodický návod pro pořízení a zpracování. In: *Ústav územního rozvoje* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. 2015 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/8-stanoviska-a-metodiky/32-uzemni-studie-verejneho-prostranstvi-03112015.pdf>

VACEK, Lukáš, Veřejná prostranství a jejich plánování. In: *Ústav územního rozvoje* [online]. Urbanismus a Územní rozvoj, Ročník XVI, Číslo 5, s 66-70. 2013 [cit. 2017-09-09]. Dostupné z: https://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2013/2013-05/12_verejna.pdf

Veřejná prostranství – veřejné prostory, sídelní zeleň, krajina v územním plánování: sborník ze semináře AUÚP. In: *Urbanismus a územní rozvoj* [online]. Brno: Ústav územního rozvoje. 2008 [cit. 2017-12-20] Dostupné z: https://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2008/2008-06/30_mimoradna%20priloha6_2008.pdf

What makes a successful place?. In: *Project for Public Spaces* [online]. [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <https://www.pps.org/article/grplacefeat>

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) paragraf § 34. In: *Sbírka zákonů* [online]. [cit. 2017-12-21]. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-obcich-obecni-zrizeni/verejnym-prostranstvím-jsou-vsechna-namesti.html>

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 - Veřejný prostor/veřejná prostranství.....	8
Obrázek č. 2 - Dělení veřejných prostorů podle Jana Gehla.....	11
Obrázek č. 3 - Grafické znázornění vztahu mezi kvalitou venkovních prostor a poměrným výskytem venkovních aktivit	18
Obrázek č. 4 - Diagram klíčových kvalitativních faktorů veřejného prostoru.....	35
Obrázek č. 5 - Diagram kritérií kvality veřejného prostoru	37
Obrázek č. 6 - Trojúhelník střetů mezi pilíři udržitelnosti v územním plánování	41
Obrázek č. 7 - Schéma členění veřejnosti	54
Obrázek č. 8 - Hráči na participačním hřišti.....	55
Obrázek č. 9 - Úrovně zapojení a vlivu veřejnosti.....	55
Obrázek č. 10 - Participace v procesech	56
Obrázek č. 11 - Hlavní aktéři v procesu tvorby města („u zeleného stolu“)	58
Obrázek č. 12 - Nástroje formování (veřejného) zájmu při utváření města/obce (urbanismus) podle jednotlivých skupin – se zvláštním zaměřením na utváření města/obce	61
Obrázek č. 13 - Subjekty účastné procesu utváření města/obce (urbanismus)	62
Obrázek č. 14 - Diagram fází procesu zapojení veřejnosti do tvorby veřejného prostoru	78
Obrázek č. 15 - Schéma kritérií pro tvorbu kvalitního prostoru	80

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Úroveň participace a Metody participace	56

